

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Çağdaş DUMAN

1990 SONRASI DÖNEMDE IRAK TÜRKLERİNİN SİYASİ YAPISI

(Yüksek Lisans Tezi)

DANIŞMAN:

Prof. Dr. Nadim MACİT

İZMİR, 2013

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum
.....adlı
yüksek lisans/doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde
hazırlanıldığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda
gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsim-Soyadı

İmza

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Çarlas DUMAN
Numarası : 9211 0005693
Anabilim Dalı : Türk Tarih
Tez Başlığı (Türkçe) : 1990 Sonrası Dönemde Irak Türkmenlerin Siyasi Yapısı
Tez Başlığı (İngilizce) : Political Situation of Iraqi Turkmen After 1990 Period
Tez Savunma Tarihi : 21.06.2013
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Tamer GÖKÇE
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Nadir MACİT
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Ahmet KOLBAŞI
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle ☒

Oy çokluğuyla ☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

☒☐☐

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan küresel sistem, Ortadoğu coğrafyasını her geçen gün daha önemli kılmakta ve bölgesel-küresel aktörler bu coğrafyaya her zamankinden fazla önem göstermektedirler. Türkiye'nin jeo-stratejik konumu gereği bu coğrafyada meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmesi gereklilikten öte bir zaruriliktir. Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan yapay sınırlar günümüzde bir kez daha değişme noktasına gelmiştir. Ülkemizin güney sınırlarını oluşturan coğrafya, aslında sosyolojik açıdan Türkiye'nin devamı niteliğindedir. Bölgesel güç olma iddiasındaki Türkiye'nin güvenliği açısından yakın çevre politikası günümüzde hata kabul edemez bir hal almıştır.

Çok uluslu koalisyon kuvvetlerinin 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a yaptığı askerî müdahale ile birlikte bölge iyice içinden çıkılmaz bir hal almış, siyasî çekişmeler yerini etnik ve mezhebî çatışmalara bırakmıştır. Bu süreç bölgedeki gerilimi bir hayli tırmandırmış ve "Arap Baharı" adı verilen sürecin gelişmesiyle beraber Irak'ın geleceğine yönelik kaygılar artmaya başlamıştır. Irak Türkmenlerinin var olma süreci zorlaşmış ve kendilerine hayat hakkı verilmek istenmeyen bir coğrafyada var olma mücadelesi vermişlerdir. Baas rejimi boyunca Araplaştırma politikasıyla karşı karşıya kalan Türkmenler, işgal sonrası dönemde ise Kürtleştirme politikalarına maruz bırakılmışlardır. Yüzyıllardan beri var oldukları topraklarda ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüşler ve Irak'ın kurucu unsurlarından birisi olmalarına rağmen bölgede yok sayılmışlardır.

Almış olduğum tezi icra ederken, Soğuk Savaş sonrası dönemde Irak'taki soydaşlarımız olan Türkmenlerin Türkiye'nin bölgesel çıkarları ve Ortadoğu coğrafyası açısından stratejik önemine vurgu yapılması amaçlanmıştır. Günümüzde bir ülkenin güvenliğinin sınırlarının ötesinde olduğunu varsaydığımızda Irak Türkmenlerinin güvenliği aynı zamanda Türkiye'nin güvenliğidir. Türkiye'nin bölgede aktif rol oynaması açısından Irak Türkmenleri Türk Dış Politikası açısından oldukça önemli bir sınav niteliğindedir.

Çalışmamda Irak Türkmenlerinin kültürel ve siyasî haklarının nasıl maksimize edileceği ve Irak'ın geleceği açısından Türkmenlerin oynayabileceği rol üzerinde durulmuştur. Irak'ta yaşayan Türkmenlerin durumunun sadece Irak ve Türkiye'nin güvenliği açısından değil tüm bölgenin geleceğini etkileyecek bir potansiyele sahip olduğu belirtilmiştir. Anılan nedenler yaptığım çalışmada oldukça istekli olmama vesile olmuştur.

Çalışmalarımı destekleyen ve her türlü fedakârlığı benden esirgemeyen aileme teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışmamın başlangıcından tamamlanmasına kadar desteklerini esirgemeyen tez danışmanım, Prof. Dr. Nadim Macit hocama ve Araştırma Görevlisi Dr. Bahadır Bumin Özarslan'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

YEMİN BELGESİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: IRAK TÜRKMENLERİNİN TARİHÇESİ: SİYASİ VE HUKUKİ ARKA PLAN.....	5
1.1. Türkmen Kelimesinin Kökeni ve Anlamı.....	5
1.2. Türkmenlerin Bölgeye Gelişleri, Kurdukları Devletler ve Beylikler.....	6
1.3. Osmanlı Döneminde Türkmenler.....	7
1.4. Modern Irak'ın Oluşumu.....	8
1.5. Türkmenlerin Yaşadıkları Başlıca Yerleşim Birimleri.....	10
1.5.1. Kerkük.....	10
1.5.2. Erbil.....	11
1.5.3. Salahaddin.....	11
1.5.4. Musul Vilayeti.....	11
1.5.5. Telafer.....	12
1.5.6. Bağdat.....	12
1.6. Irak'ın Hukukî Yapısında Türkmenlerin Yeri.....	13
1.6.1. Irak Cumhuriyeti'nin 1932 Deklarasyonu.....	13

1.6.2. 1958 Askeri Darbesi.....	15
1.7. Birinci Körfez Savaşı'na Kadar Irak Türkmenlerinin Siyasi Mücadelesi...	16
2. BÖLÜM : BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NIN IRAK VE TÜRKMEN SİYASETİ ÜZERİNE ETKİLERİ.....	22
2.1. Birinci Körfez Savaşı Öncesi ve Savaş Sırasındaki Gelişmeler.....	22
2.2. Birinci Körfez Savaşı'nın Türkmenler Üzerine Etkisi.....	25
2.3. Türkmenlerin Toplumsal Yapısı.....	30
2.4. Türkmenlerin Dinî Yapısı.....	31
2.5. Irak'ta Türkmen Örgütlenmelerini Etkileyen Faktörler.....	32
2.6. Irak'taki Türkmenlerin Kurdukları Siyasî Partiler.....	33
2.6.1. Irak Türkmen Cephesi.....	33
2.6.2. Irak Milli Türkmen Partisi.....	35
2.6.3. Türkmeneli Partisi.....	37
2.6.4. Milliyetçi Türkmenler Topluluğu.....	38
2.6.5. Türkmen Milliyetçi Hareketi.....	38
2.6.6. Irak Türkmenleri Adalet Partisi.....	39
2.6.7. Türkmen Karar Partisi.....	40
2.6.8. Türkmen Bağımsızlar Hareketi.....	40
2.6.9. Irak Türkmen İslamî Birliği.....	41
2.6.10. Türkmen Vefa Hareketi.....	41
2.6.11. Türkmen İslamî Hareketi.....	42

2.6.12. Irak Türkmen Millet Partisi.....	42
2.6.13. Irak Türkmen Birlik Partisi.....	43
2.6.14. Irak Türkmen Kardeşlik Partisi.....	44
2.7. Irak Türkmenlerinin Kurdukları Sivil Toplum Örgütleri.....	45
2.7.1. Irak Türkmen Sivil Toplum Örgütleri.....	45
2.7.2. Türkmen Kardeşlik Ocağı.....	46
2.7.3. Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği.....	46
2.7.4. Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı.....	47
2.7.5. İhsan Doğramacı Erbil Vakfı.....	47
2.8. Türkmen Kurultayları.....	48
2.8.1. Birinci Türkmen Kurultayı.....	48
2.8.2. İkinci Türkmen Kurultayı.....	51
2.8.3. Üçüncü Türkmen Kurultayı.....	54
2.8.4. Dördüncü Türkmen Kurultayı.....	56
2.8.5. Beşinci Türkmen Kurultayı.....	57
2.9. Türkiye'nin Kuzey Irak'ta Etkin Olma Dönemi.....	58
3. BÖLÜM : İKİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NIN IRAK VE TÜRKMEN SİYASETİ ÜZERİNE ETKİLERİ.....	61
3.1. Savaş Öncesi Bölgesel ve Küresel Atmosfer.....	61
3.2. İşgalden Sonraki Dönemde Irak'ın Yeniden Yapılandırma Süreci.....	64
3.3. Irak Seçim Sistemi.....	70

3.3.1. Ülke Seçim Çevresi.....	70
3.3.2. Düşük Baraj Sistemi.....	71
3.3.3. Blok Liste Esası.....	72
3.3.4. Yurt Dışındaki Iraklıların Seçime Katılım Esasları.....	72
3.4. İşgal Sonrası Siyasî Yapıyı Belirleyen Temel Dinamikler.....	72
3.4.1. Aşiretçilik Anlayışı.....	72
3.4.2. Etnik ve Dinî Eğilimlerin Irak Siyasetine Etkisi.....	74
3.5. Irak'ta Oluşturulan Yeni Siyasî Yapı.....	75
3.6. Seçim İttifakları.....	76
3.6.1.Şii-Dini İttifak.....	77
3.6.2. Hükümet Listesi.....	78
3.6.3. Kürt İttifakı.....	78
3.6.4. Türkmen İttifakı.....	79
3.7. 30 Ocak 2005 Irak Seçimleri ve Oluşan Siyasî Tablo.....	80
3.8. Irak Daimî Anayasası ve Türkmenlerin Konumu.....	83
3.9. 15 Aralık 2005 Seçimleri.....	88
3.10. 31 Ocak 2009 Irak Yerel Seçimleri.....	94
3.11. 7 Mart 2010 Irak Parlamento Seçimleri.....	96
3.12. Irak Türkmenlerinin Irak Siyasetinde Başarısız Olmasının Nedenleri....	104

4. BÖLÜM : IRAK'IN GELECEĞİNE YÖNELİK SENARYOLAR VE TÜRKMENLERİN UYGULAMASI GEREKEN STRATEJİLER.....	107
4.1. Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Devamına İlişkin Senaryolar.....	107
4.2. Parçalanmış Irak Senaryoları.....	112
4.3. Muhtemel Durumlara Göre Siyasi-Stratejik Seçenekler.....	114
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	119
ÖZGEÇMİŞ.....	131
KISALTMALAR.....	132
ÖZET.....	134
ABSTRACT.....	136

GİRİŞ

Selçuklular dönemi ile başlayan süreçte Ortadoğu, Anadolu ve Kafkasya coğrafyasında yaşayan Oğuz boylarına mensup Türklere Türkmen adı verilmiştir. Irak Türkmenleri kavramı ise Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bölgedeki İngiliz manda yönetiminin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın ortaya çıkarılmasındaki ana etmen Irak Türklerinin Türkiye ve Türk Dünyası içerisindeki konumundan uzaklaştırarak ayrı bir alt kimlik yaratmak olduğu görülmektedir. Bu konudaki hassasiyete vurgu yapmak için tezin başlığında Irak Türkleri tanımının kullanılması uygun görülmüştür. Ancak bölgedeki kuruluşlar ve siyasi partilerin resmi isimlerinde Türkmen tanımının yer alması ve Türk ile Türkmen kelimelerinin eş anlamlı kullanımı göz önünde bulundurularak çalışmanın geri kalan kısımlarında Irak Türkmenleri kavramı kullanılmıştır.

Irak Türkmenleri, Irak coğrafyasında Arap ve Kürtlerden sonra nüfus açısından Irak'ın en kalabalık üçüncü etnik unsurunu oluşturmaktadır. Türkmenlerin nüfusları çeşitli kaynaklarda bir ile iki buçuk milyon arasında değişmektedir. Irak coğrafyası içerisinde Türkmenler en önemli stratejik bölgelerde ikamet etmektedir. Ayrıca Türkmenler Irak nüfusunun sosyo-ekonomik açıdan en kalburüstü kesimini oluşturmaktadır. Türkmenler, tarihleri boyunca Irak'ın birliği ve kimliklerini koruma konusunda tarih boyunca pek çok zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Türkmenler bu süreçte istikrar ve barışın sağlanması konusunda bölge için bir örnek oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesinden geriye kalan soydaşları olan Türkmenlere karşı tarihi bir sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluğun akademik camiaya tezahürü ise maalesef yeterli değildir. Konunun güncelliği ve dünya siyasetindeki etkisi göz önüne alındığında Irak Türkmenlerinin, Türk Dış Politikası ve Ortadoğu ile ilgili yazılan eserlerde hak ettiği yeri ve önemi bulamamıştır. Yöntem itibariyle kütüphanelerde kaynak araştırması, internette kaynak taraması, konu ile ilgili gazete ve dergilerin incelenmesi şeklinde icra edilen çalışmada bölgesel ve küresel dinamiklerin son derece aktif olduğu göz önüne alınarak Soğuk Savaş sonrası dönem özel olarak seçilmiştir.

Bu araştırma yapılırken öncelikle gelecek için ışıltı tutan stratejik öngörüler içermesi hedeflenmiştir. Teze başlarken bu konu hakkında hiçbir bilgisi olmayan birisinin, tezi okuduğunda ihtiyacı olan kavramsal altyapının okuyucuya eksiksiz bir şekilde aktarılması göz önüne alınan kıstaslardan bir diğeri olmuştur. Üçüncü olarak ise Soğuk Savaş sonrası oluşan siyasal konjonktürün Irak'a olan yansıması ve Irak siyasi sisteminde insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi liberal değerlerden ne ölçüde pay aldığı sorusuna cevap aranmıştır. Son ve en önemli olarak ileride konuyla ilgili daha detaylı bir çalışmanın yapılmasında teşvik edici bir unsur olması arzulanmıştır.

Yapılan bu çalışma ile Irak Türkmenlerinin tarihi ve siyasi birikimi kronolojik olarak değerlendirilirken, Soğuk Savaş sonrası meydana gelen değişimlerin Irak coğrafyasındaki iz düşümü üzerinde durulmuştur. Birinci ve İkinci Körfez Savaşları sonucu oluşan tabloda Türkmenlerin Irak siyasetinde ve Irak'ın inşasında oynadığı rol değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkmenlere yönelik yok etme politikalarının başlangıcı Türkmen coğrafyasının Osmanlı idaresinden çıkmasıyla Irak coğrafyasında İngiltere himayesinde bir manda devleti kurulmasıdır. Irak, Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır. Türkmenlerin yaşadığı bölgeler ise 1534 yılından Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır. Savaş sonrası Osmanlı bakiyesi olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Lozan Antlaşması ile beraber sınırları önemli ölçüde belirlenmiş, yeni kurulan devlet, Osmanlı'dan kalan sorunları çözmek, uluslararası arenada rüştünü ispat etmek ve kavramsallaşmak konularıyla uzun süre meşgul olmuştur. Lozan Konferansı'nda çözülemeyen Musul meselesi Milletler Cemiyeti'ne taşınmış ve 5 Haziran 1926 tarihinde yapılan Ankara Antlaşması ile İngiliz mandası altında kurulan Irak Devleti'ne bırakılmıştır. Kurulan manda rejimi Türkmenleri görmezden gelmiş ve onların Irak'taki varlığını kabullenememiştir.

Irak'ın bağımsızlığını kazanması ve BM'ye katıldığı 1932 yılına kadar Türkmenler sistemli bir şekilde asimile edilmeye çalışılmıştır. Irak'ın bağımsızlığını kazanarak İngiliz mandasından çıkması Türkmenleri umutlandırırsa da sonrasında yaşanan gelişmeler Türkmenlerin bu umudunu boşa çıkarmıştır. Türkmenler, Irak'ın

toprak bütünlüğü ve bölgesel barışı savunmalarına rağmen kendi öz topraklarında hak ettiği değeri bulamamıştır.

1979 yılında Irak siyaseti bir başka kırılmaya daha sahne olmuştur. Saddam Hüseyin liderliğindeki Sosyalist Arap Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle oluşan baskı rejiminden en fazla zarar gören yine Türkmenler olmuştur. Rejim tarafından potansiyel tehdit olarak görülen Türkmenler, Irak-İran Savaşı ve Birinci Körfez Savaşı'nın getirdiği kaotik ortamın kurbanı olmuş ve çok sayıda Türkmen kanaat önderi hayatlarıyla bedel ödemişlerdir. Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesiyle beraber Kuzey Irak'ta oluşan otorite boşluğundan yararlanan Türkmenler, siyasi oluşum ve teşkilatlanma yönünde ciddi çaba sarf etmişlerdir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'deki ikiz kulelere yapılan terör saldırılarından sonra Başkan Bush'un Saddam rejimini hedef göstermesi sonucunda uluslararası kamuoyunun gözü Irak'a çevrilmiştir. 20 Mart 2003 tarihinde ABD öncülüğündeki çok uluslu koalisyon kuvvetlerinin askeri müdahalesi sonucu Irak'ta Baas rejiminin devrilmesi sonucunda yeni bir dönem başlamıştır. Yapılan askeri müdahale, küresel güçlerin liberal söylemlerle bölgeyi şekillendirme çalışmalarını incelemek için önemli bir laboratuvar görevi görmektedir.

İşgal güçlerinin dizayn ettiği Irak'ta mezhep ve etnik ayrılıklar körüklenmiş ve toplumsal mutabakata dayalı bir sistem geliştirilememiştir. Irak Türkmenleri, Irak'taki işgal kuvvetlerinin planlı ve sistematik bir şekilde Irak'ın yeniden yapılandırma sürecinde devre dışı bırakmışlardır. Türkmenlerin anayasal hakları görmezden gelinmiş, Irak'ta cereyan eden şiddet olaylarından büyük bir zarar görmüşlerdir.

Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde üç genel ve bir yerel seçim olmak üzere dört adet seçim yapılmış, ancak Türkmenler, bu seçimlerde istenilen başarıyı elde edememişlerdir. Türkmenlerin bölgedeki varlığı için çok önemli bir mesele olan Kerkük sorunu ise halen belirsizliğini korumaktadır. Türkmenlerin bölgedeki tek müttefiki olan Türkiye'nin ise bölgedeki etkisi erozyona uğramaktadır. Özellikle 1 Mart tezkeresinin reddi ile birlikte sekteye uğrayan Türkiye-ABD ilişkilerinin faturası bölgedeki Türkmenlere çıkmıştır. Irak'taki egemen güçler Türkmenlere uyguladıkları asimilasyon

ve yıldırma politikalarına bölgedeki yerel müttefikleriyle beraber dozunu arttırarak devam ettirmektedir. Ortadoğu coğrafyasının yeniden şekillendiği şu günlerde Türkiye ve Irak Türkmenlerini oldukça zor bir süreç beklemektedir.

1.BÖLÜM :IRAK TÜRKMENLERİNİN TARİHÇESİ: SİYASİ VE HUKUKİ ARKA PLAN

1.1. Türkmen Kelimesinin Kökeni ve Anlamı

Selçuklu dönemi ile başlayan süreç içerisinde Anadolu ve Irak’a yerleşen, daha sonraları ise Irak coğrafyasını vatan olarak benimseyen Türk boylarına Türkmen adı verilmiştir. Türkmen kelimesi hakkında çeşitli görüşler ve düşünceler olmasına rağmen, bunların en önemlisi İbrahim Kafesoğlu’nun görüşüdür. Zaten bu görüş öne çıkmış ve kabul görmüştür. Kafesoğlu, Türkmen deyiminin dil gramerine dayanarak ortaya çıkış ihtimalleri üzerinde durmuş ve Türkmen tabirinin asil, büyük, üstün anlamına geldiğini ileri sürmüştür.¹ Türkmenlerin Türk’ten ayrı bir şey olmadığı, sadece Oğuzların Müslüman olan kısmına Türkmen denildiği konusunda tüm tarihçiler ortak bir kanıya varmışlardır.² Oğuz topluluklarından olan Türkmenler, Irak’a girdiklerinden bu yana çeşitli boylara ayrılmıştır.

İslam dinini benimsedikten sonra Müslüman olmayan soydaşları ile mücadeleye girişen Türkmenler, Maverâünnehir ve Harizm bölgelerinden Karadeniz kıyılarına yakın bulunan Peçeneklerin yurduna göç etmişlerdir.³ Böylece İslam ülkelerine yayılan Türkmenler, birçok devletin kaderine müessir olmuşlar ve birçok devlet kurmuşlardır.⁴ Öyle anlaşıyor ki, Türkmenler, Maverâünnehir ve Horosan’da yerleşerek İslam dinini benimseyen, daha sonra Anadolu, Irak ve Ortadoğu ülkelerine akan Oğuz Türklerinden başkası değildir.⁵

Türkmen kelimesi yukarıda belirttiğimiz bir tarihi kökenden gelmekle beraber, günümüzde siyassî bir kimlik halini almıştır. Çalışmamızın ileriki bölümlerinde ayrıntılı işleyeceğimiz üzere, Irak Türkmenlerinin ana vatandan kopması sonucunda Türkmen kelimesi Irak Türklerinin Türkiye ile bağını koparmak amacıyla kullanılmıştır. İlk

¹ İbrahim Kafesoğlu, “Türkmen Adı-Manası ve Mahiyeti”, Kardeşlik Dergisi, Yıl:10, Sayı:9-10, Ocak-Şubat 1971, s.24.

² Habib Hürmüzlü, “Kerkük’ün Demografik Yapısı ve Bu Yapıyı Değiştirme Çabaları”, 2023 Dergisi, Sayı:47, 15 Mart 2005, s.72.

³ Erşat Hürmüzlü, Irak Türkleri, Ankara,1994, s.13.

⁴ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1965, s.7.

⁵ Erşat Hürmüzlü, a.g.e, s.14.

dönemlerde kullanılan “Türk” adının yerine, Türkiye ile bağlarının koparılması amacıyla 1950’lerden sonra “Türkmen” adının kullanıldığı ifade edilmektedir. Zira 1958’e kadar resmi belgelerde Türk adı geçmektedir.⁶

1.2. Türkmenlerin Bölgeye Gelişleri, Kurdukları Devletler ve Beylikler

Türkmenlerin Irak coğrafyasına büyük topluluklar halinde gelmeleri Hicri 54 yılına kadar uzanır. Bu dönem, Ubeydullah Bin Ziyad (d. 646-ö. 683)’ın iki bin Türk’ü getirip Basra bölgesine yerleştirmesi ile başlar.⁷ Türkler, Emevi ordusunda görev almış ve birçoğuna yüksek mevkiler verilmiştir. Emevi halifesi olan Muaviye (d. 602-ö. 680), tarafından Horosan’a gönderilen Ubeydullah Bin Ziyad, 20.000 kişilik ordusu ile Ceyhun nehrini geçerek Buhara’ya saldırması üzerine Buhara Prensi Hatun emrindeki Türk kuvvetleri ile şiddetli çarpışmalardan sonra barış yapmak zoruna kalmıştır. Bunun sonucunda Türk askerlerinin yeteneklerine hayran kalan Ubeydullah Bin Ziyad, 2000 Türk askerini Irak’a göndererek Basra’ya yerleşmelerini sağlamıştır.⁸ Ancak bugünkü Irak Türkmenleri ile bu dönemde Irak’a giden Türkler arasında sıkı bağlılık bulunduğunu söylemek zordur. Çünkü Türk ordusunun ve komutanlarının faaliyetleri, Türklerin yoğun olarak herhangi bir yerde yerleşmelerine olanak vermemiştir.⁹

Türkmenlerin, Irak’ı vatan olarak kabul edip yerleşmeleri Selçuklu zamanında olmuştur. 1055 yılında Tuğrul Bey’in (d. 990-ö. 1063) Irak’a girmesiyle birlikte 1918’e kadar yaklaşık 900 yıl boyunca Irak’ta Türk otoritesi hüküm sürmüştür.¹⁰ Selçuklu döneminde orduda görev yapan Oğuzlara mensup birçok asker, Irak’a kalabalık bir şekilde akın etmişlerdir. Büyük Selçuklu Devleti’nin yıkılmasının ardından Irak’ta Türk Devletleri ve Atabeylikler kurulmuştur. Selçuklu Hükümdarı Melikşah’ın (d. 1055-ö. 1092) ölümüyle başlayan taht kavgaları sonucu Büyük Selçuklu Devleti 1092 yılında Irak ve Horasan Selçukluları (1092-1194), Kirman Selçukluları (1092-1187), Suriye Selçukluları (1092-1117) ve Türkiye Selçukluları (1092-1308) olmak üzere dört parçaya

⁶ Bilgay Duman, Irak’ta Türkmen Varlığı, Rapor No:33, Mart 2011, ORSAM, s.8.

⁷ Erşat Hürmüzlü, a.g.e. s.20.

⁸ Suphi Saatçi, Geçmişten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul, 2003, s.20.

⁹ Zeki Velidi Togan, U.T.T.Giriş, Cilt:1, İstanbul Akgün Matbaası, 1946, s.170.

¹⁰ Bilgay Duman, Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2007, s.17.

bölünmüştür. Ayrıca bu dönemde Türkmenler tarafından; Musul Atabeyliği (1127-1233), Erbil Atabeyliği (1144-1233) ve Kerkük'te Kıpçak Beyliği (1131-1139) kurulmuştur.¹¹

Bölgede faaliyet gösteren Karakoyunlular ve Akkoyunlular da Türkmen boylarından gelmektedir. Musul yöresinde faaliyet gösteren Karakoyunlu Devleti'nin kurucusu Bayram Hoca (d. ?-ö. 1380)'dir. 14. yüzyılın sonlarında varlık gösteren Karakoyunlu Devleti zamanla Azerbaycan ve Irak'ı ele geçirerek sınırlarını genişletmiştir. Akkoyunlularla yapılan savaş sonucu Karakoyunlu Devleti parçalanmış ve 1468-1508 yılları arasında varlığını sürdürecektir olan Akkoyunluların egemenlik dönemi başlamıştır.¹² Bu dönemde kurulan atabeylikler ve devletler sayesinde Türkmenler Irak topraklarına yerleşmeye başlamış ve Türk-İslam medeniyetinin bu coğrafyada kök salmasında önemli rol oynamışlardır.

1.3. Osmanlı Döneminde Türkmenler

Irak toprakları tarih boyunca Osmanlı ve İran devletleri arasında baş gösteren anlaşmazlıklardan birisi olmuştur. Bölgesel güç olma eğiliminde olan bu iki devletin en önemli güç mücadeleleri Irak toprakları üzerinde cereyan etmiştir. Kanuni Döneminde bu mücadele en hararetli dönemlerinden birisini yaşamıştır. 1535 yılında Kanuni Sultan Süleyman (d. 1494-ö. 1566) tarafından gerçekleştirilen Irak seferleri, binlerce Türkmen'in Irak'a yerleşmesine vesile olmuştur.¹³ Daha sonra Sultan Dördüncü Murat (d. 1612-ö. 1640)'ın 1638'de Bağdat'ı Safevilerden geri almak için yaptığı Bağdat seferlerinde de kalabalık Türkmen toplulukları vardır.¹⁴ Iraklı tarihçi Abdulrezzak el-Haseni, bugünkü Irak Türklerinin bu tarihte gelen kuvvetlerden olduklarına, güney Türk eyaletlerini kuzey eyaletlerine bağlayan birleşme hattını güvenlik altına almak amacıyla

¹¹ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Musul-Kerkük ile İlgili Arşiv Belgeleri, Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı, Yayın No:11, Ankara, 1993, s.16-17.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1967, s. 83-84.

¹³ Baki Kurtulmuş, Osmanlı Padişahları, Ankara, Balkanoğlu Matbaası, 1962, s. 83.

¹⁴ Erşat Hüzmüzlü, Irak Türkleri, Irak Milli Türkmen Partisi, Ankara, 1994, s.28.

buralara yerleştirildiklerini ileri sürmektedir.¹⁵ Bu dönemde yapılan seferler sonucunda Irak coğrafyası 1918 yılına kadar Osmanlı himayesinde kalmıştır.

30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk ordusunun hâkimiyeti altında bulunan Musul, yapılan mütarekeye aykırı olarak 8 Kasım 1918 tarihinde İngilizler tarafından işgal edilmiştir. İngiltere'nin Musul'u işgali 1923 tarihindeki Lozan Konferansı'nda çözülemeyince sorunun çözümü Türk-İngiliz ikili görüşmelerine bırakılmıştır. Bu görüşmelerden de bir sonuç alınamayınca konu Milletler Cemiyeti'ne bırakılmıştır.¹⁶ 5 Haziran 1926 tarihinde yapılan Ankara Antlaşması ile Musul meselesi Türkiye'nin aleyhine sonuçlanmıştır. Yapılan Antlaşma sonucunda Musul, Türkiye topraklarının dışında bırakılmış ve Türkiye-Irak sınırı bugünkü şeklini almıştır.

1.4. Modern Irak'ın Oluşumu

Modern Irak, 1920'de Osmanlıların Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle birlikte İngilizlerin Osmanlı eyaletleri olan Basra, Musul ve Bağdat'ı yeni bir politik oluşum olarak değiştirmeleri sonucu, Fırat-Dicle Havzasını kontrolü altına alan ve yakın bir bölge devleti tarafından yönetilmeyen bir oluşumdur.¹⁷ Musul vilayeti hariç Irak, İngiliz işgali altına girmiştir. Ancak San Remo Konferansı'nda bütün Irak, İngiltere'nin mandasına verilmiştir.¹⁸ 1920'lerde İngiliz mandası altında Irak adını alan bu coğrafya; dinî, mezhebî ve siyasî bir bütünlük oluşturmamaktadır. Bu coğrafya Osmanlı Devleti'nin etnik ve dinî açıdan en zengin bölgelerinden birisini oluşturuyordu. Irak'ın içinde bulunduğu bu durum, Irak coğrafyasında Iraklılık bilincinin gelişimini neredeyse imkânsız kılmıştır. Bu durumun ortaya çıkardığı olumsuzluklar günümüzde halen devam etmektedir.

Osmanlı egemenliği bölgedeki şehirlerde hâkim olduğu için kırsal kesim otorite kabul etmeyen kabile federasyonları ile yönetilmekteydi. İngilizler ise yeni yaratmaya

¹⁵ Abdurrezzak el-Hasani, el-Irak Kadimen ve Hadisen, Sayda, Matbaat el-İrfan 1956, s.26.

¹⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Musul_Sorunu, Erişim:25 Aralık 2012.

¹⁷ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Irak>, Erişim:25 Aralık 2012.

¹⁸ Irak'ın kuruluşu hakkında geniş bilgi için bkz. Selim Taha Tikriti, Neşet El-Irak El Hadis, (Yeni Irak'ın Oluşması), Birinci Baskı, Fecir Yayınevi, Bağdat, 1989.

çalıştıkları Irak ulusu inşa modeli içinde dengeyi sağlamak için kuzeydeki Türk ve Kürt topluluklarına karşı Arap çoğunluğun dengesini sağlayabilmek için Basra-Necef ve Kerbela bölgesi içinde kalan alanı Irak'a katmak zorunda kaldılar. 1920'lerde merkezi hükümet kurmaya çalışan İngilizlere karşı Fırat nehri bölgesinde yaşayan Arap kabilelerin isyanları bölgeye damgasını vurdu. Ayaklanma 10.000 kişinin ölümüne ve 40 milyon sterlinin harcanmasıyla sonuçlandı. İngilizler bir daha bu maliyeti göze alamayacakları için bütün Araplar tarafından kabul edilebilecek bir Arap yönetici arayışına girdiler. Buldukları yönetici, Osmanlılara karşı ayaklanan Hicaz Kralı Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Faysal (d. 1883-ö. 1933) oldu.¹⁹ İngilizler 1925'de bir yasa çıkartarak Irak'ı anayasal krallık olarak ilan ettiler.²⁰ Kurulan krallıkta kaynağını Kur'an, Hadis ve İslam bilginlerinin görüş birliği içinde bulunduğu konulardan alan dini hukuka göre Şii ve Sünni mahkemeler görevlerine devam edeceklerdi.

İngiltere'nin Irak'ta kurmaya çalıştığı yönetim şekli Irak'ta büyük tepkilere neden olmuştur. İngilizlerin, vergi, istihdam ve tarım politikaları, Irak'taki çiftçiler ve aydınlar gibi değişik kesimlerin tepkisini çekmiştir. Bunlar, İngiliz karşıtı olan milliyetçilerin destek kaynağı haline gelmiştir.²¹ Irak'ta yükselen milliyetçilik karşısında İngiltere, manda sisteminden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Ancak yapılan antlaşmalar sonuç getirmeyince 30 Haziran 1930 antlaşması ile Irak'a tam bağımsızlık tanımıştır.

Bu dönemde Irak'ın en temel ihtiyacı ulusal kimliği oluşturacak olan kamu okullarının kurulması olmuştur. 1920'de geliştirilen laik okul sistemi ile Irak'ta öğrenci sayısı 1930'larda 2000'e ulaşmıştır. İngiltere, kralın içeride tutunması için bir İngiliz kuklası gibi görünmemesine karar vererek, kendisiyle 1930 yıllarında bir antlaşma imzalayarak iki yıl içinde Irak'a bağımsızlığını vermeyi garantilemiştir. Ancak bu antlaşmaya göre İngilizler Irak ordusunun yetiştirilmesini üstlerine alıyorlardı ve ulaşım

¹⁹ İngiltere'nin Irak ve bölge ile ilgili politikaları için bkz. Süleyman Musa, El-Hareke El Arabiye Sire El Merhale El Ula Li El Nahza El Arabiye El Hedise, (Arap Hareketi, Yeni Arap Uyanışının İlk Dönem Geçmişi), El Matbuat Yayınları, Beyrut, 1994.

²⁰ Hasan Köni, "Körfez Savaşı Sonrası Türkiye ve Ortadoğu", Avrasya Dosyası, 1996, Cilt:3 Sayı:1 s.128.

²¹ Wamiz Nazmi, El Tataur El Muasir Fi El Irak, (Irak'ta Çağdaş Gelişim), Bağdat, 1982, s.93.

ve iletişim kanallarını istedikleri gibi kullanacaklardı. 1932’de resmen bağımsızlığını kazanan Irak aynı yıl Milletler Cemiyeti’ne üye olarak seçilmiştir.²²

1.5. Türkmenlerin Yaşadıkları Başlıca Yerleşim Birimleri

Türkmenlerin kuzey batıdan güney doğuya kadar uzanan şerit halindeki yerleşim bölgeleri Kürtler ve Araplar arasında bir tampon bölge niteliğindedir ve bölgedeki istikrarı sağlamak açısından önem taşımaktadır. Harp Akademisi Komutanlığı yayınlarından olan Irak’ta Türkmen Varlığı isimli eserde verilen oranlara göre yaklaşık 31 milyon olan Irak nüfusunun %60’ını Araplar, %20’sini Kürtler, %12’sini Türkmenler, %4’ünü Süryaniler ve %4’ünü diğer azınlıklar oluşturmaktadır.²³ Mısırlı yazar Hasan Bekir Ahmet ise ‘Arap-Türk İlişkilerinin Bugünü ve Geleceği’ isimli kitabında Irak Türkmenlerinin nüfusunu 2 ile 2,5 milyon arasında olduğunu ileri sürmektedir.

Irak Türkmenleri zaman içerisinde Irak coğrafyasının çeşitli vilayetlerine yayılmıştır. Türkmenlerin Irak coğrafyasından ikamet ettikleri başlıca vilayetler şunlardır:²⁴

1.5.1. Kerkük

Türkmenlerin en önemli yerleşim yeri olmasının yanı sıra Türkmenlerin sembolü durumundadır. “Kerkük” ismi Türkmenlerin Irak’ta inşa ettiği Karakoyunlu Devleti döneminde Hicret’in 7. yüzyılında tanınmıştır. Kerkük şehri Irak’ın kuzey ve orta bölgeleri arasındadır. Kuzeyden Musul ve Erbil, doğudan Süleymaniye, batıdan Selahaddin ve güneyden Diyala şehri ile çevrilidir. Kerkük’te zengin petrol rezervleri bulunmaktadır. Araplaştırma politikası çerçevesinde şehrin adı El-Tamim olarak değiştirilmiştir. Bölge Araplaştırma ve Kürtleştirme politikaları ile karşı karşıyadır.

²² Hasan Köni, a.g.e. s.129.

²³ Harp Akademileri Komutanlığı, Irak’ta Türkmen Varlığı, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2000, s.12.

²⁴ Hasan Mazin, Irak’ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler, Irak krizi(2002-2003), ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s.48-49.

Türkmenlerin yaşadığı bu coğrafyada Kerkük oldukça önemli bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Reinhard Fischer'in Berlin Üniversitesi'nde yüksek lisans tez konusu olan "Irak Türkmenleri" çalışmasında şunu belirtmiştir: Irak'taki Türkmenlerin en önemli merkezi Kerkük'tür. Kerkük'ün rolü yalnız önemli bir kültür merkezi olmaktan ziyade Türkmenlerin en yaygın olduğu şehirdir.²⁵ Bu tespit Kerkük meselesinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

1.5.2. Erbil

Kuzey Irak'ta bulunan Erbil, kuzeyden Türkiye ve doğudan da İran ile sınırlıdır. Türkmenler sayı olarak önceleri çoğunlukta olmalarına rağmen Kürtleştirme politikaları çerçevesinde nüfus yoğunluğu olarak ikinci sıraya düşmüştür. Erbil'deki Türkmen nüfusun 300.000'e yakın olduğu tahmin edilmektedir.²⁶

1.5.3. Salahaddin

1976 yılına kadar kentte Türkmenlerin varlığının bulunmadığı söylenmektedir. Ancak Kerkük şehrinden Tuzhurmatu ve El-Beyyat köyleri 1976'da bu kente dâhil edilmiştir ve Türkmenler bu dâhil edilen bölgelerde yaşamaktadır.

1.5.4. Musul Vilayeti

Irak'ta ikinci büyük kent sayılan Musul, bölge için önemli merkezlerden birisidir. Musul bir Arap ve Türkmen şehridir. Merkez nüfusu 80.000 civarındadır. Köy ve kasabalarıyla birlikte toplam nüfusu 150.000'i geçmektedir. Doğu Musul'da 250 bin Irak Türk'ü yaşamaktadır.²⁷ Türkiye'den 70 km uzaklıkta olan Musul'un kuzey Bölgesi ile Telafer'in doğusundan ve Sincar'ın güneyinden başlayan hat Türkmenlerin yerleştiği bölgedir.

Musul'un merkezinde ve çevresinde yaklaşık 70 köyün bulunmasının yanı sıra, bölgede Şebekler, Arapciye, Gökçeli, Toprak, Zeyat, Zehra Hatun, Kara Tepe, Faziliye,

²⁵ Fisher, Reinhard, Die Turkmenen in Irak, frei Wissenschaftliche Arbeit zur erlangung des grades eines magister artrium, Universitat Berlin.

²⁶ Bilgay Duman, Irak'ta Türkmen Varlığı, ORSAM Rapor No:33, Mart 2011, s.14.

²⁷ Ümit Özdağ, Coğrafi ve Siyasi Kuzey Irak, <http://www.yenicaggazetesi.com/detay.asp?haberno=1743> , Erişim: 15 Nisan 2007.

Seyitler başta olmak üzere Türkmenlerin bulunduğu 50 köy daha yer almaktadır. Sünni ve Şii olan bu köylerin en önemlileri, Afgani, Butepe, Bvuhur, Kırmızı, Arfi, Mastah, Şeyh İbrahim, Humre, Termi, Tel Gazu, Cemmaş Herabeleri ve Mal Firan'dır.²⁸

1.5.5. Telafer

Türk kamuoyu tarafından pek bilinmeyen Telafer'in nüfusunun neredeyse tamamına yakını Türkmenlerden oluşmaktadır. 300.000 Türkmen'in yaşadığı Telafer, Musul iline ait olup dünyanın en büyük ilçelerinden birisidir. Telafer, Türkiye sınırına en yakın Türkmen yerleşim birimi olması açısından önem taşımaktadır. Telafer'in nüfus yapısının iç içe geçmişliği ortaya bir "Telaferlilik" kimliği çıkartmıştır. Telafer'de aşiretsel bir yapı hâkim olmasına rağmen, her aşiretin içinde Şii, Sünni ve hatta Aleviler mevcuttur.

1.5.6. Bağdat

Bağdat'taki Türkmen sayısı yüz binlerle ifade edilirken, bugün birçoğunun etnik kimliğini kaybederek Araplaştığı bilinmektedir. Tarihi kayıtlara göre Irak'taki ilk Türkmen kuruluşu olan Kardeşlik Ocağı'nın 1960 senesinde Bağdat'ta kurulduğu bilinmektedir. Ancak Bağdat'ın başkent olması, Saddam Hüseyin'in Araplaştırma politikası sonucunda önce dillerini, sonra da kimliklerini kaybettikleri görülmektedir. Buna rağmen 2010 seçimlerinde Bağdat'ta Türkmen adayların aldıkları oy sayısına göre bir hesaplama yapıldığında, etnik kimliklerini koruyan 20 bin civarında bir Türkmen nüfustan söz etmek mümkündür.²⁹

Türkmenlerin önemli bir kısmı Sünni mezhebine mensup olmakla beraber Şii mezhebine mensup olanların oranı %32 civarında tahmin edilmektedir. Ayrıca Türkmenlerin arasında tahmini olarak 20 bin kişinin Hristiyan dinine mensup olduğu bilinmektedir.³⁰

²⁸ Abbas Beyatlı, El Şuheda El Turkman, Safahat Min El Tarih El Siyasi El Muasır Li Turkman El Irak, (Türkmen Şehitleri, Irak Türkmenlerinin Çağdaş Siyasi Tarihinden Kesitler), Dar El Delil Yayıncılık, 1999, s.40.41.

²⁹ Bilgay Duman, a.g.e s.13.

³⁰ Güçlü Demirci, Irak'taki Türkler, Irak Dosyası, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2003, s.103.

1.6. Irak'ın Hukuki Yapısında Türkmenlerin Yeri

Irak devletinin ilk kuruluş yıllarında ve daha Irak Parlamentosu oluşmadan Kurucu Meclis tarafından 21 Mart 1925 tarihinde Irak'ın ilk anayasası ilan edilerek yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren bu anayasanın 6. Maddesi; milliyet, din ve dil ayrımı gözetmeden Iraklıların kanun önünde eşit olduğunu vurgulamıştır. Bu anayasanın Irak Türkmenlerini ilgilendiren hükmü 16. Maddedir. Adı geçen maddeye göre taraflar kendi dilleriyle eğitilmek üzere okullar açabilme hakkına sahip oldukları hükme bağlanmıştır. Bir yıllık bu anayasa sadece Irak halkından ve bu halkın anayasal haklarından bahsetmiş ve isim vermeden eşitlik ilkesine vurgu yapmıştır.³¹

Hükümet 1925 yılında yayınladığı ilk anayasasının metnini Arapça, Türkçe ve Kürtçe olarak basmıştır. 1933 yılında son şeklini alan anayasanın 17. Maddesinde “Kanunla istisna edilen hususların dışında Irak'ta resmi dilin Arapça olduğu” belirtilmiştir. İstisna teşkil eden hususlar ise 1931 yılında yayınlanmış olan 74 numaralı “Yerli Diller” kanunu ile tespit edilmiştir. Bu kanun gereğinde başta Kerkük ve Erbil olmak üzere bazı Türkmen bölgelerinde muhakemenin Türkçe olarak yapılması kabul edilmiş, Türkmenlerin çoğunluk teşkil ettiği ilkokullarda öğretimin tamamen Türkçe olması kararlaştırılmıştır.³²

1.6.1. Irak Cumhuriyeti'nin 1932 Deklarasyonu

İngiltere hükümeti 1931 yılı başlarında Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'nin Irak üzerine koymuş olduğu manda rejiminin kaldırılması ve Irak devletinin Milletler Cemiyeti'ne üyeliğinin kabul edilmesi için resmen başvurmuştur. Milletler Cemiyeti, bu talebi inceleyip karara bağlamak için taraflara 2 yıl gibi bir süre tanımıştır. Milletler Cemiyeti'nde konu ile ilgili üç adet daimi komisyon kurmuştur. Bu komisyonlar; Mandalar meselesi komisyonu, Uluslararası Hukuk Komisyonu ve Azınlıklar Komisyonu'dur.

³¹ Habib Hürmüzlü, Irak'ın Hukuki Yapısında Türkmenlerin Yeri, Irak Dosyası, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2003, s.128.

³² Güçlü Demirci, a.g.e, s.110-111.

Milletler Cemiyeti, İngiltere'nin Irak hakkındaki talebini incelemek üzere adı geçen üç komisyonun koordinatörleri ve İngiltere'nin bir temsilcisini içeren ayrı bir komisyon oluşturmuştur. Oluşturulan bu komisyon, manda rejiminin kaldırılmasından sonra yürürlükteki yasaların uygulanmaya devam edeceği yönünde Irak Hükümeti'nden bir taahhütname istemiştir. Bu taahhütname devlet-vatandaş ilişkisi ile devletin Milletler Cemiyeti'ne üye olan devletlerle ilişkisi olmak üzere iki temel konu üzerine yoğunlaşmıştır. Irak hükümeti bu ilkeleri bir raporda toplayıp Irak kurucu meclisine arz etmiştir. Kurucu Meclis ise bu ilkeleri kabul ederek 3 Ekim 1932 tarihinde Irak manda rejiminin kaldırılmasına ve Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne üye olmasına karar vermiştir. Böylece Irak, Milletler Cemiyeti'nde yer alan ilk ve tek Arap devleti olmuştur.³³

Deklarasyonun ilk 5 maddesinde Irak, vatandaşlarına karşı eşitlik ilkelerine bağlı olacağı ilkesi getirilmiştir. Buna göre vatandaş dil, ırk ya da din nedeniyle ayırım yapılmadan yasalar önünde eşittir. Vatandaşların politik haklara sahip olacakları taahhüt altına alınmıştır. Deklarasyonun Irak Türklerini en çok ilgilendiren kısmı dokuzuncu maddedir. Bu madde, Kerkük ve Kifri'deki çoğunluğun Türkmen halkından olduğunu ve bu bölgede resmi dil olan Arapça'nın yanı sıra Türkçe'nin de resmi dil olduğu açıkça beyan edilmiştir. Bu maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasında ise bu bölgelerde istihdam edilen memurların Türk asıllı ve Türkçe biliyor olmaları esası getirmiştir.³⁴

Milletler Cemiyetine verilmiş olan 1932 deklarasyonunun bir ürünü olarak 1934 yılında mahalli diller kanunu çıkmıştır. Bu kanunun Türkmenleri ilgilendiren bölümü, Türkmen bölgeleri okullarında Türkçe eğitim yapılması ve yine aynı bölgelerin mahkemelerinde duruşmaların Türkçe yapılabilmesine imkân tanınmasıdır. Bu yasadan yararlanılarak eğitimin Türkçe yapılmasına devam edilmiştir. Ancak 1938 yılında bu uygulama keyfi bir biçimde kaldırılmış ve Türkmen bölgelerinde Türkçe eğitim, önce bir yabancı dil dersi gibi konmuş, sonrada 1938 yılında tamamen kaldırılarak tüm dersler Arapçaya dönüştürülmüştür.³⁵

³³ Habib Hürmüzlü, a.g.e. s.129.

³⁴ Suphi Saatçi, Tarihden Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul, 2003, s.199-206.

³⁵ Habib Hürmüzlü a.g.e. s.130.

1.6.2. 1958 Askeri Darbesi

14 Temmuz 1958 yılında Irak'ta yapılan bir askeri darbe ile kraliyet rejimi devrilmiş ve Irak'ta cumhuriyet ilan edilmiştir. İhtilal yapan askeri cuntanın başında olan Devrim Komite Konseyi 27 Temmuz 1958 günü geçici bir anayasa ilan etmiş ve 1925 Anayasası'nın iptal edildiğini açıklamıştır. Çıkarılan 1958 Anayasası Irak'ta yaşayan halkların varlığı ve siyasi hakların korunması bakımından ve ileride ciddi siyasi sonuçlar doğuran bir değişikliğe imza atmıştır. Bu anayasanın 3. Maddesi aynen şu şekildedir: "Irak'ın yapısı ve varlığı vatandaşlar arasında dayanışma esası üzerine kurulur. Vatandaş hakları ve özgürlükleri korunur. Araplar ve Kürtler ortaktır. Anayasa Irak toprak bütünlüğü içerisinde milli hakları korur." Her ne kadar bu anayasanın 9. Maddesinde "Vatandaşlar hukuk önünde eşittirler, değişik etnik kökene, dil, din ve inanç nedeniyle vatandaş arasında bir ayrım yapılamaz" şeklinde bir hüküm getirilmişse de bu anayasada Türkmenler fiilen yok sayılmıştır.

Irak Devleti, 1958 yılından sonrada çeşitli siyasi çalkantılarda karşı karşıya kalmıştır. 1963 yılına gelindiğinde Başbakan Abdülkerim Kasım (d. 1914-ö. 1963) aleyhine bir darbe gerçekleştirilmiş ve bu darbe sonucunda Albay Abdülselem Arif (d. 1921- ö. 1966) Irak'ın cumhurbaşkanı olmuştur. Yeni rejim 29 Nisan 1964 tarihinde yeni ve geçici bir anayasa ilan ederek 1958 anayasasını yürürlükten kaldırmıştır. Bu anayasanın 19. Maddesi, Irak halklarına tanınan haklar bakımından 1958 Anayasası'na göre bir farklılık arz etmiştir. 1958 anayasasında açık bir şekilde ülkede yaşayan Arap ve Kürtleri ülkenin ortakları olarak göstermiş, 1964 Anayasasında ise Iraklılar cins, etnik yapı, dil, din veya başka sebeplerden dolayı hiçbir ayrım yapılmadan hak ve vecibelerinde fark gözetilmeksizin eşit oldukları belirtilmiştir.³⁶

17 Temmuz 1968 tarihinde gerçekleşen askeri ihtilal sonucunda Baas Partisi Irak'ta iktidarı ele geçirmiştir. Baas Rejimi 21 Eylül 1968 tarihinde bir önceki anayasayı iptal ederek yeni bir anayasa hazırlamıştır. Bu anayasanın konumuzla ilgili 21. Maddesi şöyledir: "Iraklılar hak ve vecibelerinde kanun önünde eşittir, aralarında cins, ırk, dil ve din ayrımı yapılamaz, Arap ve Kürtler dâhil vatani korumak için iş birliği yaparlar, bu

³⁶ Habib Hürmüzlü, Irak'ın Hukuki Yapısında Türkmenlerin Yeri, Irak Dosyası, Tarih ve Tabiat Vakfı s.131-133.

anayasa, Irak toprak bütünlüğü ilkesi içerisinde milli hakları tanır.” Bu anayasanın ilanından yaklaşık iki sene sonra Irak devletinin Kürt gruplarla yapmış olduğu müzakereler sonucunda Kürtlere üç vilayette özerklik hakkı tanıyan 11 Mart 1970 tarihli hükümet deklarasyonu ilan edilmiştir.

Bu olayın hemen akabinde ve yapılan mutabakat sonucunda Irak Anayasası ilan edilmiştir. Söz konusu anayasanın 21. Maddesinin b fıkrası şöyledir: “Irak milleti Arap ve Kürt olmak üzere iki ana milletten oluşur. Bu anayasa Irak’ın toprak bütünlüğü çerçevesinde Kürt Milletinin milli haklarını ve tüm azınlıkların meşru haklarını tanır.” Yedinci maddede ise Arapça’nın resmi dil olduğu ve Kürt bölgelerinde Arapçanın yanında Kürtçe de resmi dil olarak kabul edilmiştir.

1970 yılında Irak Devleti Türkmenleri yakından ilgilendiren bir karar vermiştir. Irak Devrim Komite Konseyi tarafından, Irak Türkmenlerinin kültürel haklarını tanımak amacıyla çıkmış ve karar gereğince Türkmenlere bir takım haklar tanımıştır. Türkmen bölgelerinde bulunan ilkokullarda Türkçe eğitim yapılması, Irak Türkmen Edebiyatçıları Birliği’nin ve Türkmen Kültür Müdürlüğü’nün kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak alınan bu kararlar pratikte kısa süre uygulandıktan sonra rafa kaldırılmıştır. Sonuç olarak Irak’ın anayasal sürecine baktığımızda Türkmenlerin Irak’ı oluşturan unsurlardan birisi olduğu göz ardı edilerek Irak Türklüğü yok sayıldığı, sıkı bir denetim altına alındığı görülmektedir.

1.7. Birinci Körfez Savaşı’na Kadar Irak Türkmenlerinin Siyasi Mücadelesi

Irak’ta ilk ulusal hükümetler kurulduğunda etnik katılıma yer verilmiştir. Bu bağlamda 25 Ekim 1920 tarihinde Bağdat eşrafından Abdurrahman El-Geylani (d. 1892-ö. 1965) başkanlığında ilk geçici hükümet kurulunca, Türkmenlerden Kerküklü İzzet Paşa Sağlık Bakanlığı’na atanmıştır. Kerküklü daha sonra 29 Ocak 1922’de kurulan ikinci hükümette Bayındırlık Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Ancak Nisan 1922’de istifa ederek Türkmenlerle Irak hükümetleri arasındaki uçurumun başlangıcına şahit olmuştur.³⁷

³⁷ Erşat Hürmüzlü, Türkmenler ve Irak, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2003, s.43.

Türkmenlerle Irak hükümetinin arasının açılması ve İngiltere'nin bölgeyi karıştırma çabaları nedeniyle oluşan gerginliğin sonucunda Türkmenlere yönelik ilk planlı operasyon 1924 Nasturi Katliamı ile başlamıştır. Türkmenlere karşı yapılan katliamların ilki olan Nasturi katliamı, İngiltere'nin desteği ile Ermenilerin "levi" adı altında bir birlik oluşturmasıyla birlikte Kerkük'e sevk edilmeleriyle başlamıştır. Çıkan olaylarda birçok Türkmen yaşamını yitirmiş ve Türkmenlere ait yüzlerce ev ve dükkân tahrip edilmiştir.³⁸

8 Temmuz 1937 tarihinde Türkiye, İran, Irak, Afganistan arasında sınır sorunlarının kalıcı şekilde çözülmesi ve ülkelerin bağımsızlıklarını vurgulama istekleri amacıyla imzalanan Sadabat Pakti³⁹'nin kurulması sebebiyle Irak'a giden ilk dışişleri bakanı olan Tevfik Rüştü Aras başkanlığındaki heyetin⁴⁰ Kerkük'ü ziyareti Iraklı yöneticileri fazlasıyla tedirgin etmiştir. Ziyaretin ardından yüzlerce Türkmen aydını, Irak makamları tarafından tutuklanmış ve güney bölgelere sürülmüştür. Bu olaydan sonra Türkiye'den bölgeye giden hiçbir heyetin Kerkük'ü ziyaret etmesine izin verilmemiştir.⁴¹

1940'lara gelindiğinde ise Türkmenlere yönelik imha politikaları artarak devam etmiştir. Kerkük petrol şirketinde çalışan pek çok Türkmen kökenli işçi çalışma koşullarının ve hayat standartlarının düzeltilmesi talebiyle 1 Temmuz 1946'da topluca iş bırakmışlardır. Daha sonra işçiler Gavurbağı Meydanı olarak bilinen yerde seslerini duyurabilmek için gösteri yapmışlardır. 12 Temmuz 1946 tarihinde Irak polisi burada miting yapan işçilerin üzerine otomatik silahlarla ateş açmak suretiyle birçok ölü ve yaralı bırakarak geri çekilmiştir.⁴²

1958 yılında yapılan darbeden sonra, Irak'ta cumhuriyet kurulmuş ve bundan ümitlenen Türkmenler, artık bütün vatandaşların eşit olarak temel hak ve özgürlüklerini kullanabilecekleri bir ülke beklemişlerdir. Ancak darbenin mimarlarından olan

³⁸ Ekrem Pamukçu, "Irak Türklerine Uygulanan Katliamlar", Kerkük Dergisi Özel Sayısı, Temmuz 1999, Sayı:25 s.4.

³⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Sadabat_Pakt%C4%B1, Erişim: 15 Mayıs 2013.

⁴⁰ 75 Yıl Sonra Kerkük'e İlk Ziyaret <http://www.ntvmsnbc.com/id/25371221/> Erişim: 8 Aralık 2012.

⁴¹ Suphi Saatçi, Geçmişten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul, 2003, s.207.

⁴² Gavurbağı Katliamı <http://www.kerkukvakfi.com/digerhaberana.asp?id=4472> Erişim:26 Aralık 2012.

Abdulkerim Kasım tarafından hazırlatılan 1958 Anayasası Irak'ı bir yandan Arap anavatanının bir parçası, diğer yandan Arapların ve Kürtlerin anavatanı olarak gösterirken, Türkmenlerden söz edilmemiştir.⁴³

1959 Yılına gelindiğinde Türkmenlerin önde gelenlerinin birçoğu tutuklanarak tecrit kamplarına gönderilmiştir. Cumhuriyet rejiminin kurulmasının birinci yılında (14 Temmuz 1959) şölen hazırlıkları yapan Türkmenler aleyhine Kürt ve Komünist kuruluşların militanları tarafından çeşitli sloganlar atıldıktan sonra Türkmenlerin oturduğu kahvehaneler saldırıya uğramıştır. Otomatik silahlarla Türkmenlerin üzerine ateş açılmıştır. Daha sonra Türkmen toplumunun ileri gelenleri evlerinden alınarak Kerkük kışlasına götürülmüş ve burada kurulan halk mahkemeleri tarafından 5-10 dakika içinde yargılanarak kurşuna dizilmişlerdir. Türkmenlerin en büyük liderlerinden biri olan Ata Hayrullah ve kardeşi de katliamda öldürülmüş, ayrıca Türkmenlere ait mağaza, dükkân ve evler yağma edilmiştir.⁴⁴ Bu olay tarihe 1959 Kerkük Katliamı olarak geçmiştir.

1960 yılı Irak Türkmenlerinin politik ve kültürel hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Türkmenler bu süre zarfında ilk eğitim kongrelerini gerçekleştirmişlerdir. 28 Ağustos 1960 tarihinde Türkmen Öğretmenlerinin Birinci Kurultayı Kerkük'te toplanmıştır. Ayrıca Türkmen toplumunun bütün kesimleri Türkmen sesini yükseltmek ve tek bir çatı altında toplamak için Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın kurulmasını sağlamışlardır. Kurulan bu kardeşlik ocağı, yüksek tahsili kolaylaştırmak için bütün Türkmen bölgelerinden gelen öğrencilere açık olan öğrenci yurtları oluşturmuştur. Bu yurtlarda birçok öğrenci yetiştirilerek, daha sonra Irak bürokrasisinde yer almışlardır.⁴⁵ Aynı zamanda İstanbul'da Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği kurulmuştur. Kardeşlik Ocağı aylık bir derginin yayını için 23 Ocak 1961 tarihinde izin almış ve Mayıs 1961'de Kardeşlik Dergisi adı ile Türkçe-Arapça olarak derginin ilk sayısı yayınlanmıştır.⁴⁶

⁴³ Ümit Özdağ, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi, Ankara, 1991, s.153.

⁴⁴ Mahir Nakip, Kerkük'ün Kimliği, Ankara, 2007, s.139-170.

⁴⁵ Erşat Hürmüzlü, Türkmenler ve Irak, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2003, s.55-57.

⁴⁶ Suphi Saatçi, Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul, 2003, s.230.

1963 yılının şubat ayında Kasım'ı deviren darbe Türkmenler için yeni bir ümit olmuştur. Darbenin üzerinden bir ay geçmişti ki 8 Mart 1963 sabahı Bağdat'ta Türkmenler tarihlerinin en büyük eylemlerinden birisi olan, yaklaşık 50 bin kişilik bir miting düzenlenmiştir. 1963 sonlarında 9 aylık ilk Baas hükümetinin sonu gelince göreceli bir sükûnet dönemi başlamıştır.1963'ten 1968'e kadar geçen dönemde Türkmenlerin kısmi olarak kültür ve sanat faaliyetlerine izin verilmişse de fiiliyatta durum değişmemiştir.⁴⁷

Irak yönetimi Kerkük'te yaşayan Türkmenlere iki seçenek sunmuştur. Buna göre Kerkük'te Arap olmayan nüfus ya Arap olduğunu gösteren bir belge imzalayacak, ya da Kerkük'ü terk edecekti. Hükümetin uyguladığı bu politika doğrultusunda on binlerce aile Kerkük, Sincar, Hanakin bölgelerinden çıkarılarak zorunlu göçe tabi tutulmuştur.⁴⁸ İktidarın kendi bünyesinde yer alan bir toplumun varlığını iki seçeneğe bağlaması, tasarlanan bir hedefe yönlendirme anlamına gelir. Fiili duruma bakılırsa uygulanan politika tutmuştur.

Türkmen halkının en büyük kazanımı 1968 Baas döneminden sonra yönetimi ele alan Devrim Komuta Konseyi tarafından Türkmenlerin haklarını içeren karar metninin kabul edilmesidir. Irak'ta Devrim Komuta Konseyi 1970 yılı 89 numaralı kararıyla Türkmen vatandaşların kültürel haklarını kullanabileceğini belirtmiştir. Devrim Komuta Konseyi 24.01.1970 tarihli oturumunda şu kararları almıştır:

-İlkokullarda Türkmen dilinin okutulması,

-Bu dilde öğretim yapan bütün okullarda açıklama usullerinin Türkmen diliyle yapılması,

-Türkmence öğretimi hususunda Terbiye ve Talim Bakanlığı'na bağlı bir müdürlük kurulması,

-Türkmen edebiyatı, şair ve yazarların kendilerine mahsus bir birlik kurmalarına imkân verilmesine, eserlerini bastırabilmeleri için yardım edilmesine, dil bakımından

⁴⁷ Hasan Yılmaz, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler", Stratejik Analiz Dergisi, c.4 s.37.

⁴⁸ Murat Yılmaz, Irak-Baas Diktatörlüğünden Amerikan Hegemonyasına İnsani Durum, İ.H.H. Yayınları, İstanbul, 2003, s. 178.

istidat ve yeteneklerini artırma fırsatı verilmesine ve bu birliğin Irak Edebiyatçılar Birliği'ne bağlanması,

-Kültür ve Tanıtma Bakanlığı'na bağlı olarak bir Türkmen Kültür Müdürlüğü kurulması,

-Türkmence haftalık bir gazete ve aylık bir dergi çıkarılması,

-Kerkük televizyonundaki Türkmence yayınların artırılması kararları alınmıştır.⁴⁹

Irak Türklerinin bu kazanımlarının önemli bir kısmı kâğıt üzerinde kalmış ve ilerleyen yıllarda baskılar artarak devam etmiştir. Baas yönetimi, 11 Mart 1970 tarihinde çıkardığı bir kanunla Kuzey Irak'taki iki Zap arası ile Süleymaniye Bölgesi'ni "Kürdistan Otonom Bölgesi" olarak tanımıştır. Türklerin elinde kalan 1000 dönümlük verimli arazinin 700 dönümü Kürtlere dağıtılarak tarihi Erbil şehri Kürdistan otonom bölgesinin başkenti ilan edilmiştir.⁵⁰

İlkokullarda Türkçe eğitim, edebi yayın ve edebiyatçılar birliği kurulması gibi imtiyazlar 1971 yılında uygulamadan kaldırılmış ve Irak'taki Türkmenlere uygulanan sindirme ve asimilasyon politikaları hız kazanmıştır.⁵¹ Kerkük Valiliği bir emir yayınlarak, Türkmen asıllı işadamları, çiftçi ve esnafa kredi verilmemesini karara bağlamıştır. Üniversite mezunu Türk gençlerine, Türk bölgeleri dışında iş sahası verilmeye başlanmıştır. Bu yöntemle Türk nüfusunu azaltmak isteyen yönetim, Arap muhtarları istihbarat teşkilatına alarak Türk bölgelerine yerleşmek isteyen Araplara büyük kolaylıklar sağlamıştır.⁵²

Saddam Hüseyin, 1976 yılındaki bir konuşmasında Kerkük'ün Araplaştırılması ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir: "Kürtler, bölgedeki petrol kuyularına sahip olmak için Kerkük'ü istiyorlar. Türkiye'nin de benzer gerekçelerle tarihi geçmişi olan Musul'u geri alma hayalleri var. Türkiye'nin bu emellerine ulaşabilmek için Türkmen

⁴⁹ Erşat Hürmüzlü, Türkmenler ve Irak, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2003, s.61-62.

⁵⁰ Abdullah Namaz, "Geçmişten Günümüze Irak", Stradigma Dergisi, S:1, Şubat 2003.

⁵¹ Mustafa Kayar, Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu, IQ Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s.315.

⁵² Fazıl Demirci, Irak Türkmenlerinin Dünyu-Bugünü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1981, s.33.

kartını kullanıyor. Bu sebeple yönetimimiz, mevcut nüfus durumunu değiştirmek için şehrin yerleşik halkı ya da sonradan buraya göç edenler ayrımı yapmadan Türkmen ve Kürtlere zorunlu göç uygulayacak ve Araplaşmaya gidecektir.”⁵³

29 Ocak 1976 tarihinde Türkmenlerin sembolü olan Kerkük’ün adı Irak devletinin Araplaştırma politikası çerçevesinde El-Tamim olarak değiştirilmiştir. 1976 Ekiminde ise Türkmenlerin tek kültür merkezi olan “Türkmen Kardeşlik Ocağı” ve “Kardeşlik Dergisi” Türk asıllılardan alınarak, bazı Baas partili kişilere verilmiştir.⁵⁴ Türk isim ve soyadları da Arapça olarak değiştirilmiştir. Saddam Hüseyin’in doğum yeri ve bir Arap şehri olan Tikrit il yapılarak Kerkük’ün iki önemli ilçesi Tuzhurmatu ve Kifri buraya bağlanmıştır.⁵⁵

1979 yılına Saddam Hüseyin iktidara geldiğinde Türkmenlere yönelik baskılar imha ve yok etme politikasına dönüşmüştür. Bu dönemde Türkmenlerin önde gelenlerinden Nejat Koçak (d. 1939-ö. 1980), Emekli General Abdullah Abdurrahman (d. 1913-ö. 1980) ve iş adamı Rıza Çelik (d. 1928-ö. 1980) tutuklanarak idam edilmişlerdir.⁵⁶ Saddam Hüseyin, 1980 yılında Bağdat’ta düzenlediği basın toplantısında idam edilen Türkmen liderler ile ilgili bir soruya; “Bunlar Irak vatandaşı, suç işlediler cezalarını buldular. Türk’tür diyorlar, öyle ise gelsin o kişiler bunların kemiklerini götürsün, biz hiç İskenderun’daki Araplara ne yaptınız diye soruyor muyuz?” şeklinde cevap vermiştir.⁵⁷ Bu durum Irak Türkmenleri üzerindeki psikolojik baskının artmasına sebep olmuş ve 1984 yılına gelindiğinde ise Irak Türkmenlerinin Kerkük’ten gayrimenkul almaları yasaklanmıştır.⁵⁸

⁵³ Yunus Şen, Saddam’ın Irak’ı ve Bir Çöküşün Öyküsü-Babil Yanarken, Ümit Yayınları, Ankara, 2004, s.73.

⁵⁴ Ekrem Pamukçu, Kerkük Dergisi Özel Sayısı, Temmuz 1999, Sayı:25, s.5.

⁵⁵ M.Kayar, a.g.e., s. 316-317.

⁵⁶ Musul’u Böyle Kaybettik <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=44798> Erişim: 27 Aralık 2012.

⁵⁷ Nefi Demirci, Düünden Bugüne Kerkük, Ey Dizgi Matbaacılık, İstanbul, 1990, s.185.

⁵⁸ Ekrem Pamukçu, “Irak Türklerine Uygulanan Katliamlar”, Kerkük Dergisi Özel Sayısı, Temmuz 1999, Sayı:25 s.5.

2.BÖLÜM :BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NIN IRAK VE TÜRKMEN SİYASETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. Birinci Körfez Savaşı Öncesi ve Savaş Sırasındaki Gelişmeler

Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in bölgeyi felakete sürükleyen saldırgan politikaların altında yatan nedenleri öğrenebilmek için Körfez coğrafyasında meydana gelen gelişmelere kısaca bir göz atmak gerekmektedir. Bölgenin fitilini ateşleyen en önemli gelişme 1979 yılında sol eğilimli İranlı mücahitler tarafından basılan Amerikan Büyükelçiliği olayı olmuştur. Bu olay, bölgedeki pek çok taşı yerinden oynatmış ve bölgedeki dengelerin değişmesine neden olacak bir süreç başlatmıştır. Amerikalı yetkililerin 400 günü aşkın süre tutsak kalmaları Batı'yı İran'a karşı cephe almaya zorlamıştır. Öte yandan İran'ın Şiiliği çevresine yayma politikası, İslam'ın Sünni Selefî yorumunu benimseyen Suudi Arabistan ve Körfez Şeyhliklerini korkutmuştur. Elçilik olayının intikamının alınması gereği, Batıcı Arapların korkusuyla birleşince intikamda kullanılacak ülke olarak her iki taraf da Irak'ı seçmiştir. Irak'ın seçilmesindeki en önemli etken onun 1975 yılında İran ile yaptığı Şatt-ül Arap suyuolları anlaşmasından asla memnun olmamasıdır.⁵⁹

Bu duruma ilaveten Amerika ve İran Şahı, Irak'ın kuzeyindeki Kürt hareketini destekleyerek Irak'a zor anlar yaşatmışlardır.⁶⁰ 5 Ağustos 1980'de Saddam Hüseyin, Suudi Arabistan'a giderek Kral Halit Prens, Fahd, Prens Abdullah ve Savunma Bakanı ile görüşmüştür. İran'a göre bu görüşmeler, daha sonra savaş sırasında Suudilerin ve Kuveytlielerin yoğun para yardımı, Golf İşbirliği Konseyi'nde Suudilerin İran'a karşı tutumu, 22 Eylül 1980'de başlayan Irak saldırısının nedeni olmuştur. Bazı çevrelere göre İran-Irak Savaşı, Suudilerin para, Iraklıların kan verdiği bir savaş olmuştur.⁶¹ İran'ın ihtilali yayma teşebbüsü Arap yarımadasında endişe ile karşılanmıştır. Afganistan'daki Müslüman gerilla hareketine yardım eden İran'ın Irak tarafından meşgul edilmesi Sovyetler Birliği'nin de işine gelmiştir.

⁵⁹ Hasan Köni, "Körfez Savaşı Sonrası Türkiye ve Ortadoğu", Avrasya Dosyası, 1996, Cilt.3,Sayı:1 s.130.

⁶⁰ Chrisofer Hitchens, "Realpolitik in the Gulf:A Game Gone Tilt", in Harper's, Ocak 1991, s.72.

⁶¹ James A. Bill and Robert Springborg, Politics: Middle East, Illinois 1990, s.387.

Savaş sırasında ilk başlarda önde gözüken Irak, zamanla gerilemiş ve savaş, kazananı olmayan bir yıpratma savaşına dönüşmüştür. 1988 yılına gelindiğinde savaşın artık her iki taraf için anlamsız olduğunu anlayan İran, Birleşmiş Milletlerin ateşkes kararını kabul etmiştir. Saddam Rejimi ise savaşta İran'a yardım eden Kuzey Irak Kürtlerinin çıkardığı isyanı Halepçe'de çok ağır bir biçimde bastırmış, bunun sonucunda ise Kuzey Irak'taki Kürtler ile Irak merkezi yönetimi arasındaki aidiyet bağı bir daha birleşmeyecek şekilde koparılmıştır.

Irak yönetiminin Türkmenlere karşı sergilediği tutumda herhangi bir yumuşama olmamış ve savaş esnasında bu politikalar devam etmiştir. Bağdat yönetimi Türkmen gençlerini İran cephesinin ön saflarındaki ateş hattında kullanmış, meslek sahibi kesimi ise çeşitli gerekçelerle idam sehpasına göndermiştir.⁶² Kerkük'ün milli karakterini değiştirmek amacıyla 20 Ekim 1981 tarihinde 1391 sayılı karar alınarak Irak'ın güney bölgesindeki Amara vilayetine 20 bin ev yaptırılması ve Türk asıllı ailelerin Kerkük'ten buralara taşınması planlanmıştır. Ancak savaş Irak aleyhine gelişince Basra kentinden göç eden Araplar Türkmenleri bölgeden uzaklaştırmak için yapılan evlere yerleşmek zorunda kalmışlardır.⁶³ İran-Irak savaşının Türkmenlere tek faydası bu olmuştur.

1988 Sonrası Bağdat Rejimi savaş sonrasında büyük bir borç altına girmiş ve kriz iktisadî, askerî ve içtimaî alanda derinleşmiştir. 1988 başlarında İran'a gönderdiği 160 SCUD-B füzelerinin paralarını bulmaya çalışmıştır. İran ile yapılan savaşın sonucunda Irak yaklaşık olarak 65 milyar dolarlık bir borç batağına sürüklenmiştir. Bu borcun 25 milyarı 1992'ye kadar yılda 5 milyar dolar ödenmesi için iki yola başvurmuştur. Birincisi Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan borcunun ertelenmesi ve kendisine kredi açılmasını istemiştir. Irak, Körfez'deki Arap devletlerinin kendileri için yaptığı fedakârlığı iyi anlamadıklarından şikâyetçi olmuştur. İran'ı köktenci Şiizmi kendisinin durdurduğunu ve buna karşılık gerekli desteği alamadığını belirtmiştir.⁶⁴

İkinci yol ise petrol üretiminin kısılarak petrol fiyatlarının artmasını sağlamak Irak'ın bir diğer borç ödeme stratejisi olmuştur. Ancak Irak bu her iki stratejisinde de

⁶² Bilal N. Şimşir, *Türk Irak İlişkilerinde Türkmenler*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2004, s.197.

⁶³ F. Demirci, a.g.e., s.37-38.

⁶⁴ Judith Miller and Laurie Mylroe, *Saddam Hussein and the Crisis in the Gulf*, New York, 1990, s.8-9.

başarılı olamamıştır. Amerika'nın bastırmasıyla Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın borçların ödenmesindeki ısrarı devam etmiştir. Bu ısrar sonucu Irak'ın gözleri parası bol olan ve 1961'den beri kendi parçası olarak gördüğü Kuveyt'e çevrilmiştir. Şubat 1990'dan itibaren bu bölgede gerginlik artmaya başlamıştır. Araplar Irak'ın cüretinin ne kadar olabileceğini tahmin edememişlerdir.⁶⁵

İran ile olan mücadelesinden sonra Batının müttefiki olduğunu sanan Saddam, buradan aldığı öz güven ile peş peşe hatalar yapmaya devam etmiştir. Öncelikle Arap liderliği için İsrail'i tehdit eden sözler söylemeye başlamıştır. Oysa İsrail kendi güvenliği açısından Devletler Hukuku'nu ihlal ederek önleyici meşru müdafaa tedbirleri uygulanmaktadır. Cüretkâr bir ülke olan İsrail, geçmişte Irak'ın Osirak adlı nükleer santralini ilerde nükleer silah üretebilir bahanesiyle bombalamış, 1982'de Sabra ve Şatilla kamplarında Filistinlilere karşı katliama girişmiş ve kendisini destekleyen Amerika'yı epey zor duruma düşürmüştür. Durum böyleyken Irak'ın sınırlarına üç yeni füze fırlatıcı yerleştirmesi, İsrail'i yarım saat içinde yok edecek güçte silahların bulunduğunu belirtmesi, kimyasal silah fabrikalarını Almanya yardımıyla⁶⁶ ihya etmesi, İsrail'i ve onun Batı içinde stratejik noktalarda bulunan soydaşlarını rahatsız etmiştir. Görüldüğü üzere, hem bölgesel hem de küresel anlamda epeyce düşman kazanan Saddam Rejiminden kurtulmak için en kestirme yol, rejimin Kuveyt'e itilmesi olmuştur. Çünkü Kuveyt gibi ufak bir ülke Amerika olmadan Irak'a kafa tutması bölgenin gerçekleriyle örtüşmemektedir.

9 Mart 1990'da Saddam rejimi, Batı'yı karşısına alacak ikinci bir girişimde daha bulunmuştur. İngiliz Observer gazetesinin İran asıllı muhabiri Farzad Bazof'u casuslukla itham etmiş ve idam cezasına çarptırmıştır.⁶⁷ Bu durum kendisine karşı Batılı güçlerin harekete geçmesini tetiklemiştir. Nisan ortalarında ise Saddam İran Devlet Başkanı Rafsancani'ye bir mektup göndererek Tahran'a savaşta eline geçen toprakları vermeyi ve esir mübadelesini önermiştir. Kuveyt sınırına asker yığan ve İran ile olan

⁶⁵ Hasan Köni, "Körfez Savaşı Sonrası Türkiye ve Ortadoğu", Avrasya Dosyası, 1996, Cilt:3 Sayı:1 s.131.

⁶⁶ David S. Germroth and Rebecca J. Hudson, Germany's Responseto the Gulf Crisis: The New German Question, Mediterrarean Quartely, Winter, 1992, s.86.

⁶⁷ http://www.En.wikipedia.org/wiki/Farzad_Bazoft Erişim:27 Aralık 2012.

anlaşmazlıklarını askıya alan Irak'ı Kuveyt bataklığına çeken son görüşme ise Irak'ın ABD Büyükelçisi April Glaspie ile Temmuz sonunda yaptığı görüşmedir.⁶⁸

ABD'nin "Kuveyt'i işgal etmenize ses çıkartmayız" mesajı verdiğine dair iddialara yol açan o görüşmede Büyükelçi'nin Saddam'a "20 yıl önce Kuveyt'te görev yaptığını, o zaman da şimdi olduğu gibi Araplar arası meselelerde taraf olmadığını" belirtmiştir. April Glaspie 21 Temmuz'da tatile çıkmış, 2 Ağustos'ta ise Irak, Kuveyt'i son yapılan görüşmenin başarısız olmasını bahane ederek işgal etmiştir.

2.2. Birinci Körfez Savaşı'nın Türkmenler Üzerindeki Etkisi

Irak ordusunun Birinci Körfez Savaşı'nda yenilmesi üzerine, Irak'ın önce güneyinde, sonrada kuzeyinde meydana gelen isyanlar sonucu Erbil, Süleymaniye ve Dohuk, Kürt isyancıların eline geçmiştir. Ayrıca isyancılar Musul şehrini de ele geçirmek için girişimde bulunmuşlardır. Irak'ta 1991 yılında gerçekleşen isyanların bastırılması sonucunda Nisan 1991'de bölgeye büyük bir göç akımı başlamış, yaklaşık 500.000 göçmen Türkiye sınırına yığılmıştır. Irak rejiminin intikamı korkusuyla, göçün tekrarlanmaması ve Kürtlerin korunması amacıyla 36. Paralelin kuzeyi ABD ve İngiltere tarafından "güvenli bölge" ilan edilmiştir. Böylece bölge Kürtlerinin resmi olarak koruma altına alınması ve Kürt meselesinin uluslararası boyut kazanmasına neden olmuştur.⁶⁹ Koruma altına alınan Kürt grupları, merkezi hükümetin bölgeden çekilmesiyle başta Erbil ve Süleymaniye olmak üzere Kuzey Irak'ta geniş bir manevra kabiliyeti kazanmışlardır.

Türkmenlerin bir kısmı, güvenlik bölgesinde olmasına rağmen, büyük kısmı merkezi hükümetin kontrolünde kalmıştır. Bu doğrultuda 2 Eylül 1991'de güvenli bölgenin 36. Paralelden 34. Paralele çekilmesiyle 36. Paralelin dışında kalan Kerkük Türkmenlerinin de güvenli bölgeye alınması, Musul ve Kerkük Türkmenlerinin de Kürt muhalefetiyle bir araya getirilmesinin yollarının arandığı bir seçenek, Barzani ve

⁶⁸ Saddamla İlgili Şok Belge, http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/01/04saddamla_ilgili_sok_belge Erişim:27 Aralık 2012.

⁶⁹ Baskın Oran, Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti, İstanbul Bilgi Yayınevi, 1996, s.50-64.

Talabani ile dönemin Cumhurbaşkanı Özal'ın bir toplantısında görüşülmüştür. Ancak bu konu Ankara bürokrasisinden çok sert tepki almıştır.⁷⁰

1991'de güvenli bölgenin inşası sırasında Kerkük'ün bu bölgenin dışında bırakılması Türkiye için stratejik bir tercihtir. Türkmenlerin her açıdan en önemli merkezi sayılabilecek Kerkük'ün bu bölgenin dışında bırakılması tercihinin arkasında kalan neden, Kerkük petrolünün bu bölgeyi ekonomik olarak beslemesi ve Kuzey Irak'ta bağımsız bir yapıya doğru gidilmesinin önünü kesmektir. Ancak bu stratejik tercihin doğal sonucu olarak, Saddam Hüseyin'in kontrolünde olan Kerkük'te güçlü bir Irak Türk muhalefetine örgütlenememesi, Kürtlere karşı Türkmen faktörünün ön plana çıkmasını engellemiştir. Bunun sonucu olarak Türkmenlerin gücü sadece Erbil ve birkaç yerleşim merkezi ile sınırlı kalmıştır.⁷¹ 8 Mart 1991'de Türkmen nüfusun yaşadığı Kerkük şehrine hâkim olan Kürt peşmergeler şehri yağmalamaya başlamışlar, başta nüfus ve tapu daireleri olmak üzere resmi daireleri hedef alarak ateşe vermişlerdir.⁷²

Merkezi hükümetin bölgeden çekilmesiyle ortaya çıkan yönetim boşluğunun 1992'de bölgede gerçekleştirilen yerel seçimlerle durdurulması sonucunda Kürt Parlamentosu kurulmuştur. Ancak Türkmenlerin ilk siyasi partisi olan Irak Milli Türkmen Partisi seçimlere katılmamıştır.⁷³ Irak Kürtlerinin fiili devletlerinin kurulmasının adımlarından biri olan yerel seçimlere Türkmenlerin katılmaması, Kürtlere meşruiyet kazandırmama amacıyla yapılmış olsa da uzun vadede Türkmenlerin aleyhine işlediği söylenebilir. Kürtler bölgede bir devlet kursalar dahi Türkmenlerin Türkiye'nin desteğiyle siyasî bir ağırlık sahibi olması hala mümkün görülmektedir.⁷⁴

Yaklaşık 1 milyon kişinin katıldığı, 11 parti ve 4 liderin yarıştığı seçimlerin sonucunda IKDP %44.5, IKYB %43.6 oy alırken, diğer küçük partiler %7'lik barajı aşamamışlardır. 105 sandalyeden oluşan parlamentoda IKDP ve IKYB 50'şer kişi ile

⁷⁰ Ümit Özdağ, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi, Ankara, ASAM Yayınları, 1999, s.79.

⁷¹ Hasan Mazin, "Türkmenler, Türkiye ve Irak: Körfez Savaşı'ndan Irak'ın İşgaline Türkmenlerin Durumu", Avrasya Dosyası, 2003, Cilt:9, Sayı:4, s.177.

⁷² Sadun Köprülü, "Saddam Rejiminin Altınköprü Türklerine Soykırımı", Altınköprü Dergisi, Sayı: 12, Mart 2005, s.14.

⁷³ Muzaffer Arslan, Irak Milli Türkmen Partisi eski genel başkanı ile mülakat, Ankara, 5 Temmuz 2003.

⁷⁴ Hasan Mazin, a.g.m., s.177.

temsil edilirken, Hristiyanlar için ayrılan 5 sandalyenin 4'ünü Asuri Demokratik Hareketi, 1'ini Kürdistan Hristiyan Birlik Partisi almıştır.⁷⁵ Kürtler 4 Temmuz 1992 tarihinde IKYB'den Fuat Masum'un Başkanlığında 17 bakandan meydana gelen hükümeti kurmuşlar,⁷⁶ Erbil'de oluşturdukları parlamentoda anayasa taslağını hazırlamışlardır. Taslak anayasanın dördüncü maddesinde Türkmenlerden ana etnik grup ifadesi yerine azınlık olarak bahsedilmiş, beşinci maddesinde ise başkent olarak Türkmenlerin çoğunlukta bulundukları Erbil şehrini göstermişlerdir.⁷⁷ Bu gelişmelerden kısa süre sonra IKDP ve IKYB aralarındaki ateşkese bozarak çatışmaya girmişlerdir. Bu mücadele neticesinde Talabani liderliğindeki IKYB, Mayıs 1993 tarihinde Türkmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı Erbil bölgesine hâkim olmuş ve yapılan parlamento seçimleri geçersiz sayılmıştır.⁷⁸

Güvenli bölgede yaşayan Türkmenler, sayıları 250-300 bin civarında olduğundan 4 milyondan fazla Kürdün içinde ciddi varlık gösterememişlerdir. Ancak ITC bölgede çıkarı olan unsurları rahatsız etmiş, verilen bu rahatsızlık Türkmenlere yönelik baskı ve sindirme politikalarının 1996'dan sonra artmasına sebep olmuştur. Barzani yönetimi, bağımsızlığa giden sürecin önünde Kuzey Irak'ta PKK ile mücadele kapsamında konuşlanmış Türk askeri varlığı ile birlikte Türkmenleri görmüş ve bu durumdan son derece rahatsız olmuştur.⁷⁹ IKDP ana stratejisi gereği bölgedeki tüm siyasi partilerin kendi kontrolü ve emrinde olmasını istemiş, Türkmen varlığı ve siyasi haklarını tanınamışlardır. Ayrıca Türkmenler, Kürt projesini engelleyecek bir unsur olarak görmüşlerdir.⁸⁰

Kuzey Irak'ın merkezi hükümetin kontrolünden çıkmasıyla Erbil merkezli olarak Türkmen örgütlenmesinin çevresinde değişik Türkmen partileri kurulmuştur. 1991'de ilk Türkmen partisi olan Irak Milli Türkmen Partisi Muzaffer Arslan tarafından, 1994'te ise Türkmeneli Partisi Rıyad Sarıkahye tarafından ve Türkmen

⁷⁵ Erol Kurubaş, "Irak Kürt Hareketi : İç Çekişme-Dış Destek-Ayaklanma", Irak Krizi(2002-2003) Haz. Ümit Özdağ, Sedat Laçiner, Serhat Erkmen, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s. 39.

⁷⁶ Baskın Oran, Kalkık Horoz-Çekiç Güç ve Kürt Devleti, Bilgi Yayınları, Ankara, 1996, s.44.

⁷⁷ Vedat Yenerer, Düşman Kardeşler, Bulut Yayınları, İstanbul, 2004, s.34-35.

⁷⁸ Ümit Özdağ, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, Bir Gayri Nizami Harbin Anatomisi, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, s.124.

⁷⁹ Vedat Yenerer, a.g.e., s.33.

⁸⁰ Sedat Laçiner, Irak Küresel Meydan Savaşı ve Türkiye, Roma Yayınları, Ankara, 2004, s.317.

Bağımsızlar Hareketi Ferit Çelebi tarafından kurulmuştur. Kurulan bu partiler, 1995 yılında kurulacak olan Irak Türkmen Cephesi için zemin hazırlamıştır.

Türkiye'nin 1991'den 1996'ya kadar Türkmenlere yönelik faaliyetleri giderek yoğunlaşmış, ancak bu faaliyetler genellikle eğitim ve kültürel alanlar ile Kızılay'ın gıda yardımıyla sınırlı kalmıştır. Türkiye, Türkmenlere yönelik politikasında daha ziyade sosyal konulara ağırlık vererek Erbil'de on bir Türk ilkokulu, beş ortaokulu ve bir lise ile Türkçe yayın yapan televizyon ve radyo istasyonları kurdu muştur.⁸¹ 1996'da Erbil'in IKDP'nin eline geçmesinden sonra IKDP Türkmen okullarını kapatmış, ancak Türkiye'den tepki görünce okulların açılmasına izin vermek zorunda kalmıştır.⁸²

Türkmenlerin bölgedeki varlığını kendi emelleri için tehdit olarak gören ayrılıkçı Kürt grupları amaçlarını doğrultusunda birtakım sözde Türkmen partileri kurdu muşlardır. Türkiye ise dağınık ve birlikten yoksun grupları Türkiye'nin çıkarları çerçevesinde örgütlemesi sonucunda 24 Nisan 1995 tarihinde Irak Türkmen Cephesi'ni kurdu muştur. Türkiye'nin Türkmen politikası için önemli bir adım olan bu süreçte artık Türkiye'nin Türkmenlere olan desteği sadece sosyal ve ekonomik destekle kalmamış, Türkmenlerin ihtiyaç duyduğu siyasî desteği kısmen de olsa sağlamıştır.

Bölgede yerel Kürt parlamentosunun kurulmasından sonra iki Kürt Grubu IKYP ve IKDP arasında liderlik kavgası çerçevesinde çatışmalar devam etmiştir. IKDP, Türkiye'den aldığı onayla Irak kuvvetleriyle IKYB'ye karşı iş birliği yaparak 31 Ağustos 1996'da Erbil'i işgal etmiştir.⁸³ İki parti arasında ateşkesin gerçekleştirilmesi için yapılan birçok toplantı ve görüşmelerden biri de Ankara görüşmeleri olmuştur. Ankara'da Ekim 1996 sonunda yapılan görüşmeler, Türkiye'nin 1991'den beri izlediği Kuzey Irak politikasında bir değişiklik ortaya çıkarmıştır. Türkiye, Ankara Nihai Bildirisi'nde Türkmenlerin bölgedeki siyasi sisteme dâhil olmasını kabul etmiştir.⁸⁴

⁸¹ Hasan Mazin, a.g.m, s.178.

⁸² Hasan Özmen, El-Turkumen Fi El-Irak ve Hukuk El-İnsan, Ankara, 2002, s.185-194.

⁸³ Aide El-Ali Seriddin, Duvel El- Muselles Beyne Fekkey El-Kemmaşe El-Türkiye, El-İsrailiye, Beyrut, Dar El-Fikir El Arabi, 1997, s.21-38.

⁸⁴ Ümit Özdağ, Türkiye, K.Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi, Ankara, ASAM Yayınları, 1999, s.148-149.

1991'den sonra Türkiye'nin Irak politikası bölgede istikrarın sağlanması ve merkezi yönetimin bölgeye yeniden hâkim olması şeklinde özetlenebilir.

İKDP ve IKYP arasındaki sorunların çözülmesi için 1996 yılına yapılan Ankara toplantılarında dönemin Başbakanı Tansu Çiller, Türkmenleri ön plana çıkartmıştır. Bu dönemde Türkmenlerin hesaba katılması gereken bir denge unsuru olduğu savunulmuş, İKDP ve IKYP arasında ateşkesin gözetilmesi için oluşturulması kararlaştırılan barış gücüne Türkmenlerin katılımı konusunda ısrar etmiştir.⁸⁵ Türkmenlerin kendilerini korumaları için 350 kişiden oluşan bir “Akıncılar Grubu” kurulması projesi başlatılmış, Ankara sürecinde Türkiye'nin desteği ile eğitim ve silah donanımı nitelikli 500 kişilik bir “Türkmen Barış Gücü” oluşturulmuştur.⁸⁶

Genel olarak Kürt grupları, Irak'ta ulaşmak istedikleri hedefi gerçekleştirmek amacıyla Türkmenleri kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda ciddi sayılabilecek öneriler sunulmasına rağmen Türkmenler, verilen vaatlere olumlu yaklaşmamışlardır. 1959 katliamı sonrasında Türkmenler ve Kürtler arasında gerilen ilişkilerin normalleşmesi için Kürtler tarafından politik amaçlarla değişik adımlar atılmıştır. Bunlardan birisi de Molla Mustafa Barzani (d. 1903-ö. 1979)'nin Türkmenlerin önde gelenleriyle görüşerek Kerkük'ün yönetimi başta olmak üzere Türkmenlerin kültürel ve siyasî haklar konusunda cazip önerilerde bulunmasıdır. Bunun karşılığında ise Türkmenlerin Kürt hareketine katılması ya da Kerkük konusunda Irak hükümeti ile olan anlaşmazlıkta Kürtlere destek vermeleri beklenmiştir.⁸⁷ Türkmenlerin tarafsız kalmayı tercih etmeye devam etmeleri, daha fazla acıya maruz kalmak istememeleri ve Kürt hareketinin nihai hedefinin bağımsızlık olması endişesi en önemli faktörleri teşkil etmiştir.

Irak rejiminin Kuveyt ile yaptığı savaşta hezimete uğrayıp Irak'ın kuzeyinde ve güneyinde ayaklanmalar olunca, rejim kuvvetleri Kürt kuvvetlerinin Kerkük'e girişi ve Türkmenlerin birçok semti ele geçirmelerinin ardından şehri talan etmeye başlamıştır. Irak hükümeti etnik temizleme politikasını bu dönemde hızlandırarak Türkmen

⁸⁵ Aziz Kadir Samancı, El-Tarih El- Siyasi Li Turkman El-Irak, Beyrut, Dar El- Saki, 1999, s. 235.

⁸⁶ Hasan Özmen, Irak ve Türkmen Dosyası, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Kasım 2001, s. 28.

⁸⁷ Aziz Kadir Samancı, a.g.e., s.192-194.

bölgelerinin etnik konumunu değiştirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda 27 Mart 1991 tarihinde Irak ordusu Kerkük'ün 45 km kuzeybatısındaki Altinköprü'ye girerek insanlık tarihine kara bir leke bırakmıştır. Tarihe Altinköprü katliamı olarak geçen bu olay sonucunda pek çok Türkmen evlerinden toplanarak devletin organize bir biçimde katliamına maruz kalmıştır. Her yaştan yaklaşık 100 Türkmen'in cesedi tesadüf eseri bir toplu mezarda bulunmuştur.

Irak yönetiminin uygulamaya koyduğu etnik temizlik politikaları bununla da sınırlı kalmamıştır. Türkmenlerin mülk edinmeleri, Arap olmayanlara mülk satmaları ve hatta hükümete ait işyerlerini kiralamaları yasaklanmıştır. Türkmenler devlet baskısı altında nüfus dairelerine gidip etnik kökenlerini Arap olarak değiştirmeye zorlanmış, tarım arazilerine el konularak Arap vatandaşlara dağıtılmıştır. Kamu alanlarında kendi ana lisanslarıyla konuşmaları, devlet dairelerine memur olarak atanmaları yasaklanmıştır. Devlet dairelerinde çalışan mevcut Türkmenlerin önemli bir kısmı Türkmenlerin bulunmadığı güney vilayetlere sürülmüş, Irak dışına göç eden Türkmenlerin mülklerine el konulmuştur.⁸⁸

2.3. Türkmenlerin Toplumsal Yapısı

Irak'ta Türkmenlerin varlığı çok eski tarihlere dayansa da, Irak coğrafyasında bir Türkmen kimliğinin ortaya çıkması Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve yüzyıllardır ana vatana bağlı olan Musul ve Kerkük'ün ana vatandan ayrılmasıyla başlamaktadır. Bu dönemde Türkmen kelimesinden ziyade Irak Türkleri ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Hatta Türkiye'de Türkmenlerin kurduğu ilk teşkilatın Irak Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği olması bu bilincin bir sonucudur. Yani aslında Irak'a Türk olmanın Irak'taki diğer etnik gruplar açısından anlamı aslında Türkiye'ye olan aidiyet bağıdır. İşte bu durumdan rahatsız olan Irak devleti zamanla bölgedeki Türk nüfusun Türkiye ile olan aidiyet bağını azaltmak adına Türk yerine Türkmen denmesini tercih ettiği söylenebilir.

Irak Türkleri bölgedeki Kürtlere ve Araplara nazaran genel itibarıyla daha şehirleşmiş ve okuma-yazma oranı yüksek olan kesimdir. Şehirleşmiş Türkmenlere

⁸⁸ Erşat Hürmüzlü, a.g.e s.70.

Irak'ın aydın kesimi diyebilmemiz mümkündür. Bu nedenledir ki Kürtler ve Araplar gibi silaha yönelmemişlerdir. Özellikle eğitim alanı başta olmak üzere mühendis, doktor ve asker sayısı oldukça fazladır. Bunun yanı sıra yüksek tahsil görmüş kişiler arasında bayanların oranının erkeklere yakın olduğu görülmektedir.⁸⁹ Bilginin ve yetişmiş insan gücünün toplumsal bağlamı esas alınırse Türkmenlerin etki alanlarının geniş olması gerekir. İktidarın ötekileştiren ve dışlayan dili, Türkmenlerin toplumsal ufkunu daraltmaktadır.

Türkmenlerde şehirleşme oranının göreceli olarak yüksek olmasına rağmen kırsal kesimde aşiret yapılarına da rastlama mümkündür. Telafer, Tuzhurmatu, Diyala gibi kırsal kesimlerde Türkmen aşiretleri oldukça fazladır. Kerkük, Erbil gibi şehir merkezlerinde ise aile isimleri ön plana çıkmaktadır. Türkmenlerdeki aşiret yapılarında net çizgilerle ayrılmış bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Her aşiret içerisinde Şii, Sünni, Alevi mezhebine bağlı kişiler bulunmaktadır. Aşiretler arasında akrabalık bağı güçlüdür.⁹⁰

2.4. Türkmenlerin Dini Yapısı

Irak Türkmenleri ağırlıklı olarak Müslüman'dır. Ayrıca sayıları 20.000 civarında tahmin edilen Hıristiyan Türkmen bulunmaktadır. Hıristiyan Türkmenlerin Katolik oldukları bilinmektedir. Bunların önemli bir kısmı Kerkük'te yaşamaktadır. Müslüman olan Türkmenlerin arasında hem Şii hem de Sünni mezhebine bağlı guruplar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Bektaşilik geleneğini sürdüren Türkmenler de mevcuttur. Türkmen Şiilerinin de eskiden Alevi olup, sonradan Şiileştikleri birçok kaynakta yer almaktadır.⁹¹

Sünni Türkmenlerin birçoğu Hanefî mezhebine bağlıdır. Erbil'de yaşayan Türkmenlerin önemli bir kısmı Şafii mezhebine mensuptur. Diğer taraftan Sünni Türkmenlerde tarikat mensubiyetinin yaygın olduğu söylenebilir. Nakşibendî, Kadiri ve Rukai tarikatları en yaygın tarikatlar olarak bilinmektedir. Kerkük'te ve diğer Türkmen

⁸⁹ İbrahim Sirkeci, "Irak'tan Türkmen Göçleri ve Göç Eğilimleri", Global Strateji Enstitüsü, Temmuz 2005, s.14.

⁹⁰ Bilgay Duman, Irak'ta Türkmen Varlığı, Rapor No, 33 Mart 2011, s.14-16.

⁹¹ C.J. Edmonds, Kürtler, Türkler ve Araplar, Çev. Serdar Şengül-Serap Ruken Şengül, İstanbul, 2003, s.349-369.

bölgelerinde bu tarikatların tekkeleri bulunmaktadır.⁹² Türkmen inanışlarında Bektaşiliğin Irak'taki bir kolu olan Kakailik de görülmektedir.⁹³

Diğer taraftan üzerinde kimlik tartışması yaşayan Irak'taki halklardan biri olan Şebeklerin kimliği konusunda belirsizlik söz konusudur. Şebeklerin aslen Müslüman olduğu, daha sonra farklı dinlerden alınan öğretileri bir araya getirerek farklı bir din anlayışı geliştirmeleriyle değişikliğe uğradıkları görülmektedir. Daha çok Musul ve civarında yaşayan Şebeklerin kendine özgü bir din kitabı bulunmaktadır. Bu din kitabı sadece Şebek şeyhleri tarafından okunabilmekte ve buna Türkçe bir isim olan “Buyruk” adı verilmektedir.⁹⁴ Hatta bazı kitaplarda Şebeklerin Türkiye'nin güneyinden Irak'a göç ettikleri belirtilmektedir.⁹⁵

2.5. Irak'ta Türkmen Örgütlenmelerini Etkileyen Faktörler

Modern Irak'ın yakın tarihine baktığımızda Irak Türkmenlerinin Irak'ta yaşayan diğer etnik ve dini gruplarla herhangi bir uzun soluklu çatışması olmamıştır. Ortadoğu'da istikrar ve düzenin gitgide bozulduğu bir dönemden geçerken Irak Türkmenleri hep savunmada kalmıştır. Gerek nüfus olarak bölgede azınlık olmaları, gerekse toplumsal yapılarının Ortadoğu'da yaşayan diğer halklara nazaran şehirli bir nüfus olması Irak Türkmenlerinin saldıran taraf olmamasında oldukça etkili olmuştur.

Irak Türkmenlerinin tarihsel arka planının gereği olarak her zaman Irak'ın toprak bütünlüğünden yana olmuş, hiçbir zaman bölen ya da parçalayan olmamıştır. Irak Türkmenlerinin bu tutumu, Irak'ı bölmek isteyen güçlerin hedefi haline gelmesine neden olmuştur. Arap ve Kürt bölgesinin arasında sıkışıp kalan Irak Türkmenleri, zaman zaman Kürtleştirilme, zaman zaman ise Araplaştırılma politikaları ile karşı karşıya kalmıştır.

Irak Türkmenlerini örgütlenmeye götüren en önemli sebep, Irak Türkmenlerinin yakın tarihte uğradığı etnik temizlik ve asimilasyon politikalarıdır. Çalışmamızın

⁹² Mustafa Ziya, “Irak Türklerinde Dini İnançlar”, Yeniçağ Strateji, 9 Aralık 2005, s.6.

⁹³ Bilgay Duman, Irak'ta Bektaşilik(Türkmenler-Şebekler-Kakailer), ORSAM Rapor No:88, Kasım 2011, s. 15.

⁹⁴ Mustafa Ziya, a.g.m. s.6.

⁹⁵ Habib Hürmüzlü, Ekrem Pamukçu, Irak'ta Türkmen Boy ve Oymakları, Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2005, s.79-82.

başında ayrıntılı olarak ele aldığımız, 1924 Nasturi katliamı, 1940 Gavurbağı Katliamı, 1959 Kerkük Katliamı, 1991 Altinköprü katliamı ve sayısız kültürel ve ekonomik baskılar, Irak Türkmenlerinin varlıklarını devam ettirebilmeleri için örgütlenmelerini vazgeçilmez kılmıştır.

1991 yılından sonra Türkmen siyasi hareketinin Irak'ın kuzeyinde taban kazanması, saldırıların hedefini siyasi kuruluşlara yöneltmiştir. 2003'e kadar Türkmen siyasî kuruluşlara yönelik birçok saldırı gerçekleştirilmiştir. Bunun en somut örnekleri, 1996, 1998 ve 2000'de Irak Türkmen Cephesine yapılan saldırıları örnek olarak verebiliriz.⁹⁶

Türkmenleri örgütlenme ihtiyacına iten bir başka neden ise Türkmenlerin muhafazakâr aile yapısıdır. Bir dönem Irak'ta oldukça yaygın olan din karşıtı eğilimler ve Türkmenlerin kültürel yapılarına ters düşen akımların Türkmenler arasında taban bulamamıştır. Ayrıca Türkmenlerin yaşadıkları trajik olaylarda sol grupların aktif rol oynaması, Arap sosyalizmini savunan Baas Partisi'nin Türkmenler üzerindeki baskısı da Türkmenlerin milliyetçi bir tutum almalarında etkili olmuştur.⁹⁷

Irak Türkmenlerinin bölgede örgütlenmesini tetikleyen en önemli dış aktör olarak ise şüphesiz Türkiye'yi örnek verebiliriz. Türkiye'nin diğer devletlerin iç işlerine müdahale etmeme prensibi sebebiyle yakın çevresindeki Suriye, Irak ve İran'daki Türk nüfusa maalesef yeterli ilgi göstermemiştir. Ancak özellikle 1990 Sonrası dönemde gerek lojistik gerek ekonomik olarak Türkmen örgütlerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin destek verdiği bilinmektedir.

2.6. Irak'taki Türkmenlerin Kurdukları Siyasi Partiler

2.6.1. Irak Türkmen Cephesi (ITC)

Irak Türkmen Cephesi, Türkmenleri gerek Irak içinde, gerekse Irak dışında temsil eden en büyük siyasi organizasyondur. 1995 yılında birbirinden kopuk bir biçimde siyasî mücadeleyi sürdüren Irak Milli Türkmen Partisi, Türkmeneli Partisi,

⁹⁶ Necati Özfatura, Kuzey Irak'ta Neler Oluyor?, <http://www.turkiyegazetesi.com/makaledetay.aspx?ID-75790> Erişim : 25 Aralık 2012.

⁹⁷ Bilgay Duman, Irak'ta Türkmen Varlığı, Orsam Rapor No :33, Mart 2011, s.21.

Türkmen Bağımsızlar Hareketi gibi partileri tek çatı altına toplayarak kurulmuş bir örgüttür.⁹⁸ Irak Türkmen Cephesi'nin kurucu başkanı Turhan Ketene'dir. Daha sonra sırasıyla 1996'da Sinan Çelebi (Şu anda Irak'ın Kuzeyindeki bölgesel yönetimin Sanayi ve Ticaret Bakanı), 1997'de Vedat Arslan (Irak'ın Kuzeyindeki bölgesel yönetimin eski Sanayi Bakanı), 2000'de Sanan Ahmet Kasap, 2003'te Faruk Abdullah Abdurrahman, 2005'te Saadettin Ergeç⁹⁹, Mayıs 2011 tarihinden itibaren ise Erşat Salihi¹⁰⁰ genel başkanlığı yürütmektedir.

Irak Türkmen Cephesinin Irak dışında Türkiye, İngiltere, Almanya, Belçika, Suriye ve Amerika olmak üzere altı adet yurtdışı temsilciliği bulunmaktadır. Türkiye temsilcisi Hicran Kazancı, İngiltere temsilcisi Sündüs Abbas, Almanya Temsilcisi Ganim Osman¹⁰¹, Belçika Temsilcisi Hasan Aydınli, ABD temsilcisi Asif Serttürkmen¹⁰², Suriye Temsilcisi ise Suphi Nazım Tevfik'tir. Partinin ayrıca Irak içerisinde başta Kerkük olmak üzere, Bağdat, Musul, Selahaddin, Diyala, Vasi, Erbil, Süleymaniye ve Dohuk'ta yüze yakın irtibat bürosu bulunmaktadır. Parti ayrıca www.kerkuk.net isimli internet sitesi üzerinden Türkçe, Arapça ve İngilizce olmak üzere 3 dilden yayın yapan bir haber sitesine sahiptir.

Irak Türkmen Cephesi Teşkilatı başta başkan olmak üzere; Yürütme Kurulu, Türkmen Meclisi, İl Başkanlıkları, İdari ve Mali Dairesi, Halkla İlişkiler Dairesi, Sağlık Dairesi, Eğitim ve Kültür Dairesi, Sivil Toplum Kuruluşları Dairesi, Enformasyon Dairesi, Siyasi Daire, 24. Madde Araştırma Dairesi, Hukuk Müşavirliği, Güvenlik Dairesi, Dış İlişkiler Dairesi ve Seçim Dairesi'nden meydana gelmektedir.¹⁰³

⁹⁸ Bilgay Duman, Irak Türkmen Cephesi Başkanı Erşat Salihi'ye Yapılan Saldırının Analizi, 16 Mayıs 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/OrtadoguTurkmenleri/yazigoster.aspx?ID=49> Erişim:25 Aralık 2012.

⁹⁹ Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi Hicran Kazancı ile Söyleşi, <http://turkmenfriendship.blogspot.com/2011/02/irak-turkmen-cephesi-turkiye-temsilcisi.html> Erişim:25 Aralık 2012.

¹⁰⁰ Irak'ta Türkmen Varlığı Tehlike Altında, <http://www.avrupagazete.com/mansetler/7850-irak-ta-turkmen-varligi-tehlike-altinda.html>, Erişim :25 Aralık 2012.

¹⁰¹ Dilşat Derzi, ITC Berlin Temsilcisi ile Röportaj, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/showArticle.asp?id=13637> Erişim:25 Aralık 2012.

¹⁰² Irak'ta Demokrasi Kültürü Oluşmaya Başladı, Türkmenelime Özgür Görüş, 4 Mart 2010, http://www.turkmenelime.com/turkmenelime/index.php?option=com_content&view=article&id=1037:serttuerkmen-irakta-demokrasi-kueltuerue-olumaya-balad&catid=8:irak-haberleri&Itemid=43 Erişim:25.12.2012.

¹⁰³ Bilgay Duman, Irak'ta Türkmen Varlığı, Orsam Rapor No:33, Mart 2011, s.26.

Irak Türkmen Cephesi'nin 2003 Seçimlerinde kendisini kanıtladığı, 2010 Seçimlerinden ise güçlenerek çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nuri El-Maliki'nin başkanlığında kurulan 42 kişilik kabinede Türkmenler 3 bakanlık elde ederek 2003'ten sonra Irak'ta kurulan tüm hükümetler içerisinde ilk kez bu sayıda temsil imkânı yakaladığını söylemek mümkündür. Öte yandan 2005'te yapılan ilk seçimlerde 3, ikinci seçimlerde sadece 1 milletvekili çıkarabilen Irak Türkmen Cephesi'nin 2010 Seçimlerinde 6 milletvekili çıkartarak büyük bir sıçrama gerçekleştirmiştir.¹⁰⁴

2.6.2. Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP)

Türkmenlerin ilk siyasi Partisi olan Irak Milli Türkmen Partisi 11 Kasım 1988 yılında Ankara'da Dr. Muzaffer Arslan liderliğinde bir grup Türk milliyetçisi tarafından kurulmuştur. Türkmenlerin ilk başkanı olan Tıp Doktoru Dr. Muzaffer Arslan, Kerkük doğumlu olup milliyetçi bir Türkmen ailesine mensuptur. 1996 tarihine kadar Irak Milli Türkmen Partisi başkanlığı yapan Arslan, hem Irak içinde hem de Irak dışında Türkmenlerin temsil eden pek çok toplantıya katılmıştır.¹⁰⁵ Irak'ta 30 Ocak 2005 tarihli seçimlerden sonra Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin Türkmenlerden sorumlu müsteşarı görevini üstlenmiştir.¹⁰⁶

1995'te Irak Türkmen Cephesi'nin kuruluşuna kadar Türkmenlerin en aktif kuruluşu olarak göze çarpan IMTP, Riyad, Beyrut, Viyana, Selahaddin, Londra ve ABD'de yapılan Irak muhalefet toplantılarında Türkmenleri temsil etmiştir.¹⁰⁷ Irak'ın kuzeyinde radyo-TV, basın-yayın ve en önemlisi Türkçe eğitim veren okullar açan parti, bunun yanı sıra silahlı kuvvet çekirdeği olabilecek 350 kişilik bir koruma birliği oluşturmayı başarmıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Bilgay Duman, “2003 Sonrası Irak Siyasetinde Türkmenler ve Yeni Hükümette Türkmenlerin Durumu”, Ortadoğu Analiz, Ocak 2011, Cilt:3 Sayı:25 s.27.

¹⁰⁵ Irak Milli Türkmen Partisi'nin Basın Bildirisi, 12 Kasım 1997.

¹⁰⁶ Bilgay Duman, Irak'ta Türkmen Varlığı, Orsam Rapor No:33, Mart 2011, s.27.

¹⁰⁷ Irak Milli Türkmen Partisi, Kerkük Gazetesi, 28.08.2007, <http://www.kerkukgazetesi.com/HaberDetay.aspx?Dil=1&Id=Hab633239218605781250&Konum=3> Erişim:25 Aralık 2012.

¹⁰⁸ Irak'taki Türkmenler Silahlı Güç Kurmak İstiyor, <http://yenisafak.com.tr/Dunya/?t=14.07.2009&i=198529> ,Erişim:25 Aralık 2012.

Irak Milli Türkmen Partisi Irak'ta gelişebilecek yapı değişiklikleri için şu seçenekleri önermektedir:¹⁰⁹

-Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması halinde insan haklarına saygılı, çoğulcu demokratik parlamenter bir sistemde Türkmenlerin milli haklarının temini cihetine gidilmesi, parlamento ve merkezi yönetimle belli bir oranda katılımların sağlanması ve bu hakların anayasa garantisi altına alınması kaçınılmaz bir şart olmalıdır. Türkiye devletinin de bu hakların takipçisi olması gerekmektedir.

-Irak Ulusal Konseyi'nin Ekim 1992'deki Genel Kurulun öngördüğü; Irak'ın toprak bütünlüğü içerisindeki Eyaletler Sistemi ile idare edilmesi halinde, Türkmen bölgelerini de kapsayacak Türkmen Eyaleti ihdas edilmelidir.

-Irak'ın etnik ve mezhebi yapıya göre federatif bir sistem ile yeniden yapılanması söz konusu olacaksa; Türkmenler için kendi bölgelerinde ayrı bir Türkmen Federal Bölge ihdas edilmeli veya Kürt ve diğer gruplarla geniş tabanlı bir ortaklığa gidilmelidir.

-Diğer bir çözüm yolu ise Musul Vilayeti projesidir. Irak'ın bölünmesi halinde veya Türkmenlerle Kürtlerin bir arada Irak'tan ayrı ortak bir yönetim kurarak birlikte yaşamaları öngörülürse, Musul Vilayeti Projesi, bazı revizyonlardan sonra üzerinde düşünülmeye değer bir projedir.

1996 yılında gerçekleşen parti kurultayından sonra Mustafa Kemal Yayçılı parti başkanlığına seçilmiştir. Ancak Yayçılı'nın Özellikle IKDP başta olmak üzere Kürt gruplara karşı sert çıkışları sonucu Kürt grupların baskısı neticesinde Irak'ı terk etmek zorunda kalmış ve bir süre çalışmalarına Ankara'da devam etmiştir. Yayçılı, 15 Mayıs 2004 tarihinde Kerkük ve Tuzhurmatu yolu üzerinde uğradığı bir suikast sonucu şehit edilmiştir.¹¹⁰ IMTP'nin şu anki başkanı ise Cemal Şan'dır.

Partinin coğrafi ve siyasî olarak iki sloganı bulunmaktadır: "Mendeli'den Telafer'e selam olsun Türkmenlere" sloganı coğrafi bir durumu arz ederken, "yolumuz

¹⁰⁹ Dr. Muzaffer Arslan, "Irak Milli Türkmen Partisi'nin Görüşleri", Avrasya Dosyası, 1996, Cilt:3 Sayı:1 s.223-224.

¹¹⁰ Doğu Gazetesi, IMTP Yayınları, 20 Mayıs 2004.

hak yoludur, millet, toprak yoludur” sloganı ise siyasi anlam ifade etmektedir. Parti, Telafer’den Mendeli’ye “Federe Türkmen Bölgesi” kurulması gerektiğini ve Irak’ın konfederal bir düzene dönüştürülmesini savunmaktadır. Parti ayrıca Tuzhurmatu, Telafer ve Çemçemal gibi ilçelerin vilayet statüsüne getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. IMTP, kendisini milli, demokrat ve liberal bir parti olarak tanımlamakta ve mezhepçilikten uzak durmaktadır.¹¹¹

2.6.3. Türkmeneli Partisi

Türkmeneli Partisi’nin başkanlığını Riyaz Sarıkahya yapmaktadır. Irak Türkmen Cephesi’nin kuruluş aşamasında yer alan Türkmeneli Partisi, 2000 yılında Türkmen Cephesinden ayrılmış ve ayrı bir siyasî oluşum olmuştur. Parti amblemlerinde yer alan üç hilal, “Türklük, İslamiyet ve İnsaniyeti” temsil ederken mavi renk Türk rengi olarak seçilmiştir. Parti Laik ve Hümanist bir anlayışa sahiptir.¹¹² Türkmeneli Partisi’nin Fransa (Temsilcisi Murat Sarıkahya), Hollanda (Temsilcisi Yalçın Mutapçı), Danimarka (Temsilcisi Mehmed Samad Dökmeci), İrlanda (Temsilcisi Mofak Salman Kerküklü) ve İsveç’te (Temsilcisi Yılmaz Çaycıoğlu) olmak üzere 5 adet yurt dışı temsilciliği bulunmaktadır.¹¹³

Irak Milli Türkmen Partisi’ne nazaran daha radikal bir çizgiye sahip olan Türkmeneli Partisi, kuruluşundan bu yana Irak’ta Türkmenlerin silahlı çatışma gücüne sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. Türkmeneli Partisi, “Federe Türkmen Bölgesi” istemesinin yanı sıra “Kerkük Bölgesel Projesi” isimli, Kerkük’e özel bir federasyon talebi de mevcuttur.

Türkmeneli Partisi, 2005 Seçimlerinde ITC ile birlikte seçime katılırken, Riyaz Sarıkahya milletvekili olma hakkı kazanmış ve anayasanın hazırlanma sürecinde Anayasa Komisyonundaki tek Türkmen temsilci olmuştur.¹¹⁴ 2010’da yapılan seçimlerde ise, Ammar El-Hekim liderliğindeki Irak Ulusal İttifakı ile seçimlere katılan Türkmeneli Partisi milletvekili çıkaramamıştır.

¹¹¹ Bilgay Duman, Irak’ta Türkmen Varlığı, Orsam Rapor No:33, Mart 2011, s.26.

¹¹² Bilgay Duman, a.g.e. s.29.

¹¹³ <http://www.turkmeneliparty.com/representers.php>, Erişim: 25 Aralık 2012.

¹¹⁴ Bilgay Duman, Irak’ta Türkmen Varlığı, Orsam Rapor No:33, Mart 2011, s.30.

2.6.4. Milliyetçi Türkmenler Topluluğu

Milliyetçi Türkmenler Topluluğu (MTT) 1981’de idam edilen Halit Şengül tarafından 1971’de kurulmuştur. Ancak resmi olarak 2003’ten sonra ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. Mavi zemin üzerine üç hilal ve bir yıldızdan oluşan MTT’nin amblemindeki mavi renk Türkmenleri, üç hilal “din, dil ve vatan” kavramlarını simgelerken, yıldız ise MTT’nin kendisini ifade etmektedir. MTT, kendini Irak milliyetçisi olarak tanımlarken, Irak’ın bütünlüğünden yana olduğunu belirtmektedir. Irak’ın parçalanması halinde Türkmenler için özerk bir bölge kurulmasını talep edeceklerini belirten MTT, bugün için Irak’ın birliği ve beraberliğini korumak için çalıştığını belirtmektedir.

Topluluk sadece Kerkük’te faaliyet göstermekte ve bu nedenle etkisi sınırlı kalmaktadır. Milliyetçi Türkmen Topluluğu’nun ITC paralelinde hareket ettiği ve ITC tarafından desteklendiğini söylemek mümkündür. 2010 seçimlerinde de ITC’yi desteklemiş ve ITC adayları için propaganda yürütmüştür.

2.6.5. Türkmen Milliyetçi Hareketi (TMH)

TMH, 1972’de kurulan Türkmen Milli Gençlik Hareketi’nin devamı niteliğindedir. THM, 20 Aralık 2004’te yayınladığı deklarasyonla Kerkük’te kurulmuştur. Başkanı Hüsamettin Türkmen’dir. TMH, Iraklılık kimliğine sahip çıkmasının yanında Türk milli kimliğini ön planda tutarak hak, adalet ve birlik temeli üzerinde durmuştur.¹¹⁵ Irak’ı ve Türkmenleri ilgilendiren konularda bildiriler yayınlayan THM, bu bildirilerde Irak’ın üniter yapısı ve Türk kimliğine vurgu yapmaktadır. TMH’ye bağlı Kültür ve Spor Dairesi ile Gençlik Kolları Kerkük’te aktif olarak çalışmaktadır. THM, 2010 seçimlerine girmemiştir.

¹¹⁵ Bilgay Duman, a.g.e., s.31.

2.6.6. Irak Türkmenleri Adalet Partisi (ITAP)

Irak'ta 2004 yılında Kerkük merkezli olarak kurulan parti, muhafazakâr ve İslamcı bir partidir.¹¹⁶ Irak Türkmenleri Adalet Partisi siyasî programında kendisini, sivil, ıslahatçı, Irak Türkmen halkının sorunlarını İslamî bir bakış açısıyla çözecek olan, özgürlükçü bir parti olarak tanımlamaktadır.¹¹⁷ Parti, 30 Ocak 2005'te Irak'ta yapılan seçimlerde ITC ile birlikte Irak Türkmenleri Listesi ile seçimlere katılmıştır.¹¹⁸ 22 Nisan 2005'te Kerkük'te düzenlenen 4. Türkmen Kurultayı ile resmen Irak Türkmen Cephesi'ne katılmış, ancak 2008'de düzenlenen 5. Kurultayda Irak Türkmen Cephesi'nden ayrılmıştır.

Irak Türkmen Adalet Partisi'nin genel merkezi Kerkük'te olmakla beraber Diyala, Musul, Telafer ve Tuzhurmatu'da şubeleri bulunmaktadır. Ayrıca partinin Ankara ve İsveç olmak üzere 2 adet yurt dışı temsilciliği bulunmaktadır. Ancak yurt dışında yürütülen faaliyetler daha çok Irak Türkleri Adalet ve Yardımlaşma Derneği üzerinden yapılmaktadır.¹¹⁹ ITAP siyasi bir parti olmasına rağmen kendisini 'hizmet hareketi' olarak tanımlamaktadır. Parti bünyesinde; Kadınlar Derneği, Fatih Torunları Gençlik ve Öğrenci Derneği, Ortadoğu Yardımseverler Derneği, Irak Türkmenleri Yardım ve Kalkınma Derneği, Hayırseverler Sağlık Derneği bulunmaktadır.

ITAP, iç tüzüğünde ırkçılık ve mezhepçiliği reddetmektedir. Kerkük'ün özel statüye kavuşmasını destekleyen ITAP, Türkmenler için de bir partiler konseyi kurulmasını desteklemektedir. 2010 Seçimlerinde Sünni grupların bir araya geldiği Irak Uzlaşma Cephesi'yle seçimlere katılan Irak Türkmenleri Adalet Partisi milletvekili çıkaramamıştır.

¹¹⁶ Bilgay Duman, Irak Türkmen Adalet Partisi Ankara Temsilcisi Abdullah Bayraktar ile Yapılan Söyleşi, 2 Ağustos 2010, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1041> Erişim:1 Ocak 2013.

¹¹⁷ Irak Türkmenleri Adalet Partisi Siyasi Programı, <http://www.turkmenadalet.com/static.php?idsta=19> Erişim:1 Ocak 2013.

¹¹⁸ Şemsettin Küzeci, Irak Seçimleri, Kerkük ve Türkmenler, Ankara, 2005, <http://www.esam.org.tr/icerik.aspx?icerik=AltKat34> Erişim :1 Ocak 2013.

¹¹⁹ Irak Türkmenleri Adalet ve Yardımlaşma Derneği Resmi Sitesi, <http://ityad.org> , Erişim:01.01.2013.

2.6.7. Türkmen Karar Partisi

Türkmen Karar Partisi 2005 yılında Irak Türkmen Cephesi'nin eski başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman'ın başkanlığında kurulmuştur. Partinin amaçları; Irak'ın toprak ve millet bütünlüğünü korumak, Türkmenleri bir araya getirmek, otoriter üslubuna karşı çıkmak, tüm Iraklılara aynı gözle bakmak, Irak'ta parlamenter ve anayasaya saygılı özgür bir devlet kurmak, kadının sosyal ve politik hayata katılımını sağlamak ve Irak'ın doğal zenginliklerini tüm Iraklılar arasında paylaşdırmak şeklinde özetlenebilir.¹²⁰

Partinin ana çalışma stratejisinin Kerkük'ün Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetime bağlanmaması üzerine kurulduğunu ve Kerkük'ün özel statüye geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Faruk Abdullah Abdurrahman, 2005 seçimlerinde ITC içerisinde seçimlere girerek Irak Parlamentosunda milletvekili olmaya hak kazanmıştır. 2010 seçimlerinde ise Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'nin liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu ile seçimlere katılmış, ancak milletvekili çıkartamamıştır.

2.6.8. Türkmen Bağımsızlar Hareketi (TBH)

Prof. Dr. İhsan Doğramacı desteğiyle Ferit Çelebi Başkanlığında tarafsız kişiler tarafından 14 Nisan 1994 yılında Erbil'de kurulmuştur.¹²¹ Prof. Dr. İhsan Doğramacı, aslen Erbil doğumlu olup, Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK)'nun uzun süre başkanlığını yapmış ve ayrıca Bilkent Üniversitesi'ni Türkiye'ye kazandırmıştır. TBH, dil, din, vatan ve kardeşlik sloganıyla hareket etmekte, Irak vatanına, Türkmen kimliğine, İslam dinine ve Irak'ta yaşayan diğer halklarla kardeşliğe vurgu yapmaktadır. TBH, ITC ile paralel hareket etmelerine rağmen, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetim ve Kürt gruplarla ilişkileri farklılık göstermektedir. TBH Başkanı Kenan Şakir Üzeyırağa, bölgesel yönetimin varlığını kabul etmekte ve hatta Türkmenlerin de bu yönetime ortak olabileceğini belirtmektedir.

¹²⁰ Kerkük Gazetesi,

<http://www.kerkukgazetesi.com/HaberDetay.aspx?Dil=1&Id=Hab633239270543750000&Konum=3>

Erişim:1 Ocak 2013.

¹²¹ Türkmeneli Gazetesi, ITC Yayını, 20 Temmuz 1996.

2.6.9. Irak Türkmen İslami Birliği (TİB)

TİB, 1991’DE Suriye’nin başkenti Şam’da Abbas Beyatî tarafından kurulmuştur. Genel merkezi Bağdat’tadır. Ayrıca TİB’in Bağdat, Kerkük, Musul, Diyala ve Selahaddin’de temsilcilikleri bulunmaktadır. TİB, Arapça’nın resmi dil olması ve Türkmenlerin de Arap alfabesini kullanmasını desteklemektedir. TİB, Irak’ta özellikle İslami Dava Partisi’nin Türkmenler arasındaki kolu olarak görülmekte ve Şiiilere yakın durmaktadır. Partinin amblemindeki Kuran’ı Kerim’den yükselen iki el, Kuran’ı Kerim’in temel alınarak birliği ifade ettiği ve bu birliğin tüm Irak’ta kurulmasının hedeflendiği belirtilmektedir.

Abbas Beyatî, 15 Aralık 2005’te yapılan seçimlerde Şii ittifakı olan Birleşik Irak İttifakı ile seçimlere katılmış, Abbas Beyatî milletvekili seçilirken, başkan yardımcısı olan Casim Muhammed Cafer, Gençlik ve Spor Bakanı olmuştur. 2010 seçimlerinde ise Kanun Devleti ittifakı ile seçimlere katılan TİB’den Bağdat’tan aday olan Abbas Beyatî ve Selahaddin’den aday olan Casim Muhammed Cafer milletvekili olarak seçilmiş ve Casim Muhammed Gençlik ve Spor Bakanlığı görevine devam etmiştir.

2.6.10. Türkmen Vefa Hareketi

Türkmen Vefa Hareketi 1999 yılında İran’da kurulmuştur.¹²² Ammar El-Hekim başkanlığındaki Irak İslam Yüksek Konseyi tarafından desteklendiği iddia edilmektedir. Başkanlığını Feryad Ömer Tuzlu’nun yaptığı Türkmen Vefa Hareketi’nin genel sekreteri ise Yılmaz Nacarolu’dur. Parti ambleminin ortasında bulunan Irak haritası, Irak’ın toprak ve milli bütünlüğünü simgelerken, haritanın etrafında bulunan hurma dalı asalet ve hayrı, zeytin dalı ise barış, bereket ve dostluğa işaret etmektedir.

Türkmen Vefa Hareketi’nin etkinlik bölgesi Kerkük ve Selahattin olarak bilinmektedir. 2005’te yapılan seçime Birleşik Irak İttifakı ile giren Türkmen Vefa Hareketi’nin başkanı Feryad Tuzlu iki dönem milletvekilliği yapmıştır. Ancak 2010 seçimlerine de Birleşik Irak İttifakı’nın devamı sayılabilecek Irak Ulusal İttifakı ile seçimlere katılan Türkmen Vefa Hareketi bu kez milletvekili çıkaramamıştır.

¹²² Serhat Erkmen-Oytun Orhan, Türkmen Vefa Hareketi Başkanı ve Irak İslam Yüksek Konseyi Eski Milletvekili Feryat Ömer Abdullah ile röportaj, 4 Nisan 2011.

2.6.11. Türkmen İslami Hareketi (TİH)

Türkmen İslami Hareketi (TİH), Sami Dönmez tarafından kurulmuş ve Irak Türkmen Cephesi'nin 2003'te yapılan kurultayının ardından Irak Türkmen Cephesi'ne katılmış, ancak 2008'de Irak Türkmen Cephesi'nin kendini bir siyasi parti olarak ilan etmesinin ardından çatıdan ayrılmıştır. Partinin genel merkezi Kerkük'tedir. Partinin başına 2009 yılında Mustafa Ali Kamber seçilmiştir. TİH Başkanı Kamber, Türkmen İslamî Hareketi'nin İslamî bir nitelik arz etmesine rağmen milli bir duruş sergilediğini ve amacının Türkmenler arasındaki Şii-Sünni farklılıklarının giderilmesi olduğunu belirtmektedir¹²³.

Partide Türkmen millî kimliğinin ön planda tutulduğunu açıklayan Kamber, hedeflerinin Türkmenler için bir otonom bölge kurulması olduğunu, Türkmenlerin Irak'ta üçüncü aslı unsur olması nedeniyle Türkmencenin resmi dil olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kerkük'ün özel statüye kavuşmasını destekleyen Türkmen İslamî Hareketi, “din, dil, vatan” sloganı ile hareket ederek Iraklılık kimliğine sahip çıkmaktadır.

2010 seçimlerinde Türkmen İslamî Hareketi, Türkmeneli Partisi, Bedir Örgütü'nün Türkmen Kolu, Irak İslam Yüksek Konseyi'nin Türkmen Kolu, Türkmen Vefa Hareketi, Sadr grubunun Türkmen kolu ve bazı bağımsız kişiler tarafından kurulan “Türkmen Milli Kütlesi” ile Irak Ulusal İttifakı içerisinde seçimlere girmiş, ancak milletvekili çıkartamamıştır.

2.6.12. Irak Türkmen Millet Partisi (IMTP)

Irak Türkmen Millet Partisi (IMTP), 2002 yılında İrfan Kerküklü tarafından kurulmuştur. Irak Türkmen Millet Partisi'nin Kerkük'te Altınköprü ve Yaçı, Diyala ve Hanekin'de bürosu bulunmaktadır¹²⁴. Irak Türkmen Millet Partisi'nin ambleminde mavi zemin üzerine hilal ve sekiz köşeli yıldız bulunmaktadır. Bu amblemden mavi rengin Türklüğü, hilalin İslamiyet'i ve sekiz köşeli yıldızın her köşesinin Irak'ta kurulan Türk

¹²³ Bilgay Duman, Türkmen İslami Hareketi Başkanı Mustafa Ali Kamber ile Yapılan Söyleşi, 2 Ağustos 2010, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1038> Erişim: 1 Ocak 2013.

¹²⁴ ORSAM Söyleşiler-2 Irak Türkmenleri-1, Türkmen Millet Partisi Başkanı İrfan Kerküklü İle Röportaj, Rapor No:49, Mayıs 2011.

devletlerini ve Türkmenleri temsil ettiği belirtilmektedir. Irak Türkmen Milli Partisi'nin Celal Talabani'nin başkanlığındaki IKYB'den destek aldığı söylenmektedir.

Türkmenlerin birlik ve beraberliği, insan hakları ve hukukun üstünlüğü vurgusu yapmaktadır. Iraklılık kimliğini ön plana çıkarmakla birlikte liberal ve ulusalcı bir çizgi izlediğini belirterek, Türkmenlere fayda sağlayabilecek her grupta işbirliği yapabileceğini ifade etmektedir.¹²⁵ Irak Milli Türkmen Partisi Genel başkanı ve Kerkük Vali Yardımcısı İrfan Kerküklü, “Türkmenler kuzeyde Kürdistan bölgesinde saygı görüyor. İkinci millet sayılıyor. Her türlü haklara sahipler. Niçin Kerkük'te oralar gibi olmasın?”¹²⁶ şeklindeki yorumu, kendisi ve partisinin Kerkük dahil olmak üzere Türkmenlerin yaşadığı bölgelerin Kuzey Irak'taki bölgesel yönetime bağlanması gerektiğini savunmaktadır.

2003'te ABD tarafından oluşturulan Kerkük yönetiminin 6 Türkmen üyesinden biri olan İrfan Kerküklü, 2005'e kadar Kerkük Vali Yardımcılığını yürütmüştür. 2005 seçimlerinde ise Kürt İttifakı olarak bilinen “Kardeşlik Listesi” ile yerel seçimlere katılan ITMP'de İrfan Kerküklü bugüne kadar devam etmekte olan vilayet meclisi üyeliğine yeniden seçilmiştir. ITMP, 2010 Seçimlerine ise katılmamıştır.

2.6.13. Irak Türkmen Birlik Partisi (ITBP)

ITBP, 1991 yılında Irak'ın kuzeyinde güvenli bölge oluşturulmasının ardından 1992 yılında Erbil'de ilan edilmiştir. O dönemde Türkmenlerin Irak Türkmen Milli Partisiyle birlikte 2 siyasî kuruluşundan biri olan Irak Türkmen Birlik Partisi'nin, Irak Türkmen Milli Partisi'ne karşı yerel Kürt gruplar tarafından kurulduğu iddia edilmektedir. ITBP; birlik, demokrasi ve eşitlik ilkeleriyle hareket etmektedir. Irak'ta bütün unsurlarla işbirliği yapabileceğini ifade etmektedir. Kerkük için özel statüye karşı çıkan ITBP, Kerkük'ün özel statüye kavuşması durumunda diğer bölgelerde yaşayan Türkmenlerin yalnızlaşacağını ifade etmektedirler.¹²⁷

¹²⁵ Bilgay Duman, İrfan Kerküklü ile Mülakat, 20 Mayıs 2010

¹²⁶ http://www.bbc.co.uk/turkish/specials/955_other_iraq/page10.shtml Erişim:1 Ocak 2013.

¹²⁷ ORSAM Söyleşiler, Rapor No 49, Mayıs 2011, s.225.

Türkmen bölgesinin Irak'ın kuzeyindeki "Kürdistan" yönetimine bırakılmasını destekleyen parti, bununla birlikte 2002'de Barzani ve Talabani'nin öncülüğünde 16 siyasî kuruluş tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine müdahalesine yönelik bir durumda buna şiddetle karşı koyulacağını içeren bir bildiriye imza atmıştır.¹²⁸ 2003'te ABD tarafından oluşturulan Kerkük vilayet yönetimi seçimlerine Kürt listesi ile katılan ITBP, bu dönemde yönetime girememiştir. 2005 seçimlerine yine Kürt listesi olarak bilinen Kardeşlik Listesi ile seçimlere giren Irak Türkmen Birlik Partisi'nden Sayide Demirci, Kerkük Vilayet Meclisi üyesi olmaya hak kazanmıştır. Parti 2009 ve 2010 seçimlerine katılmamıştır.

2.6.14. Irak Türkmen Kardeşlik Partisi (ITKP)

Irak Türkmen Kardeşlik Partisi Velid Şerike tarafından 1990 yılının ortalarında kurulmuştur. ITKP Başkanı Velid Şerike, partisini ve Kürt gruplarla işbirliği yapan diğer partileri ulusalcı olarak nitelemekte, diğer partileri ise İran ve Türkiye'ye tabi olmakla suçlamaktadır. Irak Türkmen Kardeşlik Partisi'nin kardeşlik, demokrasi ve kurtuluş sloganıyla hareket ettiğini ifade eden Şerike Saddam sonrası dönemde Türkmenlerin Irak'ta daha etkin olması gerektiğini belirtmektedir. Şerike, Türkiye'den fazla Türkçülük, İran'dan fazla Şiicilik yapmanın Türkmenlere zarar vereceğini öne sürmektedir.

Türkiye'yi eleştiren Şerike, sadece Irak Türkmen Cephesi'ne destek vermekle suçlamakta ve kendilerini Kürtlere yakınlaştıran tarafın Türkiye olduğunu öne sürmektedir. Zira Velid Şerike bir gazeteye verdiği röportajda aylık olarak Barzani'den 2900, Talabani'den 1600 dolar aldığını açıklamıştır.¹²⁹ 2005 seçimlerine Kürt İttifakı ile katılan parti başkanı Velid Şerike milletvekili olmaya hak kazanmıştır. 2010 seçimlerinde ise Kürt grupları tarafından kurulan Kardeşlik Listesi ile seçime girmiş, ancak milletvekili çıkaramamıştır.

¹²⁸ Türkmen Partilerinden Türkiye'ye tavrı, <http://haber.mynet.com/detay/dunya/turkmen-partilerinden-turkiyeye-tavir/12098> ,Erişim:1 Temmuz 2010.

¹²⁹ Velid Şerike Barzani'den 2900 Talabani'den 1600 dolar alıyorum', <http://www.araahurra.com/haberler/haber.aspx?dil-1055&metin-2009090110> , Erişim:1 Temmuz 2010.

2.7. Irak Türkmenlerinin Kurdukları Sivil Toplum Örgütleri

Irak Türkmenleri 1990 sonrası dönemde Irak'ın kuzeyinde oluşan otorite boşluğundan istifade ederek örgütlenme çalışmaları ivme kazanmıştır. Bu örgütlenme süreci sadece siyasî partilerle sınırlı kalmamış, Irak Türkmenlerinin ihtiyaçlarına göre çeşitli sivil toplum örgütleri de oluşmuştur. Ancak bu sivil toplum örgütleri Irak Türkmenleri arasında taban bulmakta zorluk çekmiştir. Gerek halkın ekonomik koşulları, gerekse yılların getirdiği baskı, halkın bu örgütlere kanalize olmasının önünde engel teşkil etmiştir. Irak Türkmenlerinin yer aldığı başlıca sivil toplum örgütlerini şöyle sıralayabiliriz:

2.7.1. Irak Türkmen Sivil Toplum Örgütleri (ITSTÖ)

2007 yılında kurulan Irak Türkmen Sivil Toplum Örgütleri 22 sivil toplum kuruluşunun bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir üst kuruldur. Bütün sivil toplum örgütlerinin genel merkezi Kerkük'tedir. ITSTÖ, Irak Türkmen Cephesi'ne bağlı bir kuruluş olarak bilinmekte ve bünyesindeki bütün kuruluşlar Irak Türkmen Cephesi'nden destek almaktadır. Bu çatı örgüt, altında bulunan kurumlar arasında eşgüdümü sağlarken aynı zamanda bu kuruluşların denetleyicisi görevini de üstlenmekte ve Irak'taki diğer yerli ve yabancı sivil toplum örgütleriyle irtibatı sağlamaktadır.¹³⁰

Irak Türkmen Sivil Toplum Örgütlerini oluşturan kurumlar şunlardır : Türkmen Kadınlar Birliği, Türkmen Öğrenci ve Gençler Birliği, Türkmen İşçiler Sendikası Birliği, Türkmen Ziraat Mühendisleri Derneği, Türkmen Mühendisler Birliği, Türkmen Edebiyatçılar Birliği, Türkmen Doktorlar Birliği, Türkmen Avukatlar Birliği, Türkmen Sanatçılar Birliği, Türkmen Esnaflar Birliği, Türkmen Sporcular Birliği, Türkmen Muharipler Derneği, Türkmen Göçmen İşleri Derneği, Türkmen Öğretmenler Birliği, Irak Türkmen Aşiretler ve Ayan Meclisi, Türkmen Sağlık Memurları Birliği, Türkmen Şehit Aileleri ve Tutuklular Derneği, Türkmen Kuran Okuyucular Derneği, Türkmen Hayırseverler Derneği ve Türkmen Türkalın Kültür Derneği bulunmaktadır.

¹³⁰ Bilgay Duman, Irak Sivil Toplum Örgütleri Başkanı Kasım Kazancı ile Söyleşi, 4 Ekim 2010 , <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1236> Erişim:1 Ocak 2013.

2.7.2. Türkmen Kardeşlik Ocağı (TKO)

Türkmen Kardeşlik Ocağı (TKO), Irak'ta Türkmenlerin ilk örgütlü birliği olarak gösterilebilir. 1959'da Kerkük katliamından sonra kurulan Türkmen Kardeşlik Ocağı, bir dönem siyasi faaliyetler göstermesine rağmen, günümüzde sosyal ve kültürel alanda faaliyet yürütmektedir. Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın Bağdat'ın yanı sıra, Erbil, Musul ve Kerkük'te şubeleri bulunmaktadır.¹³¹ Genel Başkanlığını Mehmet Ömer Kazancı yapmaktadır.

Irak Türkmen Cephesi'nin kendisini bir siyasi parti olarak deklare edip, çatı özelliğini kaybetmesinin ardından Türkmen Kardeşlik Ocağı, Irak Türkmen Cephesi'nden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bugün Türkmen siyasetine baktığımızda Pek çok siyasetçinin geçmişinde Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın olduğu görülecektir. Bu açıdan baktığımızda Türkmen Kardeşlik Ocağı bir bakıma Irak Türkmenleri için bir siyaset okulu olduğunu söyleyebiliriz.¹³²

2.7.3. Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği (ITKAD)

Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği (ITKAD), 2002 yılında İstanbul'da kurulmuş olup, Genel Başkanlığını Salman Nalbant yapmaktadır. Özellikle dini temeller üzerinde yoğunlaşan Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği, gelir kaynaklarını Türkiye'den toplanan bağışlarla sağlamaktadır. Özellikle Deniz Feneri Derneği, İnsani Yardım Vakfı (İHH), Hüder Vakfı ile İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) ve İslami Dayanışma Sandığından yardımlar aldığı ifade edilmektedir.

Derneğin bünyesinde şu müesseseler faaliyet göstermektedir¹³³ : Kur'anı Kerim İcaz Merkezi, Numan Bin Sabit İslami Lisesi, İmam Ebu Hanife Kur'anı Kerim Tahfid Evi, Musalla Spor Kulübü, Sumer Radyosu, Ummuhat El Muminin İslami Kız Lisesi ve Irak Gençlik ve Öğrenci Birliği dernek bünyesinde faaliyet gösteren kuruluşlardır.

¹³¹ Bağdat Türkmen Kardeşlik Ocağı Başkanı Dr. Mehmet Ömer Kazancı: Ocak'taki İki Salonun Kirasıyla Geçiniyoruz, Erbil Gazetesi, 16 Mart 2012.

¹³² Bilgay Duman, Türkmen Kardeşlik Ocağı Başkanı Mehmet Ömer Kazancı İle Röportaj, 12 Mayıs 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1862> Erişim: 1 Ocak 2013

¹³³ Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği Resmi Web Sitesi, <http://www.itkad.com/Icerik.aspx?l=1&id=41> Erişim: 1 Ocak 2013.

2.7.4. Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı (TİKV)

Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı (TİKV), 18 Mayıs 1996'da Ankara'da kurulmuştur. Vakfın Başkanlığını Fatih Türkcan yapmaktadır. Vakfın Erbil ve Kerkük'te olmak üzere iki bürosu bulunmaktadır. 1996 yılından bu yana Türkmen kuruluşları arasında en aktif kuruluş olarak göze çarpmaktadır. Vakıf, 2004-2008 yılları arasında Irak'ın muhtelif köy ve ilçelerinde toplam 21 adet kuyu projesi, Musul, Kerkük ve Telafer olmak üzere Irak'ın çeşitli yerlerinde 14 adet okul ve sağlık ocağının onarımı, 400 adet konut ve Kerkük'te Şifa Dispanserinin yapımı, Almanya'da faaliyet gösteren 'Maltaser Germany' ve 'Adra Humanitarian Aid' gibi uluslararası yardım kuruluşlarının yanı sıra, Türkiye Diyanet Vakfı, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bilkent Üniversitesi, Yükseliş Koleji, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı gibi kuruluşlarla yapılan işbirliği neticesinde Irak'ta yaşayan yardıma muhtaç Türkmenlere gıda, giyim, sağlık yardımıyla bulunmuştur.¹³⁴

2.7.5. İhsan Doğramacı Erbil Vakfı

Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın tek kurucusu olduğu İhsan Doğramacı Erbil Vakfı'nın merkezi Ankara'dadır. Vakfın amacı eğitim, sağlık ve kültür faaliyetlerine destek ve katkıda bulunmak olarak açıklanmıştır. Vakfın Genel Sekreterliğini Nesrin Erbil yapmaktadır. Vakıf bünyesinde Erbil'de Türkmen hastaların tedavi ve ilaç masraflarını karşılayan İhsan Doğramacı Kliniği mevcuttur. Ayrıca yine vakıf bünyesinde Erbil'de bir kültür merkezi mevcuttur. Erbil'de kaybolmaya yüz tutmuş Türkmen kültürünü ayakta tutmak için kurulan İhsan Doğramacı Kültür Merkezi'nde Türkmen kültürü yaşatılmaya çalışılmaktadır.

İhsan Doğramacı Erbil Vakfı'nın en büyük icraatı ise eğitime vermiş olduğu destektir. Türkmen öğrencilere Bilkent Üniversitesi'nde burs ve yüksek lisans imkânları sağlanmakla beraber, iki öğrenci yüksek lisansını bitirip Erbil'e dönmüştür. Bu öğrenci değişiminin amacı yaklaşık 60 milyon dolar harcanan ve şu an Erbil'in en gözde

¹³⁴ Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Resmi Web Sitesi, <http://www.iraqiturkman.org.tr>
Erişim:1 Ocak 2013.

okullarından olan Bilkent Erbil Koleji projesidir.¹³⁵ Bu kolej çatısı altında ilkokuldan liseye 350 öğrenci öğrenim görmektedir.

Türkiye'nin ilk özel üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi'ni 1985 yılında kurarak Türkiye'ye kazandıran Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın adını taşıyan vakfın bir diğer önemli projesi ise Erbil'de Uluslararası Bilkent Üniversitesi'nin kurulmasıdır. Yaklaşık 40 milyon dolara mal olacak üniversitenin yapım çalışmaları devam etmektedir. Kuzey Irak'taki yerel basında çıkan haberlere göre Kuzey Irak yönetimi Uluslararası Bilkent Üniversitesi için vakfa 30 dönümlük bir arazi tahsis etmiştir. Uluslararası Bilkent Üniversitesi'nin sosyal, fen ve teknik alanlarda eğitim verileceği belirtilmektedir.¹³⁶

2.8. Türkmen Kurultayları

Türkmenler çalışmamızın başında da belirttiğimiz üzere, Irak coğrafyasında yaşayan diğer topluluklara bakıldığında politikleşmeye en yatkın topluluktur. Okur-yazar oranının yüksekliği ve diğer kesimlere nazaran şehirleşmiş yapısı ile demokratik kültüre oldukça yatkındır. Özellikle Kuzey Irak'ta uçuşa yasak bölge ilan edilmesiyle birlikte ortaya çıkan otorite boşluğu sonucunda Irak Türkmenleri siyasi ve politik alanda örgütlenme şansını elde etmişlerdir. Bu süreç, Irak Türkmenlerinin çeşitli vesilelerle kurultaylar yapmasını da beraberinde getirmiştir. Irak Türkmenlerinin yaptığı başlıca kurultayları şöyle açıklayabiliriz:

2.8.1. Birinci Türkmen Kurultayı (4-7 Ekim 1997)

Irak Türkmenleri, Saddam rejiminin baskıcı tutumunun azalmasını fırsat bilip, teşkilatlanma çalışmalarına ağırlık vermek amacıyla ciddi bir kurultay aşamasına girmiştir. 4-7 Ekim 1997 tarihleri arasında Erbil'de gerçekleştirilen kurultay, Irak Türkmenlerinin siyasi tarihinde bir milat niteliğindedir. Kurultayın sağlıklı yürütülmesi için oluşturulan Kurultay Hazırlık Komitesi tarafından yürütülen ön hazırlık çalışmaları sonucunda Irak Milli Türkmen Partisi, Türkmeneli Partisi, Türkmen Bağımsızlar

¹³⁵ Bilgay Duman, İhsan Doğramacı Erbil Vakfı Genel Sekreteri Nesrin Erbil ile Yapılan Söyleşi, 22 Temmuz 2010, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=941> Erişim:1 Ocak 2013.

¹³⁶ Bercan Tutar, Doğramacı Erbil'de Bilkent Kuruyor, 28.05.2009, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/05/28/dogramaci_erbile_bilkent_kuruyor , Erişim :1 Ocak 2013.

Hareketi ve Türkmen Kardeşlik Ocağı'ndan 30, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı ile Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nden 15 kişinin kurultaya katılması öngörülürken, Irak Türkmen Cephesi içerisinde yer almayan Türkmen İslami Birliği'nden de 5 kişinin kurultaya dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır.¹³⁷ Ayrıca yurt dışında faaliyet gösteren Türkmen kuruluşları da kurultaya davet edilmiştir.

Birinci Türkmen Kurultayı Irak Türkmen Cephesi'nin teşkilatlanma çalışmalarında önemli mesafe alındığı bir istişare niteliğindedir. Yapılan kurultayda Irak Türkmen Cephesi Başkanı ve 3 üye Yürütme Kurulu'na, 30 üye şura meclisine, 5 üye denetleme kuruluna, 5 üye disiplin kuruluna, 4 üye ise Şura sekreteryasına seçilmiştir. Bunun sonucunda Vedat Arslan, Irak Türkmen Cephesi'nin ilk başkanı olarak seçilmiştir. Ayrıca Irak Türkmen Cephesi'nin tüzük mahiyetinde olan 11 maddelik 'Temel İlkeler Deklarasyonu' bu kurultayda ilan edilmiştir.¹³⁸

Birinci Türkmen Kurultayı'nın 7 Ekim 1997'de yayınlanan sonuç bildirisinde, Türkmen toplumuna zor koşullar altında yardımcı olduğunu belirten Türkiye ve diğer devletlere teşekkür edilmiştir. Ayrıca bildiride "öz topraklarımızda kurultayın güvenli bir ortamda icra edilmesine yardımcı olan IKDP yönetimine teşekkür ederiz" ifadesi yer almıştır. O dönemde IKDP ile Türkmen partileri arasında yaşanan gerginliğe rağmen, Türkmen kurultayında IKDP'ye teşekkür edilmesi dikkat çekmektedir.¹³⁹

Yapılan kurultayda Irak Türkmenlerine yapılan insan hakları ihlallerine dikkat çekilerek başta BM olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve dünya kamuoyuna yardım çağrısında bulunulmuştur. Kurultay sonrasında ise Irak Türkmenlerinin ve Türkmen kuruluşların Irak Türkmen Cephesi altında faaliyet göstermesi şeklinde bir konsensüs oluşmuştur. Bu strateji doğrultusunda Irak Türkmen Cephesi'nin Irak Türkmenlerini temsil eden tek kuruluş olduğu kabul edilmektedir.

Kurultayın sonunda yayımlanan 11 maddelik 'Türkmen Kurultayı Temel İlkeler Deklarasyonu'nun ilk maddesine göre bu deklarasyonda bulunan esasların bütün Irak

¹³⁷ Kurultay Hazırlık Komisyonu'nun çalışmalarına ilişkin yazılı belgeler.

¹³⁸ Şemsettin Küzeci, 15 Yıllık Irak Türkmen Cephesi, Kerkük Gazetesi, 24.04.2010.

¹³⁹ Bilgay Duman, Geçmişten Günümüze Irak Türkmen Cephesi'nin Yapısı ve İdari Durumu, ORSAM Rapor No: 86, Kasım 2011, s.14.

Türkmen topluluğunu bağladığı ve bu ilkelerin sadece Türkmen Kurultayı tarafından değiştirilebileceği belirtilmiştir. İkinci maddede ise Türkmen tanımı yapılmış ve Türkmenler, “Müslüman Oğuz Türkleri” şeklinde tanımlanmıştır. Deklarasyonun üçüncü maddesinde Türkmenlerin yazı dilinin İstanbul Türkçesi olduğu ve alfabesinin de Latin Alfabesi olduğunun belirtilmesi, Irak Türkmenlerinin kültürel açıdan Anadolu Türklerine ne kadar yakın olduğunun en önemli göstergesidir¹⁴⁰.

Deklarasyonun 7. Maddesinde Türkmen toplumunun milli amaçlarına ulaşmaları için sivil, demokratik ve barışçı bir yol takip edeceğini belirtmesi ise dönemin koşullarının kullandığı siyasi dili anlamamız için bize ışık tutmaktadır. Ayrıca söz konusu maddede yer alan, “Türkmen toplumu; varlığını, hak ve menfaatlerini korumak, vaki tehditleri bertaraf etmek için gerekli organizasyon ve örgütlenmeyi oluşturma yetkisine sahiptir” ibaresinden yola çıkarak Irak Türkmen Cephesi Güvenlik Dairesi altında Akıncılar adını verdiği silahlı bir birlik kurmuş, sayıları yaklaşık olarak 2000’i bulan Akıncılar örgütü 2003 ABD işgaline kadar faaliyette bulunmuştur. Ayrıca IKDP ve IKYP arasındaki çatışmaların önüne geçilmesi ve bu iki grup arasında sağlanan ateşkesin korunması amacıyla 1996 yılının Ekim ayında kurulan ve Türkiye’nin öncülük ettiği 400 kişilik Barış İzleme Gücü’nün (PMF-Peace Monitoring Force) yaklaşık yüzde 75’i de Türkmenlerde oluşmuştur. PMF, 2002 yılında IKDP ve IKYP’nin ortak yönetim anlaşması sonucunda görevini tamamlamıştır.¹⁴¹ PMF, her ne kadar IKDP ve IKYP arasındaki ateşkesin korunması amacıyla kurulan barış izleme gücü olsa da bu güç bir Türkmen silahlı birliği olarak algılanmıştır.¹⁴²

Ayrıca bu dönemde Telafer’in Türkmen kimliğinin korunması ve Kuzey Irak Kürt Yönetimi’ne bağlanmaması için savaştan 10 bine yakın Türkmen savaşçı, “Sultan Abdulhamit Kıtaları”, “Fatih Sultan Mehmet Kıtaları” ve “Cemaat” de denilen gruplarda örgütlenmişlerdir. Cemaat grubu halen Irak İslam Devleti adlı oluşuma bağlı

¹⁴⁰ Şemsettin Küzeci, 15 Yıllık Irak Türkmen Cephesi-2, Kerkük Gazetesi, 27.04.2010.

¹⁴¹ Kenneth Katzman, “Iraq: Weapons Threat, Compliance, Sanctions and U.S. Policy”, Issue Brief for Congress, 10 Mart 2003, s.11.

¹⁴² PMF’e ilişkin bu algılama Wikileaks belgelerinde de bölgedeki siyasetçiler tarafından ifade edilmektedir. Bunun için bkz. “Northern Iraq: Masoud Barzani In Ankara: Despite Improvement In “tone” Of Relations W/got, Turkish Military Presence In N Iraq Unacceptable”, <http://www.cablegatesearch.net/cable.php?id=03ANKARA278&q=itf%20pmf> , Erişim: 24 Eylül 2011.

olarak Kürt milisler ve ABD ordularına karşı savaşımaktadır. 2004'ten itibaren Amerikan ordusu, kentte El-Kaide olduğu iddiası ile Kürt milislerle birlikte Telafer kentine yönelik pek çok saldırı düzenlemiştir. Ancak bu ağır saldırılara rağmen Telafer'deki Türkmen direnişi durdurulamamıştır.¹⁴³

Deklarasyonun 8. Maddesinde Türkmen toplumunun amaçları sıralanmıştır. Bu amaçlar: Irak'ın toprak bütünlüğü içerisinde Türkmenlerin ve diğer milletlerin meşru haklarına kavuşması, Irak'ta demokratik, insan hak ve özgürlüklerine saygılı çoğulcu parlamenter bir sistemin kurulması, Irak'ta yaşayan tüm etnik, mezhebi ve dini azınlıklar arasında eşitliğin sağlanması, Siyasi ve idari yapının eşit haklar ilkesi esaslarına göre düzenlenmesi olarak ifade edilmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda hareket eden Irak Türkmen Cephesi ise Irak'ta meşruiyet sağlamaya çalışmış, Türkiye, İngiltere ve Almanya'da açılan temsilciliklerle kendisini uluslararası kamuoyunda duyurmaya çalışmıştır.

Yapılan bu kurultayda, Kuzey Irak Bölgesel Yönetimine de bir takım mesajlar gönderilmiştir. Irak Türkmen Cephesi bu yönetime katılmak için bir takım şartlar belirlemiştir. Buna göre kurulacak olan parlamentoda dörtte birlik oranında temsil, üç bakanlık ve bir başbakanlık talep edilmiştir.¹⁴⁴ 1999 yılına gelindiğinde ise Irak Türkmen Cephesi'nin geçmişe nazaran daha aktif bir politika izlediğini söylemek mümkündür. Saddam Rejimine muhalefet eden grupların oluşturduğu Irak Ulusal Konseyi, bu yıldan itibaren toplantılarına Irak Türkmen Cephesi'ni dâhil etmiştir. Bu dönemde Irak Türkmen Cephesi, yurt dışında bir Türkmen Lobisi oluşturmak amacıyla ITC Türkiye ve Uluslararası Koordinasyon Grubu (TURDOR) oluşturulmuştur. Ancak bu çalışmalardan istenilen sonuç alınamamış ve ITC, Türkmenlere yeterli desteğin verilmediğini gerekçe göstererek Irak Ulusal Konseyi'nden çekilmiştir.

2.8.2. İkinci Türkmen Kurultayı (20-22 Kasım 2000)

Birinci Türkmen Kurultayı Irak Türkmen Cephesi'nin kurumsallaşması açısından önemli aşamalar kaydedilmesine rağmen yeterli olamamış ve Irak Türkmen

¹⁴³ Sait Yılmaz, Irak Dosyası, Kum SAATİ Yayınları, İstanbul, 2011, s.231.

¹⁴⁴ Bilgay Duman, Geçmişten Günümüze Irak Türkmen Cephesi'nin Yapısı ve İdari Durumu, ORSAM Rapor No: 86, Kasım 2011, s.18.

Cephesi'nin kurumsallaşma süreci oldukça sancılı olmuştur. 7-9 Haziran 2000 tarihleri arasında Erbil'de düzenlenen 7. Şura toplantısında Sanan Ağa Kasap'ın Türkmen Şurasına üye olarak girmesine tepki olarak ITC Başkanı Vedat Arslan ve 40'in üzerinde ITC yöneticisi görevinden istifa etmiştir. Bu nedenle Temmuz-Kasım 2000 tarihleri arasında ITC çatısı altında bulunan partilerin başkanlarından Kenan Şakır Üzeyiraga, Mustafa Kemal Yayçılı ve Riyaz Sarıkahya, her ay Irak Türkmen Cephesi'nin geçici başkanı olmuştur.¹⁴⁵

Bu durum Irak Türkmenlerinin istikrarsız bir görünüm vermesine ve toplumun Irak Türkmen Cephesi'ne olan güveninin sarsılmasına neden olmuş ve tüzüğün öngördüğü şekilde yeni bir kurultaya gidilmiştir. Birinci Kurultayın aksine ITC bünyesinde faaliyet gösteren oluşumların yanı sıra Türkmen İslami Birliği, Avrupa Türkmen Dernekleri Federasyonu, Amerika ve Kanada Türkmenleri Örgütü, Avustralya Türkmen Derneği, Kerkük Vakfı, Avrupa Türkmen İnsan Hakları Cemiyeti ile Hollanda Kültür Vakfı da kurultaya davet edilmiştir.

İkinci Türkmen Kurultayı 20-22 Kasım 2000 tarihlerinde Erbil'de gerçekleştirilmiştir. Kurultay sonucunda Türkmen Kardeşlik Ocağı'ndan Sanan Ağa Kasap, Irak Türkmen Cephesi'nin yeni başkanı seçilmiştir. Yapılan Kurulda Başbakan Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in gönderdiği mesajların okunmasıyla başladı. Ecevit, "Kurultayınız Irak'ın toprak bütünlüğü için hayırlı olsun" derken, İsmail Cem, "Türkmenlerin Irak ile Türkiye arasında köprü olduğunu" vurguladı. IKDP lideri Mesut Barzani ise kurultaya Erbil Valisi Ekrem Mantık'ı gönderdi. Ekrem Mantık, yaptığı konuşmada "Irak'ta federal bir Kürdistan kurulmasından yanayız" şeklinde biten konuşma ise tepkiyle karşılanmıştır.¹⁴⁶

Kurultay sonunda yayınlanan bildiride Türkmen halkının temel düşüncesinin, aynı kaderi paylaştığı bölge halklarının refah ve mutluluğu, demokrasinin tüm kurum ve ilkeleri ile yerleşmesi, mevcut çok kültürlülüğün korunarak yaygınlaştırılması, halklar

¹⁴⁵ Şemsettin Küzeci, 5. Büyük Türkmen Kurultayına Doğru-1, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.asp?page=article&id=13420> , Erişim: 21 Eylül 2011.

¹⁴⁶ Utku Çakırözer, "Kuzey Irak'ta Türkiye Ağırlığı", Erbil, Milliyet, 21.11.2000, s.22.

arası kardeşlik ile bölge barışının sağlam temeller üzerine tesis edilmesi olduğu üzerinde görüş birliğine varıldığını ifade edilmiştir.¹⁴⁷

Irak Türkmen Cephesi'nin yeni yönetiminin oluşturulduğu İkinci Türkmen Kurultayı sonrasında da kurumsallaşma ile ilgili sıkıntılar devam etmiştir. Bu dönemde Barzani yönetimindeki IKDP'nin Türkmen Cephesi'ne baskısının şiddetle arttığı görülmektedir. Irak Türkmen Cephesi, Saddam rejimine karşı oluşan muhalefette etkin rol oynamak istemiştir. ITC, Irak Ulusal Kongresi tarafından yapılan toplantılara katılmış ve burada Türkmenlerin sesini duyurmaya çalışmıştır. Fakat burada Türkmenlerin işi hiç de kolay olmamış, Türkmensiz bir Irak isteyen gruplar seslerini daha fazla duyurmuşlardır. Allavi, Ahmet Çelebi, Şerif Halil, Abdüllaziz Hakim, Celal Talabani ve Mesut Barzani'nin başını çektiği 6 gruptan oluşan ve Saddam sonrası yönetimi oluşturması planlanan bu grubun içerisine Türkmenler dahil edilmemiştir. O dönemde ITC Başkanı Sanan Ağa Kasap, muhalefet toplantılarına katılmalarına rağmen, Mesut Barzani'nin vetosu nedeniyle 6'lı grup içerisinde yer alamadıklarını ifade etmektedir.¹⁴⁸

2000'li yılların başından itibaren ABD'nin Ortadoğu coğrafyasına yönelik eğilimleri ve değişen bölgesel dinamikler bölgenin yeniden şekilleneceğinin ilk işaretlerini vermiştir. Kamuoyunda "1 Mart Tezkeresi" olarak adlandırılan ABD askerlerinin Türkiye toprakları üzerinden Irak'a girmesini öngören tezkerenin gündeme gelmesi Kuzey Irak'taki atmosferi oldukça etkilemiştir. Bu dönemde bölgedeki anlaşmazlıklarında çözülmesi amacıyla IKDP, IKYB ve ITC arasında ABD ve Türkiye'nin arabuluculuk ettiği pek çok görüşme yapılmıştır. Bu kapsamda başta Kerkük olmak üzere Türkmen bölgelerinin korunmasına çalışan Irak Türkmen Cephesi'ne Irak'ın kuzeyinde oluşturulacak ortak yönetime katılma teklifinin yapıldığı da bilinmektedir. Ancak bu görüşmelerden herhangi bir sonuç alınamamıştır.

5 Temmuz 2003 tarihinde Irak Geçici Yönetim Konseyi açıklanmıştır. 25 kişiden oluşan bu konsey, 13 Şii Arap, 5 Sünni Arap, 5 Kürt, 1 Hristiyan ve 1 Türkmen

¹⁴⁷ 22 Kasım 2000'de yayınlanan 2. Türkmen Kurultayı Sonuç Bildirgesi.

¹⁴⁸ Irak Türkmen Cephesi Eski Başkanı Sanan Ağa Kasap ile Söyleşi, ORSAM, 28 Eylül 2010, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1227> Erişim: 1 Ocak 2013.

üyeden oluşmaktadır. Irak Geçici Yönetim Konseyi'ne giren tek Türkmen olan Songül Çabuk ise Irak Türkmen Cephesi mensubu olmaması Irak Türkmen Cephesi'nin Saddam sonrası dönemde Irak siyasetinin dışında bırakıldığının en somut göstergesidir. Konseyin tek Türkmen üyesi olan Songül Çabuk'un Irak Türkmen Cephesi'ne üye olmaması, onun hedef haline gelmesini engellememiş ve aynı yıl içinde şahsına yönelik suikast girişimlerine maruz kalmıştır.¹⁴⁹

Kuzey Irak'taki Kürt gruplar ile Türkmenler arasındaki gerginliğin artması bölgede istikrar isteyen ABD'yi harekete geçirdi ve bu ülkenin öncülüğünde 26 Ağustos 2003 tarihinde "Huzur Toplantısı" adı verilen bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıya IKYB ve ITC temsilcileri, Kerkük Valisi Abdurrahman Mustafa ve ABD'li yetkililer katılmıştır.¹⁵⁰ Yapılan toplantı sonucunda Türkmenler ile Kürt gruplar arasındaki tansiyon bir nebze de olsa düşürülmüştür.

Gerek Saddam yönetiminin sona ermesi, gerekse Irak Türkmen Cephesi'nin bu dönemde inisiyatif alamaması, tüzüğe göre 3 yılda bir toplanması gereken kurultay için gerekçe arz etmiş ve bu bağlamda üçüncü kurultaya giden süreç başlamıştır.

2.8.3. Üçüncü Türkmen Kurultayı (12-15 Eylül 2003)

Saddam sonrası dönemde Irak siyasetinde pozisyon almak isteyen Irak Türkmen Cephesi, kurumsallaşma çalışmaları neticesinde Kuzey Irak'ta çeşitli bürolar açmış ve genel merkezini Türkmenlerin sembolü olan Kerkük'e taşımıştır. 12-15 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen Üçüncü Türkmen Kurultayında Irak Türkmen Cephesi'nin Bağdat Sorumlusu Faruk Abdullah Abdurrahman 264 oy ile ITC'nin yeni genel başkanı seçilmiştir. Yapılan kurultaya "Irak'a Demokrasi, Türkmenlere Tam Haklar" sloganı damgasını vurmuştur.¹⁵¹

Daha önceki kurultaylara Saddam rejiminin kontrolündeki Türkmenlerin katılması pek mümkün değil iken, Saddam rejimi devrildikten sonra burada yaşayan Türkmenler de bu kurultaya iştirak edebilmiştir. Irak Türkmen Cephesi, bu kurultayda

¹⁴⁹ "GHK Üyesi Songül Çabuk'un Aracına Ateş Açıldı", Radikal Gazetesi, 16.11.2003.

¹⁵⁰ Radikal Gazetesi, "Kerkük Huzur Arıyor", 27 Ağustos 2003.

¹⁵¹ Dr. Faruk Abdullah becomes new leader of ITC, <http://www.turks.us/article.php?story=20030916083844216>, Erişim: 22 Eylül 2011.

Saddam Rejiminin yıkılmasını fırsat bilerek güvenli bölge dışında kalan, Türkmenlerin yaşadığı diğer coğrafi bölgelerde de temsilcilikler açmaya başlamıştır.

Kurultaydan sonra Irak siyasetinde daha etkin bir rol oynamak isteyen Türkmenler, bazı demokratik kitle eylemleriyle seslerini duyurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Türkmenler, anayasada Arap ve Kürtlerden sonra üçüncü etnik grup olarak tanınmak istemiş ve Irak Türkmen Cephesi öncülüğünde yaklaşık 4 bin ¹⁵² kadar Türkmenin katılımıyla 25 Şubat 2004 tarihinde başkent Bağdat'ta bir gösteri düzenlemiştir.¹⁵³ Bu süreçte Türkmenler miting ve gösterilerin yanı sıra Kerkük'te genel grev çağrısında bulunmuşlardır. Çağrıya önemli ölçüde katılım gösteren Türkmenlerin birçoğu kepenk kapatmış ve kentteki polis gücünün yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan Türkmen polisleri ise iş bırakmıştır.¹⁵⁴

Kurultaydan sonra Irak Türkmen Cephesi 30 Ocak 2005 tarihinde yapılacak olan seçimler için çalışmalarına başlamış ve bu kapsamda pek çok Türkmen hareketi ve sivil toplum örgütüyle irtibata geçmiştir. Bu çalışma sonucunda Türkmenlerin yoğunlukta bulunduğu Selahaddin, Musul, Diyala ve Bağdat illerinde “Türkmen Cephesi Listesi” isimli bir listeye seçimlere katılmış ve geçen seçimlerden farklı olarak başka bir parti ile koalisyon yapmayarak seçime girmiştir. Irak Türkmen Cephesi'nin dışında varlıklarını devam ettiren Irak Milli Türkmen Partisi, Türkmeneli Partisi ve Karar Partisi Irak Türkmen Cephesi'ni destekleyeceğini deklare etmiştir. Ancak Şii Türkmen partileri bu girişimin dışında kalmayı tercih etmişlerdir. Yapılan bu seçimler sonucunda Irak Türkmen Cephesi'nden Faruk Abdullah Abdurrahman, Riyaz Sarıkahya ve Feyha Zeynel Abidin milletvekili olarak Irak Parlamentosuna girmiştir.

Ayrıca Irak'ta yapılan genel seçimlerle birlikte vilayet yönetimleri seçimleri de yapılmıştır. Irak Türkmen Cephesi, Kerkük'te aldığı 73.791 oyla kentte ikinci parti olarak çıkmış ve 41 üyeli Kerkük il meclisinde sadece 6 sandalye elde etmiştir.

¹⁵² Milliyet Gazetesi, “Binlerce Türkmen Bağdat'ta yürüdü”, 26 Şubat 2004.

¹⁵³ Türkiye Gazetesi, “Var Olmaya Çalışıyoruz”, 29 Şubat 2004.

¹⁵⁴ Hürriyet Gazetesi, “Türkmenlerden Anayasa Protestosu”, 28 Şubat 2004.

Türkmenler diğer parti listelerinden de 3 sandalye ile Kerkük İl Meclisi'nde temsil edilme hakkına kavuşmuştur.¹⁵⁵

2.8.4. Dördüncü Türkmen Kurultayı

Irak Türkmen Cephesi'nin 30 Ocak 2005 tarihinde yapılan seçimlerde beklenen başarıyı gösterememesi, Türkmenler arasında birtakım anlaşmazlıkların su yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Irak Türkmen Cephesi içerisinde çıkan anlaşmazlıklar sonucunda Türkmeneli Partisi ve Türkmen Bağımsızlar Hareketi Irak Türkmen Cephesi'nden ayrılmıştır. Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya, Irak Türkmen Cephesi'nden ayrılma kararını deklare ettiği açıklamada Kürtlerle diyalogun geliştirilmesi gerektiğini ve Celal Talabani'nin Kerkük için ortaya koyduğu Brüksel modelinin desteklenmesi gerektiğini ifade ederek bu konuda Irak Türkmen Cephesi'nden farklı düşündüğünü belirtmiştir.¹⁵⁶ Irak Türkmen Cephesi'nin başkanlığı için ilk başta 28 adayın olması bile, kurultayın ve ITC içerisindeki durumu gösterir niteliktedir.¹⁵⁷

Yapılan kurultayda Irak Türkmen Cephesi'nin teşkilatlanma yapısı ile ilgili derin ayrışmalar gündeme gelmiştir. Türkmenler, mevcut sistem olan “cephe başkanı ve Türkmen meclisinin devamı”, “başkanlık sistemi”, “politbüro ve genel sekreterlik” sistemlerinin hangisinin uygulanacağı konusunda yapılan tartışmalar sonucunda “başkanlık konseyi” sisteminde karar kılınmıştır. Kararlaştırılan bu sistem çerçevesinde seçilen başkanın yanında yer alacak 7 kişilik bir başkanlık konseyi ve bu konseyin altında 60 kişilik bir Merkez Karar Kurulu'nun oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak taraflar seçim tüzüğü ile ilgili anlaşmazlık yaşayınca kurultay yaklaşık 2 hafta ertelenmiştir. Haziran ayında tekrar toplanan kurultay sonucunda Sadettin Ergeç Irak Türkmen Cephesi'nin yeni başkanı seçilmiştir.

¹⁵⁵ Muhammed Hadi, Kerkük Kardeşlik Kenti Mi? Petrolün Başkenti Mi?, Çev. Alptekin Dursunoğlu, Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi, 23 Mayıs 2007

¹⁵⁶ Türkmenler Bölündü, <http://www.milliyet.com.tr/2005/04/23/dunya/adun.html> , Erişim: 26 Eylül 2011.

¹⁵⁷ İttifak Arayan Türkmen Kurultayı, Başkanını Seçemedi Dağıldı, <http://www.tumgazeteler.com/?a=787034> , Erişim: 24 Eylül 2011.

Söz konusu kurultay biter bitmez ITC çok yoğun bir tempoya girmek zorunda kalmıştır. Gerek 15 Aralık 2005'te yapılacak seçimler, gerekse 15 Ekim 2005'te yapılacak olan yeni Irak Anayasası referandumu Irak siyasetinde tansiyonu iyice yükselten gelişmeler olmuştur. Halk oylamasına sunulan yeni anayasanın Irak'ı önce federalizme, sonra da bölünmeye götüreceğine inanan ITC, referanduma hayır kampanyası yürütmesine rağmen çok yüksek bir oranla kabul edilmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Finlandiya ziyareti sırasında konu ile ilgili olarak referandum metninde Türkiye'nin Irak ile kaygılarını artırıcı birçok madde olduğunu ve bu yöndeki gelişmeleri her zaman dile getirdiklerini kaydetmiştir.

Referandum sonrası yapılan seçimlere ITC tek başına katılma kararı almış; ancak sadece Musul vilayetinde Sünni Arap siyasi grupların bir araya geldiği Irak Uzlaşma Cephesiyle ittifak yapmıştır. ITC, Kerkük, Musul, Erbil, Diyala, Selahaddin ve Bağdat'ta seçimlere girmiştir.¹⁵⁸ Seçim sonuçları ITC açısından pek de iç açıcı olmamıştır. Sadece 3 milletvekili çıkartabilen ITC, İzzettin Abdullah Devle ve Muhammed Emin Osman'ın partiden ayrılmasıyla beraber parlamentoda sadece Sadettin Ergeç ile temsil edilmiş, Maliki'nin kurduğu hükümette ise yer alamamıştır.

2.8.5. Beşinci Türkmen Kurultayı (13-14 Temmuz 2008)

Irak Türkmen Cephesi tüzüğünün gereği 3 yılda bir yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda 13-14 Temmuz 2008 tarihinde beşinci kurultayını yapmıştır. Bu kurultay sonucunda Sadettin Ergeç yeniden başkan seçilmiştir. Bu kurultayın en önemli sonucu Irak Türkmen Cephesi'nin artık diğer Türkmen oluşumları içerisinde barındıran bir çatı örgütü olmaktan sıyrılıp tek başına bir siyasi parti olmasıdır. Bunun sonucunda Irak Türkmen Cephesi bünyesinde faaliyet gösteren diğer siyasi kuruluşlar cepheden ayrıldılar. Bu durum Irak Türkmen Cephesi'nin Irak Türkmenlerinin meşru ve tek temsilcisi olduğu söylemini akamete uğratmış ve Irak siyasetinde Türkmenlere yönelik yeni ağırlık merkezlerinin oluşmasına yol açmıştır.

Irak Türkmenlerinin ilk kez bu kadar parçalı bir yapıya bürünmesi Ankara'yı tedirgin etmiş ve bunun sonucunda Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından Çankaya

¹⁵⁸ Fikret BİLA, "Irak Seçiminde Türkmenler Üç Parça", Milliyet Gazetesi, 6 Aralık 2005.

Köşkü'nde verilen iftar yemeğinde pek çok Türkmen kuruluşun temsilcisi bir araya gelmiştir. Ancak yapılan bu girişim sonucunda çatı örgüt özelliğini kaybeden Irak Türkmen Cephesi'nin bu özelliğini tekrar kazandığını söyleyemeyiz. Böylece Irak Türkmenleri arasında parçalı yapı devam etmiş, ve Irak Türkmenlerinin oluşturduğu siyasi organizasyonlar, Irak'taki büyük gruplar tarafından oluşturulan koalisyonlara dâhil olma çabası içerisine girmişlerdir. Bu kapsamda Irak Türkmen Cephesi ise Iyad Allavi başkanlığında 2010 yılında kurulan ve içerisinde Şii ve Sünnileri barındıran 9 partinin oluşturduğu Irak Ulusal Hareketi (El-Irakiye) listesi ile seçim ittifakına girişmiştir.¹⁵⁹

5 Mart 2011 tarihinde Irak Türkmen Meclisi tarafından yapılan toplantıda mevcut başkan Saadettin Ergeç, Onursal başkanlığa, Kerkük İl Başkanı Erşat Salihî ise Irak Türkmen Cephesi'nin yeni başkanlığına seçilmiştir. Bu sürecin sonucunda, Irak Türkmen Cephesi 7 Mart 2010 tarihinde yapılan genel seçimlerde oylarını kısmen artırmış ve Nuri-El Maliki'nin kurduğu hükümette temsil edilme şansını elde etmiştir. 2003 yılından sonra ilk defa kabineye girme şansını yakalayan Irak Türkmen Cephesi'nden Turhan Müftü, Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanı olarak kabinedeki yerini almıştır.

2.9. Türkiye'nin Kuzey Irak'ta Etkin Olma Dönemi (1991-2003)

Türkiye, 1991 yılından sonra bölgede meydana gelen otorite boşluğundan yararlanarak uzun süre Kuzey Irak'ta etkili bir manevra alanına sahip olmuştur. Ancak 1998 yılından itibaren, İkinci Körfez Savaşı'na ilerleyen süreçte bölgedeki gücü nispeten azalmaya başlamıştır. Washington Süreci olarak adlandırılan, ABD'nin özellikle IKDP ve IKYP başta olmak üzere Kürt gruplar arasındaki iç savaşın sona erdirilmesiyle paralel olarak Türkiye'nin bölgedeki etkisi azalmaya başlamıştır.¹⁶⁰ IKDP'nin 51, IKYB'nin 49, Asurilerin ise 5 üye ile temsil edildiği "Bölge Parlamentosu" Barzani ve Talabani arasındaki çatışmalar yüzünden 1996 yılından beri

¹⁵⁹ Bilgay Duman, Geçmişten Günümüze Irak Türkmen Cephesi'nin Yapısı ve İdari Durumu, ORSAM, Rapor No:86, Kasım 2011, s.29.

¹⁶⁰ Türkiye'nin bu konudaki kararlarının ayrıntılı bir analizi için bkz. Serhat Erkmen, "Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası", Avrasya Dosyası, Cilt:8, Sayı:4, 2002.

tüm üyelerinin katılımıyla toplanamamıştır. Yapılan bu antlaşmaya göre parlamentonun sözcülüğünün 3 ayda bir iki parti arasında dönüşümlü olarak yapılması kararlaştırıldı.¹⁶¹

Bu süreci takiben PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 16 Şubat 1999 tarihinde yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi sonucu oluşan olumlu hava Türkiye'nin Kuzey Irak'a ilişkin tehdit algılaması göreceli olarak azalmıştır. Ancak buna rağmen 20 Mart 2003 tarihinde ABD ve Birleşik Krallık önderliğinde oluşturulan Çok uluslu Koalisyon kuvvetlerinin Irak'a müdahalesine kadar Türkiye'nin bölgede Başat güç olduğunu söyleyebiliriz. Bölgede merkezi otoritenin olmaması ve Kuzey Irak'taki parçalı yapılanmadan faydalanan Türkiye bu psikolojik üstünlüğünü İkinci Körfez Savaşı'na kadar muhafaza etmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin Kuzey Irak'taki önceliğini PKK terör örgütüne karşı oluşturduğu tehdit algılaması ve Irak Türkmenlerinin varlığının korunması şeklinde özetleyebiliriz.

Türkiye'nin bölgede etkin bir güç elde etmesinin çeşitli nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

-ABD'nin başını çektiği koalisyon güçlerinin Çöl Fırtınası operasyonu ile Irak'ın Kuveyt'ten çıkmasını sağladıktan sonra Irak'a uygulanan ambargo, 2003 yılında rejimin devrilmesine kadar sürmüştür.¹⁶² Bunun sonucunda Irak'ta merkezi yönetim zayıflamış ve ekonomi alt-üst olmuştur. Türkiye ise bu durumu fırsata çevirerek Kuzey Irak'ın yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Türk şirketlerinin bölgeye yaptığı yatırımlar, Türkiye aracılığıyla çok uluslu sivil toplum örgütlerinin bölgeye yaptıkları insani yardımlar, bölgedeki temel ihtiyaç malzemelerinin Türkiye üzerinden ulaştırılması Kuzey Irak'ı ekonomik olarak Türkiye'ye bağımlı hale getirmiştir.

-Türkiye'nin Kuzey Irak'taki askeri varlığı, istediği zaman sınır ötesi bir operasyon yapabilecek kabiliyette olması, IKDP ve IKYP arasındaki bölgeye konuşlanmış olan Barış Koruma Gücü Türkiye'nin Kuzey Irak'ta psikolojik üstünlük kurabilmesinin en önemli sebeplerinden birisidir. Bu durum Irak Türkmenleri tarafından

¹⁶¹ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=101690> Erişim: 10 Mart 2013.

¹⁶² Geniş bilgi için bkz. Necip El Salihi, El Zilzal,(Deprem), El Rafit Yayınevi, Londra, 1998.

bir güvence olarak görülmüş ve bölge şartları göz önüne alındığında varlıklarını devam ettirebilmeleri için bir zorunluluk haline gelmiştir.

-Türkiye'nin bölgedeki başarısının bir diğer sebebi ise bölgedeki aşiret ve gruplar arasında uyguladığı denge politikasıdır. Uygulanan bu politika sonucunda Barzani ve Talabani'ye verilen kırmızı pasaportlar ve PKK ile mücadelede IKDP ve IKYB ile iş birliği yapılması bölgedeki gruplar tarafından Türkiye üzerinden bir dışa açılma politikası geliştirmesi ile sonuçlanmıştır. 1996 yılında İran güçleri ile IKYB'nin ortak saldırısı sırasında IKDP'nin yok olmaktan son anda kurtarılmasını Türkiye'ye borçlu olması Türkiye'nin bölgedeki etkinliğinin gözler önüne serilmesi açısından güzel bir örnektir.¹⁶³ Sonuç olarak bölgedeki Kürt grupların Türkiye'nin çıkarlarına aykırı hareket etmeleri kısmen de olsa engellenmiştir.

-Bölgesel atmosfer, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta etkili olabilmesi için uygundu. Öncelikle Arap Devletleri Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasını bölgede ikinci bir İsrail olarak nitelendirmekte, Irak topraklarının tamamını Arap Dünyası'nın bir parçası olarak görmekte idi. Bu durum Irak'ın toprak bütünlüğü ve istikrarı konusunda Türkiye'nin kaygıları ile örtüşmektedir. Ayrıca Irak'ın parçalanması sonucu İran'ın bölgedeki etkisinin artacağından endişe eden Arap devletleri bu tedirginliklerinden dolayı Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğünü savunan politikası bölge ülkelerinde karşılık bulmuştur.

¹⁶³ Micheal Gunter, United States Foreign Policy Towards the Kurds, Orient, Cilt:40, Sayı:3, 1999, s.430.10

3.BÖLÜM :İKİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NIN IRAK VE TÜRKMEN SİYASETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. Savaş Öncesi Bölgesel ve Küresel Atmosfer

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'deki ikiz kulelere yapılan saldırı sonrasında, ABD Başkanı George W. Bush'un imzasıyla 17 Eylül 2002 tarihinde ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi yayınlanmıştır. Yayınlanan bu belgede, “önleyici savaş/ön alıcı müdahale (preemptive war) doktrini” ortaya konmuştur. Bu doktrine göre ABD'nin ulusal güvenliğini tehdit eden unsurlar, ABD ana kıtasından uzakta yok edilecektir.¹⁶⁴

Birinci Körfez Savaşı'nın oluşturduğu yaralar yeni kapanırken Bush yönetimi tarafından ikiz kulelere yapılan saldırının akabinde Afganistan'a yapılan askeri müdahale bölgede gerginliği yeniden tırmandırmış ve gözler El-Kaide'ye yardım ettiği iddia edilen Irak'a çevrilmiştir. ABD Başkanı George W. Bush'un 26 Şubat 2003 tarihinde yaptığı konuşmada “Milyonlarca Iraklıya özgürlük getiriyoruz. Silahlarımızla getirdiğimiz özgürlüğü; anayasal düzeni kurup demokrasiye teslim edeceğiz. Irak, bütün alt yapılarını inşa edip bölge için örnek bir ülke olacaktır”¹⁶⁵ sözleriyle Irak'a yapılacak bir askeri müdahalenin sinyalini vermiştir.

ABD'nin Irak'a müdahale ihtimali IKDP ve IKYB'yi birbirine yakınlaştırmıştır. Bu yakınlaşmanın sonucunda IKDP ve IKYB, 7-8 Eylül 2002'de Kürdistan Parlamentosu'nu Mesut Barzani ve Celal Talabani'nin öncülüğünde yeniden kurmuştur.¹⁶⁶ Buna paralel olarak Kürt grupların Türkiye ile olan ilişkilerinde bir yol ayrımına gelinmiş ve Kürt gruplar artık Türkiye'ye ihtiyaçlarının olmadığı izlenimini vermiştir.¹⁶⁷ Ankara, Kuzey Irak'ta IKDP ve IKYB'nin anlaşarak Kürt Ulusal Parlamentosu'nu açma kararını sakın karşılayarak bu düzenlemelerin geçici olduğu yönünde açıklamalar yapmıştır. Ayrıca açılacak olan mecliste Türkmenlerin

¹⁶⁴ The White House, The National Security Strategy of United State of America', s.6, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, Erişim:25 Şubat 2007.

¹⁶⁵ Peter Silivn, Washington Post, 26 Şubat 2003.

¹⁶⁶ Birayeti, 8 Eylül 2002

¹⁶⁷ Hasan Mazin, “Türkmenler, Türkiye ve Irak: Körfez Savaşı'ndan Irak'ın İşgaline Türkmenlerin Durumu”, Avrasya Dosyası, 2003, Cilt:9, Sayı:4, s.183-188.

bulunmamasından duyduğu rahatsızlığı ifade etmiştir.¹⁶⁸ Savaş başlaması durumunda Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesi Irak Kürtlerini en fazla tedirgin eden konu olmuştur. Türkiye'nin her türlü müdahalesi Kürtler tarafından kesin bir şekilde reddedilmiş ve Türkiye'nin politikası "emperyalist" olarak nitelendirilmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin Türkmen politikasına karşı çıkmış, Irak Türkmen Cephesi'nin etkisi kırılmak istenmiştir.¹⁶⁹ Bu dönemde özellikle IKDP, Türkmenlere karşı sert bir tutum izlemiş, Kerkük konusunda uzlaşmaz bir tavır almıştır.¹⁷⁰

IKDP ve IKYP, savaş sonrası Irak'ta beklentilerini gerçekleştirmek için harekete geçmiştir. Bu çerçevede Irak muhalefeti kontrol etmek isteyen ABD ve İngiltere 17 Aralık 2002 tarihinde IKDP ve IKYB başta olmak üzere Irak'taki muhalif gruplar Londra'da kongreler gerçekleştirmiştir. Londra'da gerçekleştirilen toplantılarda Irak, Araplar, Kürtler ve diğerlerinin ülkesi olarak tanımlanmış ve Türkmenler yok sayılmıştır.¹⁷¹ Londra Toplantısı ve Kürtlerin tavrı konusunda yapılan şu yorum dikkat çekmektedir: "Londra toplantısı sonuç bildirgesi ile 1932 tarihli Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne verdiği memorandum ihlal edilmiş, hem de reel politik açıdan bakıldığında Türkiye'ye hakaret edilerek Türkiye'nin ciddiye alınmadığı ortaya konulmuştur".¹⁷²

Irak'a karşı savaş tehlikesinin arttığı günlerde, Saddam Hüseyin sonrası Irak'ın uyumlu hale getirilmesi için Şubat 2003'ün sonunda IKDP kontrolündeki Selahaddin kentinde gerçekleşen Irak muhalefet toplantısı neticesinde altı kişiden oluşan bir yönetim oluşturulmuştur. Söz konusu yönetim, Mesut Barzani, Celal Talabani, Irak Ulusal Konseyi Başkanı Ahmet Çelebi, İslamî Devrim Yüksek Konseyi Başkanı Ayetullah Muhammet Bakır El-Hâkim, Irak eski Dışişleri Bakanı Adnan El-Baceci ve Vifak Hareketi'nin başkanı Eyat Allavi'den oluştuğu bildirilmiştir.¹⁷³ Irak muhalif gruplarının Londra'da gerçekleştirdiği toplantıda oluşturulan koordinasyon ve izleme heyetinin 75 üyesinden 55 tanesi Selahaddin toplantısına katılmıştır. Söz konusu

¹⁶⁸ Utku Çakırözer, "Ankara Sakin: Bunlar Geçici Düzenlemeler", Milliyet Gazetesi, 10 Eylül 2002.

¹⁶⁹ Hasan Mazin, "Savaş Sonrası Irak Kürtlerinin Tutumu", Stratejik Analiz, Cilt:4, Sayı:38, Haziran 2003, s.36-46.

¹⁷⁰ Mesut Barzani, Birayeti, 15 Ekim 2002.

¹⁷¹ El-Şark El-Avsat, 18 Aralık 2002.

¹⁷² Ümit Özdağ, "Saddam Sonrası Planlar", Kardeşlik Dergisi, Sayı:16, Ekim-Aralık 2002, s.16.

¹⁷³ El-Şark El-Avsat, 1 Mart 2003.

yönetim Sünni Araplarla Türkmenlere yer vermemiştir.¹⁷⁴ Irak muhalefетinin toplantısında konuşan IKYB lideri Celal Talabani, bağımsız bir Kürdistan istemediklerini belirterek, “Türkiye ve İran’la iyi ilişkilerimiz var. Ancak kimsenin içişlerimize karışmasını istemiyoruz. Irak’ın geleceğine Irak halkı karar vermelidir. Türkmenlerin haklarını garantiye alacağız” demiştir.¹⁷⁵

Irak muhaliflerinin Ankara toplantısı öncesinde ITC Başkanı Sanan Ahmet Ağa, Irak’a askeri müdahalenin Türkmenleri nasıl etkileyebileceğini ve gelecekte beklentilerini şöyle açıklamıştır: “Muhtemel operasyon tarihi yaklaştıkça Irak’ın geleceği ve Türkmenlerin dışlanmaları ile ilgili endişelerimiz artmaktadır. Kürtlerin Türkmenlere baskılarını artırmaları ve Kerkük ile ilgili senaryolarını yeniden gündeme getirmeleri, endişelerimizi doğrulamaktadır. Irak’a müdahale sonrası Türkmenler ciddi bir tehlike altında kalabilirler. Bunun için ABD’den istediğimiz güvencenin nasıl gerçekleşeceğini meraklıyız. Amacımız, Irak’ın toprak bütünlüğü bozulmadan özgür bir parlamenter sistemde bütün vatandaşlarımızın eşit haklara sahip olmalarıdır.”¹⁷⁶

Irak’a karşı olası bir askeri müdahalenin gündemde olmasıyla beraber, savaşa neden olabilecek sorunların barışçıl yollarla çözülmesini sağlamak için Arap ülkelerinin katıldığı, Türkiye öncülüğünde bir İstanbul Zirvesi yapılmıştır. Türkiye’nin bu girişimi savaşı engelleyememiş, ancak Türkmenler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.¹⁷⁷ Türkmenler savaşın patlak vermesi durumunda Türk Ordusunun Irak’a girmesini desteklemiş ve varlıklarını devam ettirebilmeleri için bir güvence olarak görmüşlerdir.

ABD, Irak’a karşı bir savaş başlatabilmek için Türkiye’den destek istemiş ve bu noktada taraflar arasında son derece önemli bir süreç başlamıştır. ABD, Irak’a müdahale etmek için Türkiye topraklarını kullanmak istemiş, ancak TBMM’de yapılan oylamada bu öneri 264 Kabul oyuna karşılık 250 ret ve 19 çekimser oyla kabul edilmemiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁴ El-Zaman, 1 Mart 2003.

¹⁷⁵ Faruk Balıkcı, “Kimse İç İşlerimize Karışmasın”, Milliyet Gazetesi, 28 Şubat 2003.

¹⁷⁶ Leyla Tavşanoğlu, “Türkmen Cephesi Başkanı Sanan Ahmet Ağa’ya Göre Irak’ın Geleceğinde Kendilerine Söz Hakkı Verilmek İstenmiyor”, Cumhuriyet Gazetesi, 16 Mart 2003.

¹⁷⁷ Hasan Yılmaz, “İstanbul’da Gerçekleşen Irak Zirvesi’nin Sonuçları ve Arapların Tepkisi”, Stratejik Analiz, Cilt:3, Sayı:35, Mart 2003, s.13-14.

¹⁷⁸ Mustafa Balbay, Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri, İstanbul, 2004, s.156.

Türkiye'nin beklenen desteği ABD'ye vermemesi Kürt gruplarınca bölgede nüfuz sağlama amacıyla kullanılmış ve bu durum Türkiye ile Kürt gruplar arasında bir soğuk savaşa dönüşmüştür.¹⁷⁹ Ayrıca ABD ve Iraklı Kürt gruplar Türkiye'yi Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinin dışında tutmak istemiş ve tezkerenin bedelini Irak Türkmenleri ağır bir şekilde ödemiştir.

Hasan Cemal Irak'taki temaslarında, ABD'nin gözünde Kürtlerin, Şii ve Sünni Araplar ile Türkmenlerden daha güvenilir olduğu, bu yüzden Kürtlerin Özellikle Kerkük'te Amerika'ya dayanıp Arapları iyice devre dışı bırakmayı ve Türkmenleri mümkün olabildiğince yönetim dışında tutmayı hedeflediği sonucuna varmıştır. Hasan Cemal ayrıca Kerkük Barosu'na kayıtlı 260 avukatın 177'sinin Türkmen, 17'sinin Arap, geri kalanının Kürt olmasına rağmen baro başkanının Celal Talabani tarafından atanan bir Kürt olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁰ Sunulan bu tablo küresel gücün desteğiyle bölgede oluşan atmosferin niteliğini somut olarak ortaya koymaktadır.

3.2. İşgalden Sonraki Dönemde Irak'ı Yeniden Yapılandırma Süreci

ABD ve koalisyon güçleri El-Kaide ile nükleer silah üretimini bahane göstererek Irak'ı işgal etmiştir. ABD ve koalisyon güçlerinin Irak'ı işgali 20 Mart 2003 tarihinde Irak'ın havadan bombalanmasıyla başlamıştır. Daha sonra ABD ve İngiliz kuvvetleri Irak'a karşı askeri operasyon başlatmış, Irak'ın yetersiz direnci sonucunda da kısa bir süre içinde Bağdat'ı işgal etmiştir.¹⁸¹ Saddam yönetiminin devrilmesi ile yeniden devlet otoritesinin sağlanması ve siyasetin dizayn edilmesi için savaştan önce 20 Ocak 2003 tarihinde kurulan Yeniden Yapılandırma ve İnsani Yardım Bürosu görevlendirilmiştir.¹⁸² Bu büronun başına getirilen Emekli General Jay Garner, yeni Irak hükümetini şekillendirmek için 21 Mayıs 2003 tarihinde Bağdat'a gitmiş ve yardımcısı olarak seçilen İngiliz Tim Cross'la birlikte bölgede incelemelerde bulunmuştur.¹⁸³

¹⁷⁹ Hasan Mazin, "Türkmenler, Türkiye ve Irak: Körfez Savaşı'ndan Irak'ın İşgaline Türkmenlerin Durumu", Avrasya Dosyası, 2003, Cilt:9, Sayı:4, Sayfa:187.

¹⁸⁰ Hasan Cemal, "ABD'liler, Kürtleri Biraz Fazla Kolluyor", Milliyet Gazetesi, 14 Mayıs 2003.

¹⁸¹ El Şak El Avsat, Harb El Halic El Talite Bedet, (Üçüncü Körfez Savaşı Başladı), 19 Mart 2003.

¹⁸² Peter Galbraith, Irak'ın Sonu-Ulus Devletlerin Çöküşü Mü?, Çev. Mehmet Murat İnceayan, İstanbul, 2007, s.92.

¹⁸³ <http://www.ntvmsnbc.com/news/211835.asp>, Erişim:9 Mart 2013.

Terörizmle mücadele konusunda deneyimli bir diplomat olan L.Paul Bremer 12 Mayıs 2003 tarihinde Kuveyt'ten Irak'a geçmiş ve Garner'la birlikte çalışacağını açıklamıştır.¹⁸⁴ Bramer, 16 Mayıs 2003'te Koalisyon Geçici Yönetimi'nin 1 Numaralı Kanunu'nu yayınlamıştır. Irak'a sivil idareci olarak atanan Bremer bu kararlar Baas Partisi yöneticilerinin kamu görevlerine devam etmelerini yasaklamıştır.¹⁸⁵ 22 Mayıs 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 4761. toplantısında Irak'a yönelik 13 yıldır sürdürülen ekonomik ambargonun kaldırılmasını onaylamış ve bu kararlar Irak'taki koalisyon güçlerine geniş yetkiler verilmiştir.¹⁸⁶ 23 Mayıs 2003 tarihinde ise Koalisyon Geçici Konseyi'nin 2 numaralı kanunu ilan edilmiş, bu kanunla birlikte Irak Ordusu, Irak Gizli Polisi, Irak İstihbarat Teşkilatı, Cumhuriyet Muhafızları, Baas Partisi'nin Askeri Kanadı ve Savunma Bakanlığı feshedilmiştir.¹⁸⁷

Çalışmalarını hızlı bir şekilde sürdüren Bremer, 5 Temmuz 2003 tarihinde Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin oluşturulduğunu; ancak konseyin aldığı kararları veto etme yetkisine sahip olduğunu açıklamıştır.¹⁸⁸ Görevi, ABD gözetiminde bir bütçe ve anayasa hazırlamak olan Konsey, 13 Temmuz 2003 tarihinde ilk toplantısını gerçekleştirmiştir.¹⁸⁹ 25 kişiden oluşan bu konsey 29 Temmuz 2003 tarihinde yaptığı toplantıda konseye dönüşümlü olarak başkanlık yapacak 9 kişilik Başkanlık Komisyonu seçmiştir. Başkanlık komisyonu, 5 Şii Arap (Abdulaziz El-Hekim, İyad Allavi, Ahmet Çelebi, İbrahim El-Caferi ve Muhammed Bahr El-Ulum), 2 Sünni Arap (Adnan Paçacı ve Muhsin Abdulhamit) ve 2 Kürt'ten (Celal Talabani ve Mesut Barzani) oluşturulmuştur.¹⁹⁰ Irak Türkmenleri ise Irak Geçici Yönetim Konseyi'nde Irak Milli

¹⁸⁴ <http://www.ntvmsnbc.com/news/215164.asp> , Erişim:9 Mart 2013.

¹⁸⁵ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=211006&p=2> , Erişim:21 Aralık 2006.

¹⁸⁶ Bkz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1483 Sayılı Kararı, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?OpenElement> , Erişim: 3 Aralık 2006.

¹⁸⁷ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s.119.

¹⁸⁸ http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2003/news_detail.asp?nid=102&sid=5 , Erişim:10 Mart 2013.

¹⁸⁹ William R. Polk, *Irak'ı Anlamak*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul, 2007, s.202.

¹⁹⁰ <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2003/07/mil-030729-2ce543bb.htm> , Erişim:26 Aralık 2006.

Türkmen Partisi'nden Songül Çabuk ile temsil edilmiş, ancak kendisi başkanlık komisyonuna seçilememiştir.¹⁹¹

ITC Yürütme Konseyi üyesi Aydın Beyatlı, "Türkmenleri temsil etmesi için Geçici Yönetim Konseyi'ne seçilen ve Amerikalılar için tercümanlık yapan Songül Çabuk'un, uluslararası arenada tecrübesiz olduğunu ve Türkmenlerin haklarını savunmada yetersiz kalacağını belirterek, Geçici Yönetim Konseyi'ne kendilerinin önerdiği bir kişinin girmesi için hukuki yönden haklarını savunacaklarını" ifade etmiştir.¹⁹² Böylece Irak Türkmenleri arasındaki görüş ayrılıkları bir kere daha su yüzüne çıkmıştır.

Öte yandan 13 Temmuz'da oluşturulan Geçici Yönetim Konseyi'ne kimin başkanlık edeceğine ilişkin ayrı bir Başkanlık Konseyi'nin belirlenmesiyle ilgili toplantı 30 Temmuz'da yapılmıştır. 25 kişiden oluşan Geçici Yönetim Konseyi üyelerinden seçilen 9 üyeli Başkanlık Konseyi'nin 5 Şii, 2 Sünni, 2 de Kürt temsilciden oluşması öngörülmüştür. Toplantının sonuçlarını açıklayan IKYB'nin sözcüsü Berhan Salih, başkanlığın alfabetik sıraya göre yapılması konusunda uzlaşıldığını bildirmiştir.¹⁹³ Söz konusu uygulama Irak Türkmenlerinin Irak'ın yeniden yapılandırılmasında saf dışı bırakılmak istendiğinin somut bir göstergesidir.

Irak'ta ABD desteğiyle kurulan Geçici Yürütme Konseyi, 1 Eylül 2003 tarihinde 13 Şii, 5 Sünni, 5 Kürt, 1 Türkmen ve 1 Asuriden oluşan ve kendisine karşı sorumlu kabinenin 25 bakanını belirlemiştir. Dışişleri Bakanlığı görevine IKDP sözcüsü Hoşyar Zebari, Bayındırlık Bakanlığı'na kabinedeki tek kadın bakan olan Kürt kökenli Nesrin Mustafa Pervari, pasif bir pozisyon olan Bilim ve Teknoloji Bakanlığına Türkmen Raşid Mindar Ömer, en önemli bakanlık sayılan Petrol Bakanlığı'na ise GHK'nin Şii üyesi Muhammed Bahr el-Ulum'un oğlu İbrahim Bahr el-Ulum getirilmiş, başbakanlık, enformasyon ve savunma bakanlıkları ise boş bırakılmıştır.¹⁹⁴

¹⁹¹ http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/01/040129_irak_konseyye.shtml, Erişim:10 Mart 2013.

¹⁹² "Türkmenler Songül Çabuk'tan Rahatsız", Radikal Gazetesi, 19 Temmuz 2003.

¹⁹³ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD-Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.516.

¹⁹⁴ "Irak Kabinesinde 5 Kürt Bakan", Sabah Gazetesi, 2 Eylül 2003.

Irak'ın yeniden yapılandırılma sürecinde oluşan otorite boşluğu nedeniyle ülkede kaos hakim olmuş ve şiddet olayları had safhaya yükselmiştir. Bremer ise bu durumu önleyerek ülkede istikrarın sağlanması için başlangıçta 40 bin kişiden oluşacak Irak polis gücü oluşturmaya çalışmıştır.¹⁹⁵ Ayrıca dönemin Pentagon Müsteşarı Walter Slocomb, Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesinden sonra lağvedilen Irak Ordusu'nun yerine kurulacak yeni ordunun eğitimine en kısa sürede başlanacağını, Irak Ordusu'nun mevcudunun 40 bini aşmayacağını açıklamıştır.¹⁹⁶ Yapılan açıklamaların gösterdiği üzere, ABD yönetimi Irak'taki şiddet olaylarını durdurmak ancak Irak'ta güçlü bir merkezi silahlı kuvvetin bulunmaması konusunda bir ikilem yaşamaktadır.

Irak'ın yeniden yapılandırılması ekonomik açıdan oldukça külfetli olmuştur. Yeniden yapılandırma sürecinde Irak'taki kaos ortamı yatırımları önemli ölçüde aksatmış ve Amerika'ya ciddi bir mali külfet getirmiştir. Bremer, 2003 yazında Amerikan televizyonu CNBC'de yayınlanan "Capital Report" programında, Irak'ta petrol üretim gelirleri savaş öncesi düzeye çıkmadan önce en azından birkaç yıl çok fazla para harcamaları gerektiğini, Irak'ın yeniden inşasına yönelik olarak birkaç yıl için 50 ile 100 milyar dolar arasında bir dış para gerektiğini söylemiştir.¹⁹⁷ ABD Başkanı George W. Bush'un Irak ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için istediği 87.5 milyar dolar ek bütçe paketi 2003 yılının ekim ayında Temsilciler Meclisi ve Senato tarafından kabul edilmiştir. Öngörülen bütçenin 18.6 milyar doları Irak'a hibe olarak verilmiş, 51 milyar dolarlık bölümü ise Irak'taki askeri harcamaları değerlendirmek üzere kullanılmıştır.¹⁹⁸

Irak'ın yeniden yapılandırılması süreci devam ederken 1 Mart tezkeresinin TBMM tarafından reddedilmesi ile yeni bir boyut alan Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası yaşanmıştır. 4 Temmuz 2003 tarihinde Irak'taki ABD askerleri, Kürt peşmergelerin yardımıyla Süleymaniye'de görev yapan Türk Özel Kuvvetler Komutanlığı'na mensup 3 subay ve 8 astsubaydan oluşan Türk askeri birliğini tutuklamış ve söz konusu olay tutuklanan askerlerin kafalarına çuval geçirilmesinden

¹⁹⁵ John Keegan, Irak Savaşı ve Türkiye, Çev. İlhan Bekbay, İstanbul, 2005, s.197.

¹⁹⁶ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/221444.asp#BODY> , Erişim: 10 Mart 2013.

¹⁹⁷ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/227043.asp> , Erişim: 10 Mart 2013.

¹⁹⁸ İnan Koçak, Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı(KOSGEB), Mart 2004, s.182.

ötürü kamuoyunda “Çuval Olayı” olarak akıllarda kalmıştır.¹⁹⁹ Söz konusu olayın meydana geldiği 4 Temmuz gününün ABD’nin en önemli milli bayramı olan “Bağımsızlık Günü” (Independence Day) olması iki ülke arasında kurulması gereken diplomatik temasları yavaşlatmış ve Türk askerleri 60 saat gözaltında tutulmuştur.²⁰⁰ Akabinde gelişen süreç içinde Türkiye, Irak ile arasındaki Habur sınır kapısını kapatmıştır.²⁰¹ Girişilen diplomatik çabalar sonucunda 6 Temmuz 2003 tarihinde Türk askerleri serbest bırakılmıştır.²⁰² Çuval olayı, ABD yönetiminin bölgedeki Türk askerinden duyduğu rahatsızlığın bir dışa vurumu niteliğindedir.

1 Mart tezkeresinin reddedilmesi ve Çuval olayının gölgesinde 7 Ekim 2003 tarihinde Türkiye’nin gündemine Irak ile ilgili ikinci bir tezkere getirilmiştir. Söz konusu tezkereye göre 8.5 milyar dolarlık kredi karşılığında Türk askerinin Irak’ta görevlendirilmesi istenmiştir. TBMM’de yapılan oylamada kabul edilen tezkere neticesinde Türk askerinin bir yılına Irak’ta görevlendirilmesine karar verilmiştir.²⁰³ Ancak Irak Geçici Yönetim Konseyi, ABD ve Türkiye arasındaki bu anlaşmaya karşı çıkmış ve Türk birliklerinin Irak’a yerleştirilmesini durdurmuştur.²⁰⁴ Türk askerinin Irak’ta görev yapmaması konusunda Irak’taki yerel grupların bir direnişi söz konusudur. Bu durum Türk dış politikası karar vericileri açısından dikkatle etüt edilmesi gerekmektedir.

BM Güvenlik Konseyi 16 Ekim 2003 tarihinde gerçekleştirdiği 4844. Oturumunda aldığı 1511 sayılı kararla Irak Geçici Yönetim Konseyi’nin ülkedeki siyasi yetkinin Iraklı bir hükümete devredilmesi çerçevesinde Irak Anayasası ve seçimlere yönelik 15 Aralık 2003 tarihine kadar bir takvimin belirlenmesi ve buna paralel olarak BM ve kendisine bağlı örgütlerin tüm kaynaklarıyla Irak için seferber edilmesi kararlaştırılmıştır.²⁰⁵ Bu kararın ardından Irak Geçici Yönetim Konseyi ve Irak’ın Amerikalı sivil yöneticisi Paul Bremer arasında, Irak’taki siyasi süreci hızlandırmak

¹⁹⁹ Turan Silleli, Büyük Oyunda Türkiye-Irak İlişkileri, İstanbul, 2005, s.216.

²⁰⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87uval_olay%C4%B1 , Erişim:10 Mart 2013.

²⁰¹ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/223196.asp> , Erişim:10 Mart 2013.

²⁰² <http://www.milliyet.com.tr/content/dosya/almanak2003/index.asp?kategori=turkiye&Ay=7> , Erişim:10 Mart 2013.

²⁰³ Yavuz Gökalp Yıldız, Oyun İçinde Oyun-Büyük Ortadoğu, İstanbul, 2004, s.194.

²⁰⁴ İran Daily, 15 Aralık 2003.

²⁰⁵ Bkz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 1511 Sayılı Kararı.

amacıyla bir geçiş hükümeti oluşturulması planlanmıştır.²⁰⁶ Irak Geçici Yönetim Konseyi Başkanı Celal Talabani yaptığı açıklamada, Konseyin yasama, yürütme ve yargının birbirinden ayrılmasını sağlayacak bir Irak hükümetinin temellerinin atılması için çalışmaların hızlandırılacağını ve yeni bir anayasanın oluşturulmasıyla birlikte 2005 yılının sonlarında yapılacak genel seçimlerde yeni bir hükümetin seçileceğini deklare etmiştir.²⁰⁷

Irak'ın siyasi olarak yeniden yapılandırılması sürecinde bir diğer önemli adım 15 Kasım 2003 tarihinde atılmış ve GHK ile ABD liderliğindeki koalisyon gleri arasında ‘‘Politik Süreç Antlaşması’’ imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Türkmen ve Sünnilerin istediği gibi Irak'ta 18 ilde idari esaslı federasyon öngörülmüştür. Fakat ABD yönetimi bu tezi savunuyor gibi görünse de Kürt liderlerin Kuzey Irak'ta etnik temelli bir federasyon girişimlerine karşı çıkmamıştır.²⁰⁸ Kuzey Irak'ta Kürt etnik kökenine dayalı bir federasyon için çalışmalarını hızlandıran Erbil'deki Kürt parlamentosu 20 Aralık 2003 tarihinde ‘‘Irak Federal Cumhuriyeti Anayasası’’ ve ‘‘Kürdistan Anayasası’’ başlıkları altında hazırladıkları iki anayasa taslağını Geçici Hükümet Konseyi ve ABD'li yetkililere sunmuştur. Taslakta, Irak Federal Cumhuriyeti'nin Arap ve Kürtlerin yönetimine dayandığı belirtilmiş, cumhurbaşkanı ya da başbakanın Kürtlerden seçilmesi ve Kürt bölgesinin güvenliğinin peşmergeye devredilmesi öngörülmüştür.²⁰⁹ Yapılan bu girişimler ABD'nin tasavvur ettiği bölünmüş Irak için bir itici güç olmuştur. Özellikle Kuzey Irak'ta Kürt etnik milliyetçiliğine dayalı oluşumun kurumsallaşması açısından ciddi mesafe kat edilmiştir.

Kürt liderlerin Kuzey Irak'ta federal bir Kürt devleti kurulması için Geçici Hükümet Konseyi'ne yaptıkları nerileri ‘‘Irak'ın ve özellikle Kerkük'n demografik yapısını değiştirmeye uğraşmak çok tehlikeli adımdır’’ uyarısıyla karşılayan Dışışleri Bakanı Abdullah Gül, Irak'ın siyasi ve toprak bütünlüğünü hedef alan adımlar atılmasının tehlikeli tırmanışın başlangıcı olacağını vurgulamıştır. Gl, ayrıca herkesin

²⁰⁶ Rajiv Chandrasekaran, Washington Post, 15 Kasım 2003.

²⁰⁷ Joel Brinkley ve Susan Sachs, The New York Times, 16 Kasım 2003.

²⁰⁸ Bilal N. şimşir, a.g.e. s.405.

²⁰⁹ Namık Durukan, ‘‘İşte Kürtlerin Anayasa Taslağı’’, Milliyet Gazetesi, 25 Aralık 2003.

halkıyla birlikte kendi toprağına sahip çıkarak, barışçı yollarla demokratik ve huzurlu bir Irak'ı oluşturmaya çalışması gerektiğı yönünde uyarılarda bulunmuştur.²¹⁰

Irak'taki geçiş dönemini düzenleyen ve daimi anayasanın onaylanması, genel seçimlerin yapılması ve yeni Irak hükümetinin oluşturulmasıyla sonuçlanacak bu dönem boyunca yürürlükte kalması öngörülen Irak Geçici İdare Yasası konusunda Irak Geçici Yönetim Konseyi üyelerinin 1 Mart 2004 tarihinde uzlaştıklarını açıklanmış²¹¹ ve konsey üyeleri tarafından 8 Mart 2004 tarihinde imzalanmıştır. Konsey sözcüsü, üzerinde uzlaşmaya varılan metinde, şeriat hukukunun temel yasa olarak belirlendiğini, buna göre daha sonra kabul edilen hiçbir maddenin dini esaslara aykırı olamayacağını belirtmiştir.²¹² Bu yasaya göre 30 Haziran 2004 tarihinden itibaren seçilmiş bir hükümetin kurulmasına, 31 Ocak 2005 tarihine kadar ülke çapında gerçekleştirilecek seçimlerle Irak Ulusal Meclisi'nin iş başına gelmesine ve daha sonra ikinci Irak hükümetinin kurularak daimi bir anayasa hazırlanmasına karar verilmiştir.

3.3. Irak Seçim Sistemi

Irak Seçim Yüksek Komisyonu'nun kabul ettiği ve nisbî temsil sistemine dayanan²¹³ seçim yasasında yer alan maddelerin, siyasi aktörler arasındaki ittifak ve itilafları doğrudan etkilemesi sebebiyle göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu açıdan Irak seçim sistemini dört ana başlık altında ele alacağız:

3.3.1. Ülke Seçim Çevresi

Irak Seçim Yasası, ülke seçim çevresi esasını benimsemiştir. Bu sistemde tüm ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir ve partiler meclisteki toplam milletvekili sayısı kadar aday göstermektedir. Bu sistemin olumlu yanlarını özetleyecek olursak; bu sistem sayesinde çok küçük azınlık gruplar dahi kendisini mecliste temsil etme şansına sahip olacaklardır.²¹⁴ Bu sistem, Irak'ın çeşitli yerlerinde dağınık halde yaşayan Türkmenler için avantajlı bir sistemdir. Eğer seçim yasası il çevre seçim esasına göre

²¹⁰ “Gül: Tehlikeli Bir Adım Atmayın”, Milliyet Gazetesi, 23 Aralık 2003.

²¹¹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-03/a-2004-03-01-16-1.cfm>, Erişim: 7 Ocak 2007.

²¹² <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-03/a-2004-03-01-16-1.cfm>, Erişim: 7 Ocak 2007.

²¹³ 96 Sayılı Irak Seçim Yasası, 3. Bölüm.

²¹⁴ Ergün Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Altıncı Basım, Yetkin Kitapevi, Ankara, 2000, s.270.

kabul edilmiş olsaydı, Türkmen nüfusun sayıca az olduğu yerleşim yerlerindeki Türkmen oyları boşa gidebilirdi. Ancak ülke seçim sistemi çerçevesinde Irak'ın neresinde olursa olsun Türkmenlerin oyları parlamentoda temsil etme şansına sahiptir.

Irak seçim sisteminde kullanılan ülke seçim çevresinin olumsuz yanlarının başında ise seyrek nüfusa sahip olan yerleşim yerlerinin parlamentoda temsil edilmeme riskidir. Çünkü il seçim sisteminin tam tersi bir şekilde ülke seçim sisteminde her il için ayrı kontenjan tahsil edilmemektedir. Ayrıca bu sistemde bölgelerin nüfusları ile orantılı bir şekilde temsil edilememe durumu söz konusu olabilir. Irak'taki mevcut şartlara baktığımızda bölgeler; güvenlik, istikrar, demokrasi kültürü ve siyasi tutum birliği açılarından homojen bir yapıya sahip değildir. Örnek verecek olursak, ülkenin Kürt nüfusun çoğunlukta olduğu kuzey kesimi ile Şii kesiminin yoğun olduğu güney bölgeleri Sünni nüfusun ağırlıkta olduğu orta kesimlere göre daha güvenli ve istikrarlı şartlara sahiptir. Bu durum ülke içindeki coğrafi bölgeler arasında sandığa gitme ve seçimlerde temsil edilme konusunda bir dengesizliği de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla Irak'ın orta kesimlerinde yaşayan Sünnilerin mecliste nüfusları ile doğru orantılı bir şekilde temsil edilmeleri pek mümkün görünmemektedir.²¹⁵

3.3.2. Düşük Baraj Sistemi

Irak Seçim Kanunu baraj sistemini kabul etmesine rağmen kabul edilen bu baraj sistemi yüzde 1'i geçmemektedir. Yüzde 1 gibi oldukça düşük bir baraj sistemi ise oldukça küçük siyasi parti ve grupların mecliste temsil edilmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü küçük parti ve grupların yüzde 5 (Almanya) ve yüzde 10 (Türkiye) gibi yüksek baraj sistemlerinde temsil olanağından bahsetmek mümkün değildir.²¹⁶ Bu kapsamda baraj oldukça düşük tutularak farklı görüş ve farklı etnik grupların parlamentoda temsili için uygun bir ortamın sağlanması amaçlanmıştır.

²¹⁵ Şükür Soran, Hasan Mazin, "Irak'ta Seçim: Güvenlik Sorunları ve Seçim İttifakları", Stratejik Analiz, Ocak 2005, Cilt:5, Sayı:57, s.33.

²¹⁶ Yavuz Sabuncu, Anayasaya Giriş, Sekizinci Basım, İmaj Yayınevi, Ankara, 2002, s.165.

3.3.3. Blok Liste Esası

Seçim sistemleri, seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekili sayısına göre, liste usulü ve tek isim (dar bölge) usulü olarak ikiye ayrılmaktadır.²¹⁷ Irak'ta seçim kanunu, demokratik ülkelerin büyük çoğunluğunda uygulanan liste usulünü kabul etmiştir. Liste usulü, en çok oyu alan aday veya adayların seçilmesi ilkesine dayanan basit bir sistemdir.²¹⁸ Ayrıca Irak seçim kanunu, liste usulünün üç çeşidinden birisi olan Blok liste esasını tercih etmiştir. Seçim kanununda blok liste esasının tercih edilmesinin ana sebebi farklı etnik ve mezhep grupları arasında seçim ittifakı pazarlıklarını teşvik etmektir. Çünkü blok listede seçmenler, seçtikleri parti veya seçim ittifakı grubunun listesindeki aday sırasını değiştiremezler. Bu sayede seçim ittifaklarında sürpriz sonuçlar çıkmasının büyük ölçüde önüne geçilebilecektir. Listedeki adayların sırası oldukça önemlidir. Çünkü bir listenin kazandığı milletvekilleri yukarıdan aşağıya liste sırasına göre belirlenmektedir. Dolayısıyla, belli bir seçim ittifakına katılan siyasi grupların kendi adaylarının seçim ittifakı listesinde hangi sıraya konacağını iyi hesaplamaları gerekmektedir.

3.3.4. Yurt Dışındaki Iraklıların Seçime Katılım Esasları

Irak'taki seçim sonuçlarını etkileyecek en önemli unsurlardan birisi özellikle 1990 yılının sonrasında ülkedeki iç karışıklıklar nedeniyle başka ülkelere iltica eden üç milyona yakın Irak vatandaşının yurt dışında oy kullanıp kullanamamasıdır. Bu konu ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler sonucunda Seçim Yüksek Komisyonu, yurt dışında yaşayan Iraklıların oy kullanmalarına imkân tanıyan bir karar almışlardır.²¹⁹

3.4. İşgal Sonrası Siyasî Yapıyı Belirleyen Temel Dinamikler

3.4.1. Aşiretçilik Anlayışı

Arap coğrafyasının tarihsel arka planından günümüze kadar gelen aşiretçilik anlayışı Irak'ta da etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern Irak devleti

²¹⁷ Ergün Özbudun, a.g.e. , s.260.

²¹⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Liste_usul%C3%BC_%C3%A7o%C4%9Funluk_se%C3%A7im_sistemi
Erişim: 10 Mart 2013.

²¹⁹ Şükür Soran, Hasan Mazin, a.g.m. , s.34.

kurulduğu günden itibaren güçlü aşiret konfederasyonları tarafından yönetilmiştir. Bu durum merkezi otoriteyi zedeleyen bir unsur olmuştur. Merkezi otoritenin egemenliği feodal güçlerle paylaşmak istememesi, Irak siyaseti içerisinde kendiliğinden bir merkez-çevre modeli inşa etmiştir. Aşiretçilik; Irak toplumunun “zihin haritasında” önemli bir yere sahiptir. Bu toplumsal ethosu eritme, etkisiz kılma çabaları başarılı olamamıştır. 1958 yılında gerçekleştirilen askeri müdahaleden sonra cumhuriyetçi yönetim aşiretlerin varlığını ve gücünü siyasal, ekonomik ve askeri aygıtlarla kırma çabaları sonuçsuz kalmıştır. Öyle ki; Baas Partisi 1968 Temmuz’unda iktidara geldiğinde ilan ettiği 1 numaralı bildirisinde Irak’taki aşiretçiliği kesin olarak reddetmiştir.²²⁰ Modernist bir ideoloji olan Baasçılık, şeyhlik ve ağalık kurumlarını geri kalmışlığın sembolleri ve aynı zamanda üreticisi olarak gördüğünden açıkça aşiretçiliğin üzerine gitmiştir.²²¹

Baas rejiminin aşiretlere ilişkin politikasındaki en önemli iki dönüm noktasından birisi 1980 yılında başlayan İran-İrak savaşıdır. Bu dönemde rejimin aşiretlere yönelik politikasının iki temel boyutu mevcuttur. Bir taraftan en büyük aşiretlerin yeri kısmen değiştirilip özellikle Bağdat yakınlarından uzaklaştırılmış ama aynı zamanda rejimle aralarında iyi ilişkiler kurulması için bunlara kısmi haklar ve ayrıcalıklar tanınmıştır.²²² Diğer yandan ise İran Savaşı’nda rejim için iyi bir asker kaynağı oluşturan Bedevi Araplar savaşıma teşvik edilmiştir. Bedevi hayatın haşin ve cesur ruhu milli dile dökülerek harekete geçirilmiştir.

Aşiretçiliğin yükselmesine neden olan ikinci önemli faktör ise Birinci Körfez Savaşı olmuştur. Savaşın, Irak’taki aşiret yapısı üzerinde ekonomik, askeri ve siyasi olmak üzere üç önemli tesiri mevcuttur. Ekonomik nedenin en önemli boyutu savaşın ülkeye olan ekonomik faturası sebebiyle rejimin farklı güç odaklarının bağılıklarını satın alma gücünün azalmasıdır. Böylece merkezi yönetim aşiretlere yönelik işbirliği yapanlara ekonomik ödüllendirme, karşı çıkanlara ise cezalandırma yaptırımını büyük ölçüde zaafa uğramıştır. Askeri nedenin temeli ise Cumhuriyet Muhafızları ve diğer paramiliter grupların sayısındaki artışıdır. Bu grupların büyümesine paralel olarak artan

²²⁰ Amatzia Baram, Neotribalism in Iraq: Saddam Hussein’s Tribal Policies 1991-96, *International Journal of Middle East Studies*, Sayı:29, 1997, s.1.

²²¹ Ofra Bengio, The Challenge to Territorial Integrity of Iraq, *Survival*, Cilt:37, Sayı:2, Yaz 1995, s.88.

²²² Amatzia Baram, a.g.e. , s:4.

asker ihtiyacı rejim yanlısı aşiretler tarafından karşılanmaktadır.²²³ Siyasi sebeplerinin başında ise Birinci Körfez Savaşı sırasında çıkan isyanlar ve Baas'ın bu isyanlardaki yeri gelmektedir. Özellikle güney bölgedeki Şii aşiretlerin önemli bir kısmı isyanlara katılmamışlardır. Bunun en önemli nedeni ise rejimle olan ilişkilerinden önemli çıkarlar sağlamaları olmuştur.²²⁴ Bu nedenlerden dolayı 1991 ayaklanmalarından sonra Irak'ta aşiretçiliğin rolü artmıştır.

İşgalden sonra aşiretlerin önemli bir kısmı ABD ve Irak'ın yeni yönetimi tarafından dışlanmıştır. Irak'ın işgalinden sonra eski rejime bağlı aşiretlerin bir kısmı direnişe katılmış, bir kısmı ise farklı siyasi çevreler iş birliği yaparak Irak siyasetinde etkili olmaya çalışmıştır.²²⁵

3.4.2. Etnik ve Dini Eğilimlerin Irak Siyasetine Etkisi

Irak'ta işgal sonrası siyasî yapı önemli ölçüde etnik ve mezhebi düzlemde şekillenmiştir. İşgalden sonra oluşan tabloda Irak siyasetinde Kürt milliyetçisi gruplar ile Sünni ve Şii İslamcı grupların daha etkin olduğu görülmektedir. Her etnik ve mezhebi grubun kendine özgü bir yönetim anlayışı ve siyasi amacı mevcuttur. Sünni Araplar ülke bütünlüğünü tehlikede görmekte, federalizm ve adem-i merkezîyetçiliği reddetmektedir. Kürt milliyetçileri ise nüfus olarak çoğunlukta oldukları yerlerde sahip oldukları otonomiye geliştirerek, merkezi yönetim ile mümkün olduğu kadar zayıf bir ilişkiye girmek istemektedirler.

Irak'ın en kalabalık kesimini oluşturan Şii nüfus ise kendi içerisinde bir takım bölünmelere maruz kalmıştır. Şiiler, en başta Irak'taki sayısal üstünlüklerine güvenerek ülkenin tamamında hak iddia etmektedirler. Bu görüşlerine dayalı olarak merkezi yönetimin güçlü olduğu bir Irak'ı savunmuşlardır. Ancak zamanla merkezîyetçi yapının güçlü olmasını savunan Dava Partisi ve Sadrcılar gibi gruplarla güçlü bir federalizmi

²²³ Serhat Erkmen, Seçim Öncesi Irak'ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler, ORSAM, Rapor No:14, Şubat 2010, s:7.

²²⁴ Yitzhak Nakash, The Shi's of Iraq, Princeton, Princeton University Press, 1994, s:174.

²²⁵ Serhat Erkmen, Irak'ta Mevcut Siyasi Durum ve Önemli Siyasi Gelişmeler, ORSAM, Rapor No:35, Mart 2011, s:6.

savunan Irak İslami Yüksek Konseyi gibi partiler arasında ayrışmalar olduğu görülmektedir.²²⁶

Ulusal düzeyde siyaset üretmenin başarısızlığı ve demokrasi kültüründen mahrumiyet etnik ve dini grupların birbirini ötekileştirerek tehdit olarak görmelerine sebep olmaktadır. Anılan sebepler nedeniyle ülkede temel siyaset yapma biçimi hala etnik ve dini kimlikler üzerinden yürütülmektedir. Milletleşme sürecini tamamlamamış her toplumda görülen zihni ve içtimai arızalar, dış baskıların ve iç dinamiklerin harekete geçirdiği temel siyaset yapma biçimi hala etnik ve dini kimlikler üzerinden yürütülmektedir.²²⁷ Milletleşme sürecini tamamlamamış her toplumda görülen bu zihni ve toplumsal arızalar, dış baskılar ise iç dinamiklerin harekete geçirdiği dinamikler “aşılması zor sorunlara” sebep olmaktadır.

3.5. Irak’ta Oluşturulan Yeni Siyasi Yapı

Irak’ta üç üyeli bir Cumhurbaşkanlığı konseyi bulunmaktadır. Bu konsey, Cumhurbaşkanı ve onun iki yardımcısından meydana gelmektedir. Konseyde kararlar oy çokluğu ile değil, oy birliği ile alınacağı belirtilmektedir.²²⁸ Bu kişiler Ulusal Meclis tarafından üçte iki çoğunluk esasına göre seçilmektedir. Mecliste en büyük çoğunluğa sahip partinin lideri olan Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından atandıktan sonra kabinesini belirlemektedir.

Ulusal Meclis/Temsilciler Konseyi, 275 sandalyeden oluşmaktadır. Bunların 230’u Irak’ın 18 eyaletinden seçilen temsilcilere ayrılmıştır. Geriye kalan 45 sandalye ise partilerin oy oranına göre nisbî temsil yöntemiyle belirlenmektedir. Meclisteki milletvekillerinin en az %25’inin kadın olması şartı aranmaktadır. Meclis dört yıllığına belirlenmektedir.²²⁹

²²⁶ Serhat Erkmen, a.g.e., s.7.

²²⁷ Serhat Erkmen, Seçim Öncesi Irak’ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler, ORSAM, Rapor No:14, Şubat 2010, s.9.

²²⁸ Geçiş Dönemi Devlet Yönetim Yasası, Madde:36/C.

²²⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2008/03/080327_iraqiparliament.shtml#siyasi , Erişim:15 Mart 2013.

3.6.Seçim İttifakları

Irak siyasetinde boy gösteren seçim ittifaklarını açıklamadan önce sağlıklı bir demokrasinin sadece seçimden ibaret olmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Demokrasi olarak adlandırılan sistemi sadece seçimlere indirgemek demokrasi kavramının içeriğinin boşaltılması demektir. Demokrasi her şeyden önce bir sistem tasavvurudur. Bu sistem yargı bağımsızlığı, medya özgürlüğü, insan hakları, sorgulanabilir bir devlet sistemi gibi temel faktörler içermektedir. İşte bu faktörlerin sağlıklı işlediği ülkelerde yapılan seçimler ancak var olan bir demokratik sistemin taçlandırılması şeklinde nitelenebilir. Aksi takdirde pek çok otoriter rejimlerde de seçim yapılmakta fakat böyle rejimler seçim sistemi olduğu için asla demokratik birer rejim olarak adlandırılmamaktadır. Uzun yıllar diktatörlük ile yönetilen Irak halkının demokrasiye alışması hiç kolay olmayacaktır. Yaşanılan güvenlik problemleri ve etnik ve mezhepsel ayrılıklar Irak siyasi yapısını bir hayli sarsmıştır.

Irak'ta yapılacak olan seçimlerin önemini artıran en belirgin argüman, oluşturulacak olan meclisin Irak'ın daimi anayasasını hazırlayacak olmasıdır. Bu durum Irak'ta faaliyet gösteren yapılar arasında bir konsensüs arayışını hızlandırmış ve her siyasi grup oluşturulacak yeni siyasi yapıda var olabilmek için kendisine özgü seçim ittifakları arayışına girmiştir. Halkın iradesini yönetime yansıtmanın gereği olan siyasi partilerin üstleneceği rol ve katılım önemli olduğu için Seçim Yüksek Komisyonuna sunulmuş olan seçim listeleri sayısı 40'ı aşmıştır.²³⁰ Ancak seçimlerdeki belirleyiciliği göz önünde bulundurularak dört liste üzerinde durmak gerekmektedir. Bu gruplar; Şii, laik-milliyetçi, Kürt ve Türkmen listeleridir. Bu gruplar hazırlamış oldukları listelere “ulusal” ve “birleşik ulusal” gibi genel isimler vermişlerdir. Irak'ın toplumsal durumunu kavramsallaştırma kendine özgü bir durumdur. Dolayısıyla anılan listeleri, Irak ve Arap kaynaklarında geçtiği gibi “El-Sistani”, “Hükümet”, “Kürt”, ve “Türkmen” ittifakları olarak tanımlayacağız.²³¹ Toplumsal durumu açıklamanın ana kavramları böyle olunca ortak bir siyasi-demokratik kültürün varlığından bahsetmek oldukça zordur. En iyi yorumla Irak'ta yapılan seçimler demokratik sisteme geçiş için bir adım sayılabilir

²³⁰ Kavaim Raisiye Satahtal Mavki El Sadara 'Fi Pazat' El Munafese El Hakim Yatasadr Kaimet El Sistani, El Rai El Am, 10 Aralık 2004

²³¹“Kavaim Raisiye Satahtal...” , El Rai El Am, 10 Aralık 2004.

3.6.1. Şii-Dinî İttifak (El-Sistani Listesi)

Eyat El Allavi Başkanlığındaki Geçici Irak Hükümeti'nin en önemli özelliklerinden birisi Şii-İslamcı grupları etkisizleştirmesidir. Çünkü bu hükümette yer alan Şii gruplar (Irak İslami Yüksek Devrim Konseyi, Dava Partisi) Irak'taki tabanları ile doğru orantılı olarak temsil edilmemektedir. Bu durumun tek açıklaması vardır o da Irak'ta laik bir sistemin kurulmak istenmesidir.²³² Seçim arifesinde tüm grupları içerisine alabilecek bir ulusal seçim listesi hazırlanmak istenmiş ancak Şiiler buna yanaşmamışlardır. Irak Geçici Hükümeti'nin Şii grupları etkisizleştirme çabaları ve Şiilerin Irak siyasetinde daha fazla yer almak istemeleri sonucu Şii dinci gruplar ittifak pazarlıklarından çekilmişlerdir.

İttifak arayışlarından umduklarını bulamayan Şii dinî gruplar kendi aralarında bir Şii Meclisi oluşturmuşlardır.²³³ Bu meclise, Necef'teki El Havza El İlmiye Başkanı El-Sistani, Irak İslami Yüksek Devrim Konseyi ve Dava Partisi katılmıştır. Sadr Grubu ise El-Sistani Listesi'ni desteklemesine rağmen Sadr ve kurmayları listede yer almamışlardır.²³⁴ Bu dini grupların dışında ABD ile ilişkilerinin bozulmasından dolayı siyasi olarak yalnızlığa düşen ve laik-Şii bir gelenekten gelen Ahmet Çelebi liderliğindeki Irak Ulusal Kongresi ve 38 küçük Şii partiden oluşan Şii Siyasi Konseyi de katılmıştır.²³⁵ Ancak oluşturulan bu Şii Meclisi, kendisini oluşturan gruplar arasında bir seçim listesi oluşturma konusunda bir takım sıkıntılar yaşamıştır.²³⁶ Şii Siyasal Konseyi, El-Sistani ile ortak liste görüşmelerini durdurduğunu açıklamıştır. Buna neden olarak listenin aşırı dini-siyasi Şii gruplar tarafından kontrol edildiğini ve İran'ın etkisine açık bir hükümet olarak ortaya çıkacağını belirtmiştir.²³⁷

²³² Hasan Mazin, Şükür Soran, "Irak'ta Seçim: Güvenlik Sorunları ve Seçim İttifakları", Stratejik Analiz, Ocak 2005, Cilt:5 Sayı:57, Sayfa:34.

²³³ El Sistani Yasaa Li Cemii El Şia Fi Laiha Intihabiya Muvahhada, El Hayat, 25 Kasım 2004.

²³⁴ Mutamar Şii Fi El Necef Yumahhidu Li Fidraliyet El Cenup ve Laihat El Sistani El Intihabiya Asbahat Cahize, El Hayat, 7 Aralık 2004.

²³⁵ Hasan Mazin, Şükür Soran, "Irak'ta Seçim: Güvenlik Sorunları ve Seçim İttifakları", Stratejik Analiz, Ocak 2005, Cilt:5 Sayı:57, Sayfa:35.

²³⁶ Hilafat Tuaarkil El İttifak Ala El Kaima El Muvahhada Li Muraşsihi El Şia El İntihabat El Irak, IKDP İnternet Sayfası, www.kdp.info

²³⁷ Shiites End Talks With Al-Sistani Group, Associated Press, 20 Kasım 2004.

Şii Meclisi, oluşturdıkları koalisyona Iraklılık kimliği verebilmek amacıyla bazı Sünni, Kürt ve Türkmen gruplarında koalisyonda yer almasını amaçlamıştır. Yapılan bu çalışmalar sonucu Sünni ağırlıklı Şammar aşireti, 4 Kürt partisi, iki Türkmen Şii partisi ve Yezidi siyasi oluşumlar koalisyona dâhil edilmiştir.²³⁸

3.6.2.Hükümet Listesi

İslamcı Şii grupların aşırı derecede güçlenmesi nedeniyle, laik Şii grupların ayrı bir örgütlenmeye gitmesi ve Allavi'nin girişimleriyle Sünni Baasçıların da içinde olduğu milliyetçi bir oluşum ortaya çıkmıştır. Dini-Şii grupların seçim faaliyetleri karşısında Başbakan ve El Vifak Hareketi Başkanı El-Allavi, Devlet Başkanı El Yaver liderliğindeki Iraklılar Topluluğu, Birleşik Ulusal Hareket Başkanı Hatem Casim Muhlis, Ulusal Demokrasi Partisi Başkanı Nasır Çadırcı, Irak Halk Partisi Başkanı Sait Salih Cebr, Arap Sosyalist Hareketi Genel Sekreteri Abdül İlah El Nasravi, Irak Demokratik Topluluğu üyesi Saad Abdürrezzak öncülüğünde bir seçim ittifakı yapılmıştır. Ayrıca Irak'taki Hristiyanları temsil eden en büyük örgüt olan Yonadem Kinna liderliğindeki Demokrat Aşuri Hareketi de bu ittifaka katılmıştır. Bu liste, Irak Geçici Başbakanı Eyat El Allavi liderliğinde hazırlandığı ve listeye katılan tarafların çoğu geçici hükümette yer aldıkları için Irak'ta "Hükümet Listesi" olarak tanımlanmaktadır.²³⁹

3.6.3. Kürt İttifakı

Kuzey Irak bölgesinde Kürtlerin 1990 yılından günümüze kadar süregelen bağımsız olmaya doğru giden süreçleri ile Şiilerin Irak'ın bütünlüğü ve merkezi otoriteyi savunan anlayışı birbirleriyle çelişmektedir. Bu çelişen durumu oluşturan ve tanımlayan siyasi duruş farklılığı nedeniyle Kürtler Şii ittifakı içerisinde yer almaya sıcak bakmamışlardır. Dolayısıyla Kürtler, seçim ittifak faaliyetlerini bir süre "Hükümet Listesi" çerçevesinde sürdürmüşlerdir. Ancak Kürtleri buraya iten sebep Şiilere karşı seçimi kaybetme korkusundan başka bir şey değildir.

²³⁸"Kavaim Raisiye Satahtal...", El Rai El Am, 10 Aralık 2004.

²³⁹Serhat Erkmen, "Irak'ta Seçim Öncesi Siyasi Ortam", ASAM İnternet Sayfası, www.asam.org

Hükümet Listesi'nin yaptığı çalışmalar Iraklı Kürtleri tatmin etmeyince, Iraklı Kürtler seçime tüm Kürt grupları, Kürt destekli Türkmen ve Hristiyan Küçük örgütleri²⁴⁰ (Yaklaşık 18 parti) içine alan bir Kürt ittifakı ile seçime girme kararı almıştır. Ayrıca Kuzey Irak'ta yerel Kürt parlamento seçimi konusunda da aynı partiler arasında bir ittifak sağlanmıştır. Böylece Kuzey Irak'ta iktidarı paylaşan iki büyük Kürt partisi (IKYB ve IKDP) arasında ömrünün ne kadar olacağı bilinmemekle beraber bir antlaşma sağlanmıştır.²⁴¹

3.6.4. Türkmen İttifakı

Irak Türkmenleri, Irak coğrafyasının karışık siyasi, etnik ve mezhebi tutumu arasında varlığını devam ettirebilmek için kendi içerisinde bir birlik oluşturarak seçim sürecinde yer alma tercihinde bulunmuştur. Bu çerçevede Irak Türkmen Cephesi çatısı altında; Irak Milli Türkmen Partisi, Türkmen Bağımsızlar Hareketi, Türkmeneli Partisi, Türkmen İslami Hareketi ve Türkmen Adalet Partisi arasında seçim ittifakı konusunda fikir birliği sağlanmıştır.²⁴² Bu sürecin başında dokuz Türkmen partisinin bir araya getirilmesi planlanmasına rağmen, Türkmen Halk Partisi ve Milliyetçi Türkmen Hareketi, Milliyetçi Türkmen Listesi adı altında ayrı bir liste ile seçime girme kararı almıştır

Ayrıca, iki Türkmen Şii partisi olan Türkmen İslami Birliği ve Vefa Hareketi Şii ittifakı altında seçime girme kararı almıştır. Bu durum Irak Türkmenleri arasında mezhebi açıdan bir bölünmüşlük görüntüsü vermektedir. Türkmenler açısından bir başka önemli sorun ise Kürt destekli Türkmen partileridir. Bu partilerden birisi olan Türkmen Doğuş Partisi Genel Sekreterinin yaptığı açıklamada yedi partiden oluşan grubun Kürt ittifakı altında seçimlere katılacağını belirtmiştir.²⁴³

²⁴⁰ El Akrad Yağusuna El Intihabat Be Kaimatin Muvahhada, El Kuds El Arabi, 19 Kasım 2004.

²⁴¹ Vakaii El Mutamer El Sahafi Li El Zaimayin El Kurdiyeyin Talabani ve Barzani, IKYB İnternet sayfası, www.puk.org

²⁴² Reis El Cephe El Turkmeniya Faruk Abullah: El Turkman Savfa Yuşarikuna Fi El Intihabat, El Mustakbal, 29 Kasım 2004.

²⁴³ El Ahzap El Turkmaniya El Asliya Tanzammu Ila El Kaima El Kurdiya El Muvahhada Li Khavuz El Intihabat, IKYP İnternet Sitesi, www.puk.org

3.7. 30 Ocak 2005 Irak Seçimleri ve Oluşan Siyasi Tablo

ABD'nin Irak'ı yeniden yapılandırma sürecinin en önemli aşaması olarak 30 Ocak 2005 tarihinde yapılan genel seçim oldukça önemlidir. Birçok eksiğe ve zor koşullara rağmen Seçim Yüksek Komisyonu tarafından yapılan açıklamalara göre seçimlere katılım yüzde 59 düzeyinde gerçekleşmiştir.²⁴⁴ Toplam kullanılan oy 8 milyon 456 bin, geçersiz oy 94 bin 305, meclise girecek kadar oy alamayan 99 partinin toplam oyu ise 444 bin 816 olarak belirtilmiştir.²⁴⁵ Kürt bölgelerinde seçime katılma oranı %80-89, Şii bölgelerinde ise %59-73 olarak gerçekleşmiştir. Sünni Arapların yoğun olarak yaşadığı Anbar eyaletinde ise seçimlere katılım oranı %2, diğer Sünni Arap bölgelerinde ise %29-34 olarak açıklanmıştır. Irak'ta tartışmalı bölgelerden Musul'daki seçmenlerin %17'si seçimlere katılırken, Kerkük'te bu oran %70'lere yükselmiştir.²⁴⁶

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu partilerin aldığı oy oranlarını ve milletvekilleri sayıları şu şekilde belirtilmiştir:

- Birleşik Irak İttifakı²⁴⁷: 4 milyon 75 bin 295 oy (140 sandalye)
- Kürt İttifakı²⁴⁸: 2 milyon 175 bin 551 oy (75 sandalye)
- Irak Ulusal Listesi²⁴⁹: 1 milyon 168 bin 943 oy (40 sandalye)
- Iraklılar Partisi: 150 bin 680 oy (5 sandalye)
- Irak Türkmen Cephesi: 93 bin 480 oy (3 sandalye)

²⁴⁴ Min Ecli Teşkil Devle Cedide, El Faizun Yeddun İla Elvahde Elvataniye Fi Irak(Yeni Bir Devlet Kurabilmek Amacıyla, Zaferi Kazananlar Irak'ta Ulusal Birliğin Kurulmasını İstedi), El Beyan, 14 Şubat 2005.

²⁴⁵ http://www.iejiraq.org/English/Frameset_english.htm , Erişim: 15 Ekim 2006.

²⁴⁶ Gökhan Çetinsaya, "30 Ocak 2005 Irak Seçimleri Sonrası Irak", Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=29 , Erişim: 25 Şubat 2007, (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı bundan sonraki dipnotlarda "SETAV" olarak kullanılacaktır.).

²⁴⁷ Orijinal adı "El İtilaf El İraki El Muahhad" değişik Şii parti ve hareketlerden oluşmaktadır. Bunların en etkin olanı, Irak Yüksek İslam Konseyi, El-Dava Partisi, El Sadr Grubu ve Fazilet Partisi'dir. İttifakın liderliğini Irak İslam Yüksek Konseyi Başkanı Abdulaziz Ek Hekim yapmaktadır.

²⁴⁸ İttifakın temel dinamikleri, Mesut Barzani'nin başkanlığındaki Kürdistan Demokrat Partisi ve Celal Talabani'nin başkanlığındaki Kürdistan Yurtseverler Birliği'dir.

²⁴⁹ El Şark El Avsat, El Berlaman El İraki El Cedid, (Irak'ta Yeni Parlamento), 14 Şubat 2005.

- Ulusal Bağımsız Elitler: 69 bin 938 oy (3 sandalye)
- Irak Komünist Partisi: 69 bin 920 oy (2 sandalye)
- İslami Kürt Derneği: 60 bin 592 oy (2 sandalye)
- Ulusal Demokratik İttifak: 36 bin 795 oy (1 sandalye)
- Ulusal Rafideyn Listesi: 36 bin 255 oy (1 sandalye)
- Uzlaşma ve Kurtuluş Hareketi: 30 bin 796 oy(1 sandalye)

Güvenlik gerekçesiyle çok az sayıda uluslararası gözlemcinin takip ettiği Irak seçimleri, gerek BM'nin kontrolünde olmamasından, gerekse de seçimler öncesi ve sonrası yapılan yolsuzluklara ABD'nin göz yummasından dolayı Kürtler ve Şiiler dışındaki gruplar tarafından tepkiyle karşılaşmıştır.²⁵⁰ Saldırı ve tehditler nedeniyle özellikle Sünni üçgeni olarak adlandırılan alanda (Bağdat, Musul, Felluce, Ramadi, ve Tikrit) sandıklar kurulamamış, seçimlerin yoğun bir katılımı ile gerçekleştiği Şii bölgelerinde ve kuzeyde ise seçmen kayıtlarının nasıl tutulduğu dahi tespit edilememiştir.²⁵¹

Yapılan seçimler hem Irak Türkmenleri, hem de Türkiye açısından ciddi bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Irak Türkmen Cephesi dışında gerek Şii, gerekse Kürt ittifakı içerisinde seçimlere katılan Türkmenler yedi milletvekili çıkartmışlardır.²⁵² Türkmenler, seçimlerde aldıkları oyların nüfusları ile orantılı olduğunu kabul etmemiştir. Türkmenler, bu durumun Türkmenlerin büyük bir çoğunluğunun seçimlerde oy kullanmamış olması ve seçim öncesi başlatılan ve devam ettirilen usulsüzlük ve hilelere dayandırmıştır.²⁵³

Seçim sonrası, ITC lideri Abdurrahman'ın Necef'e giderek Şiilerin Ruhani Lideri Ayetullah Sistani'yi ziyaret etmesi ITC-Şii ittifakının yapıldığı şeklinde

²⁵⁰ Cumali Önal, "Kerkük'te Büyük Oyun", Aksiyon Dergisi, Sayı:571, 7 Şubat 2005.

²⁵¹ Sedat Laçiner, "Irak Seçimleri", Kardeşlik Dergisi, Sayı:25, Ocak-Mart 2005, s.28.

²⁵² Bahadır Selim, MGK'daki Türkmen Raporu, Tercüman, 2 Şubat 2005.

²⁵³ Türkmenler, bazı bölgelerde seçmenlerin sandık başına gitmesinin engellendiğini, seçim listelerinin ve gereken sandık sayılarının zamanında sağlanmamasına benzer ihlallerin yapıldığını savunmaktadır, <http://www.kerkuk.net/tr/ihaller/ihlal3.htm> , <http://www.kerkuk.net/tr/ihaller/ihlal1.htm>

yorumlanırken, Kerkük'ün Kürt bölgesine dâhil edilmemesi konusunda da bir mutabakata varıldığı yorumları yapılmıştır.²⁵⁴ Türkmenlerin yaklaşık olarak 3'te 1'lik nüfusunun Şii olması, ittifakların önemli olduğu Irak gibi bir sahada avantaj olarak değerlendirilmiştir.

Aynı tarihte genel seçimlerle beraber Kürdistan Milli Meclisi olarak adlandırılan Kürdistan Bölgesel Parlamentosu seçimleri için eşzamanlı bir seçim gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu seçimlerde 111 parlamenter seçilmiştir. Bu seçimlerde toplam 1.753.919 seçmen oy kullanmıştır. IKDP Başkanı Mesut Barzani ve IKYB Başkanı Celal Talabani'nin oluşturduğu Kürdistan Demokratik Yurtsever İttifakı oyların %89.55'ini alarak 104 milletvekili çıkartmıştır. Ayrıca Ali Bapir başkanlığındaki Kürdistan İslam Cemiyeti 6 milletvekili, Quadir Aziz başkanlığındaki Kürdistan Emekçiler Partisi ise 1 milletvekili ile parlamentoda temsil edilmiştir.²⁵⁵ Türkmenler bu seçime katılmamış ve boykot etmişlerdir.

Mecliste hiçbir grubun Irak Geçici İdare Yasası'nda öngörüldüğü üzere üçte iki çoğunluğu sağlayamaması nedeniyle tek başına hükümet kuramayacağından, koalisyon çalışmalarına başlanmıştır.²⁵⁶ 30 Ocak 2005 seçimlerinden sonra uzun süren pazarlıklar sonucu Irak'ta hükümet 28 Nisan 2005 tarihinde kurulmuştur. Şiilerin adayı İbrahim El Caferi 37 kişilik kabinesini oluşturmuş, ancak ilk etapta parlamentoda veto edilen beş bakanın yerine vekiller atanmıştır. Hükümetin güvenoyunu parlamentoya katılan 185 milletvekilinin 180'inin oyuyla almıştır. Böylece Şiilerin adayı İbrahim El Caferi başbakan, Kürt İttifakı'nın Cumhurbaşkanlığına aday gösterdiği Celal Talabani ise Cumhurbaşkanı olmuştur.²⁵⁷ Caferi'nin kabilesinde 17 Şii, 8 Kürt, 6 Sünni ve bir Hristiyan bakan ile İbrahim Caferi'nin listesinden seçilen, İmar ve İskân Bakanlığı'na getirilen Casim Muhammed Cafer ise Türkmen bakan olarak yeni kabinde görev almıştır.²⁵⁸

²⁵⁴ Sedat Ergin, "Irak'ta Türkmen Gökkuşuğu" Hürriyet Gazetesi, 8 Mart 2005.

²⁵⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/2005_K%C3%BCrdistan_B%C3%B6lgesel_Y%C3%B6netimi_yasama_se%C3%A7imleri, Erişim: 15 Nisan 2005.

²⁵⁶ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2005-03/2005-03-07-voa13.cfm>, Erişim: 25 Şubat 2007.

²⁵⁷ Anadolu Ajansı, "Irak'ta Caferi Kabinesi Güvenoyu Aldı", 28 Nisan 2005.

²⁵⁸ Yeni Şafak Gazetesi, "Talabani'den 5 Veto", 29 Nisan 2005.

3.8. Irak Daimi Anayasası ve Türkmenlerin Konumu

Yeni kurulan hükümet ve seçilen parlamentonun, Irak Geçici İdare Yasası'na göre, 15 Ağustos 2005 tarihine kadar Irak'ın kalıcı anayasasını oluşturması öngörülmüştür. Bu amaçla Irak parlamentosunda bir anayasa komisyonu kurulmuştur. Anayasa metni, Irak'taki ABD Büyükelçiliği ve Irak Anayasa Komisyonu'nun ortak çabasıyla hazırlanmıştır.²⁵⁹

Irak Anayasa komisyonu ilk etapta 55 kişi olarak oluşturulmuş; ancak daha sonra 15 Sünni ve Sabi mezhebinden bir kişi komisyon üyesi olarak atanmıştır. Komisyondaki üyelerin 28'i Birleşik Irak İttifakı'ndan, geriye kalan 27 kişi ise 15'i Kürtlerden ve biri Hristiyanlardan seçilmiştir. Ayrıca biri bağımsız biri de İyad Allavi liderliğindeki Irak Ulusal Listesi üyesi iki Sünni üye daha komisyonda yer almıştır.²⁶⁰ Türkmenler ise Anayasa Komisyonu'nda 2 üye ile temsil edilmiştir. Türkmen üyelerden biri Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya, diğeri ise Birleşik Irak İttifakı üyesi Abbas El-Beyati'dir. Ancak Abbas Beyati, Şii ittifakının görüşleri doğrultusunda hareket etmiştir.²⁶¹

Tüm anlaşmazlıklara rağmen ABD'nin Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad üç hafta süreyle Iraklı liderleri bir araya getirmiş ve bunun sonucunda Kürt ve Şiilerin anlaşması temel alınarak bir anayasa oluşturulmuştur.²⁶² Irak Geçici İdare Yasası'na göre 15 Ağustos 2005'te tamamlanması öngörülen anayasa çalışmaları zamanında tamamlanamamış, gecikmeli olarak 28 Ağustos 2005 tarihinde Irak parlamentosuna sunulmuştur. Bu tarihten sonra Irak Anayasa Taslağı'na eklemeler yapılmış ve 19 Eylül 2005 tarihinde son halini almıştır.²⁶³ Oluşturulan Anayasa, 15 Ekim 2005 tarihinde referanduma sunulmuştur. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından 25 Ekim

²⁵⁹ Peter W. Galbraith, "Last Chance for Iraq", <http://www.nybooks.com/articles>, Erişim: 1 Nisan 2013.

²⁶⁰ Sabrina TAVERNISE-Abdul Razzaq AL-SAIEDY, "The Struggle For Iraq: Politics; Sunnis To Accept Offer Of A Role In Constitution", The New York Times, 17 June 2005.

²⁶¹ Bilgay Duman, Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya ile yapılan mülakat, 15 Haziran 2007.

²⁶² Peter GALBRAITH, *Irak'ın Sonu-Ulus Devletlerin Çöküşü Mü?*, Çev. Mehmet Murat İnceayan, İstanbul, 2007, s.176

²⁶³ Serhat ERKMEN, "Irak Anayasası ve Türkiye", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı: 66, (Ekim 2005), s.28

2005 tarihinde ilan edilen resmi sonuçlara göre,²⁶⁴ 15.568.702 kayıtlı seçmenden 9.852.291 kişi oylamaya katılmış olup, oylamaya katılanların %78.59'u evet, %21.41'i ise hayır oyu kullanmıştır. Böylece tüm itirazlara rağmen Irak Anayasası kabul edilmiştir.

Irak'ın yeniden yapılandırılması süreci oldukça sancılı bir süreç olmuştur. Bu sürecin en temel özelliği siyasi kutuplaşmanın etnik ve mezhebi argümanlar üzerinde yapılması ve ülkenin bu şekilde dizayn edilmesidir. Böylelikle ülke içinden çıkılmaz bir hal almış, yıllarca süregelen bir kaos ortamının temelleri atılmıştır. Ülkenin etnik ve dini eksende kutuplaşması ABD yönetimi tarafından bizzat teşvik edilmiştir. İşgalden bu yana kurulan; Geçici Yönetim Konseyi, Başkanlar Konseyi, Meclis, Bakanlar Kurulu gibi yapılar sürekli etnik ve mezhebi kavramlar üzerinden şekillendirilmiş, Irak siyaseti bir nevi Lübnanlaşmıştır. Oluşturulan yeni anayasa da bu sürecin paralelinde olmuştur. Yeni anayasa bir Iraklılık kimliği oluşturamamıştır. Anayasa, Irak'ta oluşturulan gevşek federal yapı, bölgesel milislerin varlığına izin verilmesi ve petrol konusundaki düzenlemelerin iç savaşa yol açacağı endişeleriyle ciddi olarak eleştirilmektedir.²⁶⁵ Metnin kısa sürede hazırlanması ve birçok ihtiyaca yanıt vermemesi sıkıntı yaratmıştır. Bu sıkıntılar halen devam etmektedir.²⁶⁶

Her ne kadar Kürt liderler federalizmi savunuyor gibi gözükse de 2005 yılında yapılan referandum ile %95 oranında bağımsızlık istedikleri ortaya çıkmıştır.²⁶⁷ 2005 Anayasası ile Kürt kimliğine resmi bir statü verilmesine Türkiye itiraz etmiştir. Türkiye, Barzani'yi PKK'ya lojistik destek sağlama ve Kerkük'te demografik yapıyı değiştirmekle, Barzani ise Türkiye'yi kendi ülkesinde Kürt kimliğini tanınamamakla suçlamıştır. Tam bu esnada ABD, Türkiye-Irak ve ABD arasında istihbarat paylaşımını öngören bir mekanizma önermiştir. 25 Ağustos 2006 tarihinde ise ABD'li General Joe Ralston PKK ile mücadelede özel temsilci olarak atanmıştır. 15 ay boyunca 7 toplantı

²⁶⁴ IECI, "Certification of the Constitutional Referendum Final Results", http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 23 Şubat 2007, s. 2.

²⁶⁵ Hasan Mazin, Düünden Bu Güne Irak Türkmenleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.76.

²⁶⁶ Eli Lake "Capital Hawks Split on Iraq Constitution", <http://www.nysun.com/article/19143> 25 Ağustos 2005.

²⁶⁷ Henry Barkey, Ellen Laipson, Iraqi Kurds and the Future of Iraq, Middle East Policy, Vol.12, No.4, December 2005,p.69-70.

yapan komisyon Türklerin bölgeye girmemesi için oyalayarak Irak'taki anayasa yapım sürecinde pasifize etme görevini başarıyla tamamlayarak sonunda dağılmıştır.²⁶⁸

Anayasa hazırlanma sürecinde Türkmenler tarihi misyonlarının gerekliliklerini bir kez daha yerine getirmişlerdir. Türkmenlerin anayasa yapım sürecindeki tutumu, 1991'den sonra Irak'ta oluşan dengelerden duyduğu rahatsızlıkların devamı niteliğindedir. Türkmenler her zaman olduğu gibi Irak'ın toprak bütünlüğünü, siyasi birliğini ve içişlerine müdahale edilmemesini savunmaya devam etmişlerdir. Bu dönemdeki Türkmenlerin tehdit algılaması, Kerkük'ün Kürtleştirilmesi ve Kürtlerin kontrolüne girmesi, anayasa üzerinden Kerkük'ün Kuzey Federe bölgesine ilhak edilmesi, kuzeydeki Kürt bölgesel yönetimin Türkmen yoğunluklu bölgeleri Kürtleştirilmesi ve Türkmenlerin siyasi ve kültürel olarak baskı altına alınması çerçevesinde şekillenmiştir.²⁶⁹ Türkmenlerin bu süreçte üzerinde en fazla durduğu konulardan birisi de Kerkük'ün statüsü olmuştur. Irak'taki bütün etnik ve dini unsurları içerisinde barındırması sebebiyle Türkmenler Kerkük'ün merkezi yönetime bağlı kalması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Türkmenler Türkçenin anayasada yer alması gerektiğini savunmuş ve kültürel haklarının güvence altına alınmasını talep etmişlerdir.

Yeni Anayasada Türkmenlerin etnik grup olarak yer almasını ve Kerkük'ün özel statüsünün korunmasını isteyen Türkiye, Irak'ta 15 Ağustos'a kadar tamamlanması, 15 Ekim'e kadar da referanduma sunulması planlanan yeni anayasa ile ilgili görüşmelerin bir bölümüne ev sahipliği yapmıştır. Irak'taki bütün grupların temsilcilerinin yanı sıra Irak Adalet Bakanlığı Müsteşarı İsmet Abdülmecit ile Türkiye'nin Irak Özel Temsilcisi Osman Korutürk de katılmıştır. Kerkük ve petrol varlıklarının belirli bir gruba mal edilmeyeceği, doğal kaynakların tüm Iraklılara ait olduğu ve Irak'a komşu ülkelerin beklentilerinin de bu yönde olduğu yolundaki görüşler Türkiye tarafından toplantıda bir kez daha dile getirilmiştir.²⁷⁰

Türkmenlerin anayasa yapım sürecindeki endişelerini Irak Türkmen Cephesi Ankara Temsilcisi Ahmet Muratlı şöyle dile getirmiştir: "Kürt-Şii ittifakıyla oluşan

²⁶⁸ David L. Philips, Confidence Building Between Turks and Iraqi Kurds, The Atlantic Council, Washington DC, 2009, p.10.

²⁶⁹ Hasan Mazin, Düünden Bu Güne Irak Türkmenleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.77.

²⁷⁰ Barkın Şık, "Abant'ta Irak toplantısı", Milliyet Gazetesi, 14 Temmuz 2005.

anayasa Irak'ın bölünmesine yol açıyor. Bu anayasa, Türkmenleri azınlık statüsüne dönüştürüyor, Türkmenlerin haklarını gasp ediyor, rollerini kısıtlıyor, dillerini ve varlıklarını siliyor. Irak Cumhuriyeti'nin resmi dili Arapça ve Kürtçedir ifadesi ile Araplar ve Kürtler kurucu unsur sayılıyor. Diğer etnik gruplar ise sadece azınlık statüsünde değerlendiriliyor. Kürt gruplar, Anayasa yoluyla Kerkük'ü de kendi bölgelerine dâhil etmek istiyor. Bu durumda Kerkük dâhil olmak üzere Türkmen bölgeleri de Kürt kontrolüne geçecek. Yapılan genel seçimlerde Kerkük'te çoğunluk sağlamak için yüz bini aşkın kişiyi Kerkük'e yerleştirdiler. Demografik yapının değiştirilmesi için çabalar devam ediyor.”²⁷¹

Referanduma sunulan anayasanın, Iraklıların tümünün iradesini yansıtmadığını belirten Başbakan Erdoğan, Irak'ın birlik ve bütünlüğünü korumaktan ziyade, ayrışmanın önünü açan, merkezi yönetimin yetkilerini sınırlandıran, federe bölgelere güçlü yetkiler tanıyan, hatta bu yöndeki maddelerin değiştirilemeyeceğine hükmeden bir içeriğe sahip olduğunun altını çizmiştir. Erdoğan ayrıca, 15 Aralık seçimlerinden sonra oluşacak parlamentonun, anayasayı bir defaya mahsus olmak suretiyle kapsamlı bir değişiklikle tadil edecek olmasının da umut verici olduğunu ifade etmiştir.²⁷²

Yeni anayasada Türkmenlere yönelik olarak özel bir maddeden söz etmek mümkün değildir. Söz konusu anayasada Türkmenleri ilgilendiren en önemli maddelerden bir tanesi 4. Maddedir. Bu maddede Arapça ve Kürtçe'nin Irak'ın resmi dili olduğu beyan edilmiş, böylece Arap ve Kürtler Irak'ın iki asli unsuru olarak lanse edilmiştir. Türkmenler ve Süryaniler ise azınlık statüsünde yer alarak bu halkların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde Türkmence ve Süryanicenin resmi dil olarak kabul edilmesi benimsenmiştir.²⁷³

Anayasanın başlangıç kısmında yer alan “...dostlarımızın ve bizi sevenlerin verdiği uluslararası desteğin ışığında müstebit yönetimin mezhep ayrımcılığına dayalı baskıları neticesinde insanlarımızın eziyet ve acılarını hatırd tutarak, Şii-Sünni, Arap-Kürt-Türkmen ve geriye kalan diğer bütün kardeş kesimlerden Iraklı şehitlerimizin

²⁷¹ Hasan Mazin, ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı ile Mülakat, Ankara, 17 Aralık 2006.

²⁷² “Erdoğan, Anayasayı Eleştirdi”, Milliyet Gazetesi, 19 Ekim 2005.

²⁷³ Irak Daimi Anayasası 4. Maddenin 4. Fıkrası.

trajedilerinden ilham alarak...”²⁷⁴ ifadesi ile Türkmenler resmen tanınmış olup, Türkmenler Arap ve Kürtlerden sonra en büyük üçüncü etnik grup olarak kabul edilmişlerdir. Anayasanın başlangıç kısmının devamında Türkmenlere yapılan katliamlara atıfta bulunulmuş, “...Beşir’de Türkmenlerin yaşadıkları dramları anıyoruz...” ifadesi kullanılarak Türkmenlere yapılan kısımlar kısmen de olsa kabul edilmiştir. Türkmenler ise kendilerine karşı işlenen suçların sadece “Beşir Köyü” ile sınırlandırılmasına karşı çıkmaktadırlar.²⁷⁵

Anayasanın 122. Maddesi ile Türkmenlerin idari, siyasi ve kültürel hakları garanti altına alınmıştır. İlgili maddeye göre, “Bu anayasa Türkmenler, Keldaniler, Süryaniler, ve diğer topluluklar gibi çeşitli milliyetlerin idari, siyasi, kültürel ve eğitim haklarını güvence altına alır. Bu hususlar yasayla düzenlenir”.²⁷⁶ İbaresini Türkmenler için bir güvence niteliğindedir.

Yeni anayasada Türkmenleri endişelendiren diğer bir önemli konu ise Kerkük’ün statüsündeki belirsizliktir. Anayasanın 138. Maddesine göre Irak Hükümeti kurulduktan sonra Geçici İdari Yasa ve ekini teşkil eden belgeler 53/a ve 58. Madde dışında iptal edilir. Dolayısıyla yasanın yürürlüğe girmesiyle, Irak Geçici Anayasası’nın 53. Maddesinin (a) bendi ile 58. Maddesi hariç tüm maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.²⁷⁷ Yürürlükten kaldırılan yasanın 53. Maddesinin (c) bendinde, Kerkük’ün özerkliği saklı tutulmaktaydı. Türkmenler bu maddenin yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte Kerkük’ün Kuzey Irak’taki Kürt yönetimi sınırları içerisine dâhil edilebileceği konusundaki endişeleri oldukça artmıştır. Kerkük’ün statüsü ile ilgili belirsizlik halen devam etmektedir.

Anayasanın hazırlanmasından önce ilan edilen ve Irak’ı 4 yıl boyunca yönetmesi planlanan Irak hükümeti ve parlamentosunu seçmek amacıyla seçim sürecine girilmiş, böylece Irak’ın seçimle iş başına gelen ilk parlamentosu misyonunu tamamlamıştır.

²⁷⁴ Irak Daimi Anayasası giriş bölümü.

²⁷⁵ “Mumessil El-Cephe El-Turkumaniye Fi _ngiltere Yetehaddes _la El-Mustakille”, www.kerkuk.net , 05 Eylül 2005.

²⁷⁶ Irak Daimi Anayasasının 120. Maddesi.

²⁷⁷ Irak Daimi Anayasasının 138. Madde.

“Demokratikleştirme” teması altında Irak’ı yeniden düzenleme nedeni önceki tepkilere rağmen belirtilen şekilde gerçekleşmiştir.

3.9. 15 Aralık 2005 Seçimleri

15 Aralık 2005 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimleri, önceki seçimlerden ayıran iki önemli özellik mevcuttur. Birincisi, Ocak 2005 seçimlerine katılmayan Sünni grupların geniş bir bölümünün seçimlere katılması, ikincisi ise, işgalden sonra ilk defa geçici olmayan bir hükümetin kurulmasıdır.²⁷⁸ Sünnilerin seçime girmesinde Türkiye’nin girişimleri etkili olmuştur. 4 Aralık 2005 tarihinde Türkiye Dışışleri Bakanı Abdullah Gül’ün öncülüğünde İstanbul’da bir araya getirilen dönemin ABD Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad ile Irak İslam Partisi Başkanı Tarık El Haşimi Sünnilerin 15 Aralık 2005 seçimlerine katılacaklarına dair bir mutabakat imzalamışlardır.²⁷⁹

Yapılan toplantıda Dışışleri Bakanı Abdullah Gül; “Bu meclis Irak’ı yeniden kuracak. Irak yeniden kurulurken Irak’ın bütün unsurlarının bu kuruluştaki yerini alması gerekmektedir. Daha önceki seçimlerde ve referandumda bazı gruplar, özellikle Sünni gruplar seçimlere katılmamışlardır. Daha önceki seçime katılmayanların bu seçime katılıp siyasi mücadele içerisinde söyleyeceklerini söylemesi ve Irak’ın kuruluşunda rol alması gerekir”²⁸⁰ diyerek Sünnilerin Şiileri ve Kürtleri dengeleyerek ayrılıkçılığı engelleyebileceğine işaret etmiştir.

Dışışleri Bakanı Abdullah Gül’ün, Irak seçimlerine yönelik oy kullanmaları yönünde Sünnilerin dışında Türkmenlere de çağrıda bulunmuştur. Ankara’nın Türkmen politikasında gerekli girişimlerde bulunduğunu belirten Türk diplomatlar ise, “Türkmenler manevi destek görüyor. Irak’ta güvenlik açısından Türk askeri bulunamaz, ancak Türkmenlerin güvenliği için Irak’a yeterli diplomatik girişimlerde bulunuluyor” şeklinde açıklamaları olmuştur.²⁸¹

²⁷⁸ Hasan Mazin, “Irak Seçimleri ve ABD’nin Planları”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi(ASAM), 15 Aralık 2005, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=890&KAT1=30&KAT2> , Erişim: 15 Şubat 2007.

²⁷⁹ Yeni Şafak Gazetesi, “Türkiye Devreye Girdi-Sünniler Seçime Katılacak”, 5 Aralık 2005.

²⁸⁰ Mehmet Demirkaya, “Türkiye, ABD’lilerle Sünnileri Buluşturdu”, Milliyet Gazetesi, 5 Aralık 2005.

²⁸¹ Ceren Akdağ, “Türkmenler Türkiye’ye Kırgın”, Sabah Gazetesi, 16 Aralık 2005.

Seçim ncesi tabloya bakıldığında, Türkmenlerin  parçaya ayrıldıkları görülmüştür:

- Türkiye yanlıları: ITC; Kerkük, Bağdat, Diyala ve Selahaddin’de yalnız, Musul’da Irak İşlami Partisi’nin listesinden seçime girme kararı almıştır.

-şii Arap Yanlıları: Türkmen İşlam Partisi’nde şii Türkmenler yer alırken bu grup, şii Arapların oluşturduğu ve liderliğini Abdulaziz Hakim’in yaptığı “şii İtilaf Cephesi” ile birlikte Bağdat, Selahaddin ve Musul’da seçime girme kararı almıştır.

-Kürt yanlıları: Türkmen Kardaşlık Partisi’nde Sünni Türkmenler yer alırken bu grup, Erbil ve Kerkük’te IKDP ve IKYB’nin ortak listesinden seçime katılma kararı almışlardır.²⁸²

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu tarafından 4-5 Kasım 2005 tarihinde açıklanan son seçim listesine göre, 228 parti ve 19 koalisyonun seçimlere katılmasına karar verilmiştir.²⁸³ öte yandan bağımsız adaylar da seçimlere katılmıştır.²⁸⁴ Silahların gölgesinde başlayan seçimler, Irak’ın 18 vilayetindeki 31,348²⁸⁵ ve 15 ülkedeki (Danimarka, İsveç, İngiltere, Lübnan, Avusturya, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, İran, Suriye, Kanada, Avusturya, Almanya, Hollanda, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri) 560 sandıkta oy kullanılmıştır. Irak dışında yapılan seçimler 13 Aralık 2005’te başlamış ve Irak’ta seçimin yapıldığı tarih olan 15 Aralık 2005 akşamına kadar sürmüştür.²⁸⁶Yapılan seçimin resmi sonuçları 9 şubat 2006 tarihinde açıklanmıştır. Açıklanan sonuçlara göre Irak parlamentosunda oluşan siyasi tablo şöyledir.²⁸⁷

²⁸² Fikret Bila, “Irak Seiminde Türkmenler  Para”, Milliyet Gazetesi, 6 Aralık 2005.

²⁸³ The Independent Electoral Commission of Iraq, “Final List of Coalitions-5 November 2005”, s.1, http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 14 Mart 2007, (The Independent Electoral Commission of Iraq bundan sonraki dipnotlarda IECE olarak kısaltılmıştır).

²⁸⁴ IECE, “Certification of The Council of Representatives Elections Final Results”, s. 1, http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 14 Mart 2007.

²⁸⁵ IECE, “Certification of the Council ...”, s.1.

²⁸⁶ Nimrod RAPHAELI, “The Elections in Iraq-The Roots For Democracy”, The Middle East Media Research Institute (MEMRI) Inquiry and Analysis Series No: 258, 21 December 2005, s. 1.

²⁸⁷ Irak Parlamentosunda Kim Kimdir?, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2008/03/080327_iraqiparliament.shtml, 27 Mart 2008.

-Birleşik Irak İttifakı : Şii Koalisyonu. Irak Yüksek İslam Konseyi 30, Dava Partisi 28, Sadr Partisi 30, Fadila Partisi 15, diğerleri 25 sandalye olmak üzere toplam 128 sandalyeye sahip.

-Kürt İttifakı Bloğu: Kürtlerden kurulu toplam 53 sandalyeye sahip.

-Irak Uyum Cephesi: Sünni Araplardan oluşuyor, 44 sandalyeye sahip.

-Ulusal Irak Listesi: İyad Allawi'nin başını çektiği laik Sünni partilerden oluşuyor, 25 sandalyeye sahip.

-Ulusal Diyalog Cephesi: Sünni Araplardan kurulu, 11 sandalyeye sahip.

-Kürt İslam Birliği: Müslüman Kardeşler ile organik bağlantısı var.²⁸⁸ 5 sandalyeye sahip.

-Uzlaşma ve Kurtuluş Bloğu: Sünni laik bir oluşum 3 sandalyeye sahip.

-Risaliyün Oluşumu: Sadr yanlısı, 2 sandalyeye sahip.

-Irak Türkmen Cephesi: 1 sandalyeye sahip.

-Ulusal Mezopotamya Partisi: Suriye Kökenli Hıristiyan oluşum. 1 sandalyeye sahip.

-Ümmet Partisi: Laik bir parti, 1 sandalyeye sahip.

-Yezidi Hareketi: Yezidilerden kurulu, 1 sandalyeye sahip.

Sünnilerin yüksek katılımı ve bazı isyancı grupların bu kez seçimleri desteklemesi, Washington'da, Irak'ın birliğini koruyabileceği yönünde ihtiyatlı bir iyimserlik yaratmıştır. Bush, "tarihi" diye nitelendirdiği seçimlerin "Kendi ayakları üzerinde durabilen, kendisini savunabilen ve terörle savaşta müttefik olacak demokratik bir Irak yolunda büyük bir adım olduğunu" söylemiş ve böyle bir Irak'ın "bölgedeki diğer insanlara, örneğin İran ve Suriye'de yaşayanlara kuvvetli bir emsal sunacağını" vurgulamıştır. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ise, seçimlerin "tahminlerin

²⁸⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Kurdistan_Islamic_Union , Erişim: 15 Nisan 2013.

ötesinde bir başarıyla gerçekleştiğini” söylemiştir. ABD’nin Bağdat Büyükelçisi Zalmay Halilzad da, seçimlerin İslam dünyasında bir “nitel sıçrama” olduğunu savunmuştur.²⁸⁹ Bu beyanlar Irak’ta ABD açısından işlerin iyi gittiğinin bir göstergesidir.

Kesinleşen seçim sonuçlarıyla beraber Irak Türkmen Cephesi Başkanı Saadettin Ergeç’le birlikte diğer partilerden 8 Türkmen daha Irak Ulusal Parlamentosu’na girmiştir. Irak Uzlaşma Cephesi’nden İzzettin Devle ve Muhammed Emin Osman, Birleşik Irak İttifakı Listesi’nden Abbas El-Beyati, Taki El-Mevla, Muhammed Mehdi, Fevzi Ekrem Terzi ve Feryad Tuzlu milletvekili olarak seçilmişlerdir.²⁹⁰

Türkmenlerin seçime ilişkin yaptığı eleştirilerin başında, Şii ve Kürtlerin işbirliği yaparak illerin sandalye sayılarını belirlemiş olmaları gelirken, nüfus sayımı yapılmadan sandalye sayısının belirlenmesinin, Şii ve Kürt hâkimiyetini kurmaya yönelik olduğu savunulmuştur. Ayrıca, Kerkük’ün Süleymaniye’nin iki katı nüfusa sahip olmasına rağmen, Selahaddin kentine 13, Kerkük’e ise 9 milletvekili verilmesinin, Türkmenlerin milletvekili sayısını düşürmeye yönelik olduğu vurgulanmıştır. Aynı düşünceyle Şii ve Kürtlerin, Türkmenlerin çoğunlukta olduğu ilçeleri başka kentlere bağlayarak idari yapılanmada oynadıklarına da dikkat çekilmiştir.²⁹¹

30 Ocak 2005 tarihinde yapılan seçimlere girerek 5 bin 183 oy alan, PKK’nın siyasi uzantısı Irak Kürdistan Çözüm Partisi (PÇDK)’nin, 15 Aralık’taki seçimlere girmesinin engelleneceğini ABD en üst düzeyde Ankara’ya bildirmiş²⁹² ve Celal Talabani söz vermiş olmasına rağmen verilen bu söz yerine getirilmemiştir. 779 numarasıyla seçim pusulasındaki yerini alan ve Irak’ta öteden beri siyasallaşarak aktif rol almak isteyen PÇTK, bunun sonucunda hedeflerinden birisini daha gerçekleştirmiştir.²⁹³ Bu durum Türkiye’nin Irak’taki yaptırım gücünün zayıfladığı ve etkisini kaybettiğinin bir göstergesidir.

²⁸⁹ Yasemin Çongar, “ABD Seçimden Memnun”, Milliyet Gazetesi, 17 Aralık 2005.

²⁹⁰ IECI, “Council of Representatives Elections December 15/2005”, s. 1-9, http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 14 Mart 2007.

²⁹¹ Fikret Bila, “Irak Seçimlerinde Türkmenler Üç Parça”, a.g.m.

²⁹² Muharrem Sarıkaya, “ABD’den, PKK Seçimlere Girmeyecek Sözü”, Sabah Gazetesi, 6 Aralık 2005.

²⁹³ Haşim Söylemez, “Kerkük ‘Düş’ü”, Aksiyon Dergisi, S: 576, 19 Aralık 2005.

Seçim sonuçlarına tepki gösteren gruplar Türkmenler ile sınırlı değildir. Irak'ın başkenti Bağdat'ta binlerce Iraklı, şiilerin zaferiyle sonuçlanan seçime itiraz etmek amacıyla protesto gösterisi düzenlemişlerdir. Seçimlerin resmen açıklanmayan sonuçlarına itiraz eden 42 siyasi grup ve oluşumu bir araya getiren “Maram” hareketinin çağrısı üzerine toplanan kalabalık, “Maram seçim komisyonuna hayır diyor”, “Irak'ın bölünmesine hayır” ve “yeni seçim istiyoruz” yazılı pankartlar taşıyarak, “ne şii ne de Sünni, İslam Birliği” sloganları atmışlardır.²⁹⁴

Kerkük kentinde ise yüzlerce Türkmen ve Sünni Arap, seçim sonuçlarını protesto etmek için gösteri yaptılar. Seçimlerde hile yapıldığını iddia eden ve Kürtlerin kentin egemenliğini ele geçirme çabalarını kınayan göstericiler, “Yaşasın Araplar ve Türkmenler” yazılı pankartlar taşımışlardır.²⁹⁵ Yaşanan bu gelişmeler Irak siyasetinde demokratik teamüllerin oturması için zamana ihtiyacı olduğunu gözler önüne sermektedir.

Resmi olmayan seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından, seçim sırasında yapılan ihlallerin giderilmesini gündeme getiren Iraklı siyasi parti ve hareketlerin isteğini yerine getirmek üzere ülkeye gelen uluslararası gözlemciler tarafından kırmızı çizgiyi aşan 2000 seçim ihlali tespit edilmiş, ancak uluslararası gözlemcilerin hazırladığı raporun, seçim sonuçları üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı görülmüştür. Nitekim Irak Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan resmi sonuçlar ile resmi olmayan sonuçlar arasında hiçbir fark bulunmamıştır. Dolayısıyla bu gelişmeler, seçim sonuçlarının işgalci gücün çıkarları doğrultusunda daha önceden belirlendiği iddialarını da doğrulamıştır.²⁹⁶

Seçimlerden çıkan sonuçlara göre oluşan parlamentoda Birleşik Irak İttifakı (UIA) yeni mecliste en fazla milletvekiline sahip olan grup olmakla beraber, elde ettiği sandalye sayısı hükümeti kurmak için gerekli olan sayıdan 10 eksiktir. Bu sebepten dolayı Birleşik Irak İttifakı, Kürt İttifakı ile koalisyona gitmiştir. Birleşik Irak İttifakı ilk önce İbrahim El-Caferi'yi başbakanlığa aday göstermesine rağmen kendisini oluşturan

²⁹⁴“Binlerce Iraklı Seçimi Protesto Etti”, Milliyet Gazetesi, 28 Aralık 2005.

²⁹⁵“Kerkük'te Türkmen Gösterisi”, Milliyet Gazetesi, 30 Aralık 2005.

²⁹⁶ Hicran Kazancı, “Irak'ta Koalisyon Zorunlu”, 13 şubat 2006, www.tusam.net/makaleler.asp?id=424&sayfa=5, Erişim Tarihi: 15 Mart 2006.

Şii partilerin Caferi ismi üzerine uzlaşmamıştır. Dolayısıyla Dava Partisi lideri Nuri El Maliki bu göreve getirilmiştir.

Nuri El Maliki'nin hükümeti kurma görevini üstlenmesinin ardından Irak Parlamentosu yaklaşık bir ay süren oturumlar gerçekleştirmiş ve bu oturumların sonucunda Maliki hükümeti 20 Mayıs 2006 tarihinde meclisten onay almıştır. Ancak onaylanan bakanlar kurulunda İçişleri, Savunma ve Ulusal Güvenlik makamlarına vekâleten atamalar yapılmıştır.²⁹⁷ Kurulan hükümet çalışmalarına başlamasına rağmen, en stratejik konumdaki üç bakanlığın vekâleten yönetilmesi devletin işleyişi açısından sıkıntılı bir durum oluşturmuştur. Irak Parlamentosunda yapılan oturumlar sonucu 8 Haziran 2006 tarihinde Başbakan Maliki, vekâleten yürütülen bakanlıklara atamalar yapıldığını kamuoyuna duyurmuştur.

Nuri El Maliki başkanlığındaki 37 kişilik Irak Kabinesi 19 Şii, 8 Sünni, 8 Kürt, 1 Türkmen ve 1 Hristiyan bakandan meydana gelmektedir. Bu kabinede Şiilere yakınlığı ile bilinen Irak Türkmen İslam Birliği'nden Casim Muhammed Cafer, Gençlik ve Spor Bakanlığına getirilerek kabinedeki tek Türkmen bakan olmuştur. Kabinede sadece 1 tane Türkmen bakan bulunması ve o bakanında Şiilerin listesinden gelen birisinin olması Irak Türkmenlerinin yeni oluşan iktidar yapısından dışlandığının somut bir göstergesidir.

Oldukça kırılgan bir yapısı olan Irak siyaseti, oluşturulan parlamento ve hükümete rağmen istikrara kavuşamamıştır. Bu süreçte Birleşik Irak İttifakı'nın bir parçası olan Sadr bloğu 16 Nisan 2007 tarihinde hükümetten çekildiğini açıklamıştır. Sadr grubu bu yöntemle ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesine yönelik bir yaptırım uygulamayı amaçlamıştır. Bu çekilme Birleşik Irak İttifakı içerisindeki farklı Şii gruplar arasında görüş ayrılığını tetiklemiştir. Ayrıca kabinedeki Sünni Arap partisi olan Irak Uyum Cephesi, 1 Ağustos 2007 tarihinde hükümetteki 6 bakanını çektiğini açıklamış, ancak istifaları Maliki tarafından kabul edilmemiştir.

Kabinedeki çatlak sesleri onarmayı amaçlayan Nuri El Maliki, mensubu olduğu Dava Partisi ile beraber dört partili yeni bir Şii-Kürt bloğu kurmuştur. Nuri El Maliki

²⁹⁷ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/05/060520_iraq.shtml , Erişim: 20 Mart 2009.

başkanlığındaki Şii İslamcı Dava Partisi, yine Şii eksenli Abdulaziz El Hekim başkanlığındaki Irak İslam Yüksek Konseyi, Mesud Barzani başkanlığındaki Irak Kürdistan Demokrat Partisi ve Celal Talabani başkanlığındaki Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği'nden oluşan koalisyon 16 Ağustos 2007 tarihinde meclisten güvenoyu alarak iş başına gelmiştir.

3.10. 31 Ocak 2009 Irak Yerel Seçimleri

2003 yılında Irak'ın işgalinden sonra oluşturulan “Geçiş Dönemi İçin Irak Devleti Yönetim Yasası'nda (Geçici Anayasa) Irak'ta federal bir sistemin kurulması²⁹⁸ ve her vilayette bir il meclisi oluşturulması” kararlaştırılmıştır.²⁹⁹ 2005 yılında çıkan ve 2006 yılında yürürlüğe giren “Irak Cumhuriyeti Anayasası” (Kalıcı Anayasa) federal bölgede ve vilayetlerde geniş yetkilerle donatılmış il meclislerinin kurulmasını hükme bağlamıştır.³⁰⁰ İşgalden sonra Irak'ta yapılan ilk yerel seçim 30 Ocak 2005 tarihinde yerel seçimlerle birlikte gerçekleştirilmiştir. Ancak yapılan bu seçim genel seçimlerin ve işgalin gölgesinde gerçekleşmiş, anayasa tam anlamıyla oturmadığı için yerel yönetimlerin içeriği doldurulamamıştır.

Yapılan yerel seçimler 18 vilayet bulunmasına rağmen 14 vilayette sandık başına gidilmiş, Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi himayesindeki Süleymaniye, Erbil ve Dohuk vilayetleri ile statüsü halen tartışmalı olan Kerkük vilayeti seçim dışı tutulmuştur. Seçimlerin yapıldığı 14 vilayetin 9'u Şii nüfusun ağırlıkta olduğu yerlerdi. Sadece Anbar bölgesinde Sünni nüfus ağırlıktaydı ve geriye kalan dört bölge ise Bağdat'taki kozmopolit yerleri oluşturmaktaydı. Yerel seçimde ilk defa kısmi-açık liste sistemi uygulanmıştır. Bu sistem sayesinde seçmenler bloklar arasına sıkışmak yerine listelerin dışındaki adaylara da destek verme şansını yakaladılar. Böylelikle temsil oranı güçlendirilmiş ve seçmenin tercihlerinin sandığa yansması kolaylaştırılmıştır.³⁰¹

Daha önceki seçimleri boykot eden Sünni Arap kesimi bu seçimde siyasi sistemde kendisine yer bularak etkinliğini arttırmayı hedeflemiştir. Yapılan seçimlerde

²⁹⁸ Bkz. Irak Geçici Anayasası 4. Madde.

²⁹⁹ Bkz. Irak Geçici Anayasası 55. Madde.

³⁰⁰ Bkz. Irak Cumhuriyeti Anayasası 122. Madde.

³⁰¹ Habib Hürmüzlü, “Irak'taki İl Meclisleri Seçiminin Analizi ve Türkmenler”, Ortadoğu Analiz, Mart 2009, Cilt:1, Sayı:3, S.18.

Sünniler ciddi ölçüde katılım göstermiş ve bu durum Irak siyasetindeki dengeleri önemli ölçüde değiştirmiştir. Sünnilerin önceki seçimlere katılmamasını fırsat bilerek kendileri lehine avantaj elde eden Kürt gruplar, Sünnilerin seçimlere katılmasıyla özellikle Musul'da önceki seçimlerde elde ettikleri başarıların bir hayli altında kalmışlardır.

Seçimlerin galibi ise “Hukuk Devleti Koalisyonu” adı altında seçimlere giren Şii eğilimli Başbakan Nuri El Maliki'nin Dava Partisi olmuştur. Hukuk Devleti Koalisyonu seçimlere girdiği Bağdat, Babil, Necef, Kadisiye, Meysan, Zikar, Mutanna, Vasit ve Basra vilayetlerinde birinci parti olarak çıkmış, sadece Kerbela'da bağımsız aday General Yusuf Muhammed El Habubi'ye karşı yenilgiye maruz kalmıştır.³⁰² Bunun tek sebebi ise Kerbela'nın 2005'ten beri Dava Partisi yönetiminde olması ve yerelde oldukça yıpranmış olmasıdır.³⁰³ Sünniler ise 2005 seçimlerinde dışarıda kalmalarının maliyetini gidermek için yoğun bir çaba göstermişlerdir. Bu yoğun çabanın sonucunda Diyala ve Salahaddin'de Uzlaşma Cephesi, Musul Vilayetinde Ulusal Hadba Listesi, Anbar vilayetinde ise Irak Ulusal Projesi Grubu ipi göğüsleyerek Sünnilerin bu vilayetlerde birinci parti olmasını sağlamışlardır.

Irak Türkmenleri ise Irak Türkmen Cephesi çatısı altında Türkmenlerin yoğunlukta olduğu Selahaddin, Musul, Diyala, Bağdat ve Kut vilayetlerinde seçimlere katılmıştır. Irak Türkmen Cephesi'nin dışında olan Irak Milli Türkmen Partisi, Türkmeneli Partisi ve Karar Partisi de ITC listesine dışarıdan destek vermiştir. Ancak Şii Türkmen partileri bu oluşumda yer almamışlardır. Türkmenler Musul ve Selahaddin vilayetlerinde beklenenin üzerinde oy almışlardır. 400 bin nüfuslu Musul'a bağlı Telafer ilçesinde ITC listesi 27.000 oy almıştır. Selahaddin'de ise Türkmen ilçesi olan Tuzhurmatu'nun buraya bağlı olması Türkmenlere avantaj sağlamıştır. ITC listesinin ilk iki sırasında yer alan Ali Haşim Muhtaroglu ve Niyazi Mohammed Kamber 28 sandalyeli il meclisine girmeye hak kazanmışlardır.³⁰⁴ Türkmen listesinin Telafer ve Tuzhurmatu'da galip gelmiş olması ve iki bölgede birinci parti olarak çıkması Kürt

³⁰² Al-Sumaria TV, <http://www.alsumaria.tv/en/Iraq-News/1-27667-Iraq-provincial-elections-preliminaryresults>, Erişim 6 Şubat 2009.

³⁰³ Mete Çubukçu, Taha Özkan, İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri, SETA Analiz, Sayı:20, Nisan 2010, S.14.

³⁰⁴ Habib Hürmüzlü, “Irak'taki İl Meclisleri Seçiminin Analizi ve Türkmenler”, Ortadoğu Analiz, Mart 2009, Cilt:1, Sayı:3, S.20.

grupların bölge üzerindeki iddialarını çürütmüş ve bu bölgelerin birer Türkmen şehri olduğunu tescillemiştir.

Seçimlerin yapıldığı 14 vilayette görevde bulunan bütün başkanlar seçimi kaybetmiştir. Böylece Iraklılar işgal sonrası günlük yaşamlarını en fazla etkileyen sorunların kaynağı olarak yerel yöneticileri gördükleri anlaşılmaktadır. Halkın etnik veya mezhebi ayırım gözetmeksizin bütün yerel yöneticileri değiştirme arzusu böylelikle seçim sonuçlarında da belirleyici olmuştur.³⁰⁵ Ayrıca 2009 yılında yapılan yerel seçimlerin 2010 yılında yapılan genel seçimlere yönelik bir takım mesajlar içermektedir. Federal sistemin Irak'ta uygulanmasını isteyen Irak Yüksek İslam Konseyi ile Kürt grupların seçim bölgelerinde yenilgiye uğraması, Iraklı seçmenin bu konudaki hassasiyetlerini açıklar niteliktedir. Bu durum Irak halkının merkezi yönetimin güçlenmesine yönelik verdiği bir işaret olarak yorumlanabilir.

3.11. 7 Mart 2010 Irak Parlamento Seçimleri

2010 Genel seçimleriyle beraber Irak, son beş yıl içerisinde üçüncü kez sandık başına gitmektedir. Seçim atmosferi anayasa tartışmalarının halen devam ettiği, seçim yasası ile ilgili çeşitli itirafların bulunduğu, Amerikan işgalinin devam ettiği, etnik ve mezhepsel gerilimin tırmandığı bir ortamda gerçekleşmiştir. Irak Anayasası'nın 49. Maddesinde belirttiği üzere, her dört senede bir gerçekleştirilmesi gereken parlamento seçimlerinin 21 Ocak 2010'da yapılması planlanmış ancak seçim yasasının kabulünden kaynaklanan gecikmelerden dolayı seçim tarihi 7 Mart 2010 olarak belirlenmiştir.

Yeni seçim yasası ile birlikte Irak siyasi sisteminde önemli değişiklikler olmuştur. Sözü edilen yeni düzenlemeye göre Irak Parlamentosu'ndaki sandalye sayısı 275'ten 325'e çıkartılmış, böylelikle Bağdat, Basra, Ninova gibi önemli vilayetlerin temsil oranlarında ciddi değişiklikler meydana gelmiştir.³⁰⁶ Azınlıklara ayrılan sandalyelerden beşi Hristiyanlara, Ninova'daki sandalyelerden biri Şabaklara, bir diğeri Yezidilere ve Bağdat'ta ayrılan bir sandalye Mandeanelara tahsis edilmiştir. Ayrıca

³⁰⁵ Mete Çubukçu, Taha Özkan, İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri, SETA Analiz, Sayı:20, Nisan 2010, S.14.

³⁰⁶ Inside the 2010 Iraqi Elections, Carnegie Endowment for International Peace, <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=24168> , Erişim:2 Nisan 2010

Parlamentonun 2010 seçimleri sonrası oluşacak dağılımında yeni seçim yasasının öngördüğü üzere tüm sandalyelerin %25'i kadın adaylara tahsis edilecektir.³⁰⁷

Irak'ta bir tür nispi temsil sistemi olan Hare seçim sistemi kullanılacaktır. (İngiliz Thomas Hare tarafından ortaya koyulmuştur)³⁰⁸ Bu sisteme göre her seçim bölgesi için, o bölgedeki temsilci sayısına göre tespit edilen bir kota belirlenmektedir. Kotayı aşan oylar da genel oy dağılımına göre partilere devredilmektedir. Irak'taki seçim sistemine göre sandık başına giden bir Iraklı, önce ittifaklardan birine oy vermekte, ardından bu ittifak içerisinde bir aday için oy kullanmaktadır. Bu sistem sayesinde halk, hangi adayı istiyorsa onu daha fazla desteklemesini mümkün kılmaktadır.³⁰⁹ 325 sandalyeli Irak Parlamentosu'ndaki 310 aday seçim bölgelerinden gelmekte, 15'i ise 8'i azınlıklardan, 7'si de devredilebilir oylardan seçilen adaylardan belirlenmektedir.³¹⁰

Irak'ta yapılan 7 Mart 2010 tarihli genel seçimlerinin Irak siyaseti açısından en önemli özelliklerinden birisi Sünnilerin alacakları pozisyonudur. Irak'ta yapılan ilk seçimlere katılmayan, ikinci seçimlere ise dağınık ve iyi örgütlenmemiş bir şekilde giren Sünni Araplar, vilayet meclisi seçimleri sonuçlarından sonra genel seçime daha örgütlü bir şekilde girmek için çalışmışlardır. Saddam sonrası dönemde Irak siyasetinden dışlanan Sünni Arapların daha önceki seçimleri boykot etmesi en çok Kürt gruplara yaramış ve bu gruplara parlamentoda elde etmesi gereken temsil oranından çok daha yüksek bir temsil sayısı kazandırmıştır.

2010 Seçimlerini önceki seçimlere göre daha önemli kılan bir başka faktör ise ABD ile Irak arasında imzalanan SOFA Antlaşmasıdır. Bu antlaşma gereği 2011 Aralık itibariyle ABD askerlerinin ülkeyi terk edeceği öngörülmektedir. Önümüzdeki seçimlerin sonucunda iş başına geçecek hükümet, çekilme sürecini ve 2014'e kadar çekilme sonrası oluşacak konjonktürü yönetecek olması açısından son derece önemlidir.

³⁰⁷ Irak Anayasası, Madde 48 ve 49.

³⁰⁸ Bilgay Duman, "Seçim Sistemleri ve Irak", Ortadoğu Analiz, Sayı:14, s.27.

³⁰⁹ Mete Çubukçu, Taha Özkan, İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri, SETA Analiz, Sayı:20 Nisan 2010, S.22.

³¹⁰ Parliamentary Elections 2010, Republic of Iraq The Independent High Electoral Commission, http://www.ihec.iq/English/parliament_Election.aspx, Erişim:2 Nisan 2010.

Kısaca SOFA olarak adlandırılan Kuvvetlerin Statüsü Antlaşması (Status of Forces Agreement), yabancı bir ülkede bulunan Amerikan askerleriyle ilgili konularda ortaya çıkabilecek hukuki sorunların çözüme bağlanması ve yabancı ülke hukukunun Amerikan askerlerine nasıl uygulanacağını belirlemesi amacıyla hazırlanan metinlerdir.³¹¹

Anılan metin, 17 Kasım 2008 tarihinde ABD Irak Büyükelçisi Ryan Crocker ile Irak Dışişleri Bakanı Hoşyer Zebari arasında imzalanmıştır ve 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ABD'nin Irak'tan geri çekilme planını ve çekilme sonrası Irak'taki Amerikan üs ve tesislerinde görev yapmaya devam edecek askerlerin statüsünü belirleyen bir antlaşmadır. Antlaşma 27 Kasım 2008 tarihinde Irak Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. Antlaşmaya göre Amerikan askerleri 30 Haziran 2009 tarihinden itibaren geri çekilmeye başlayacak ve 31 Aralık 2011 tarihinden önce Irak'tan tamamen çekilmiş olacaktır.³¹²

Yaşanan süreç içerisinde Irak siyasetinde daha fazla etkili olmak isteyen Türkmenler seçim hazırlıklarına çok önceden başlamışlardır. Türkmenler seçim stratejilerini belirlemek için Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün davetiyle bir araya gelmiş ve 2010 seçimleri için ortak akıl oluşturmaya çalışmışlardır. Eylül 2009'da verilen iftar yemeğine Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı'ndan yetkililer ile Irak Türkmenlerini temsil eden siyasi oluşum ve sivil toplum örgütleri tam kadro olarak bir araya gelmişlerdir. Abdullah Gül yemekte yaptığı konuşmada, "Sizleri birlik ve beraberlik içinde görmek en büyük arzumdur", ifadesinde bulunarak Türkiye'nin Irak Türkmenlerine yönelik politikasına dair bir mesaj vermiştir.³¹³ Ancak yapılan toplantıda Türkmenlerin tek liste halinde seçimlere katılmasına dair bir karara varılamamıştır. Toplantıda benimsenen ortak görüşe göre, hangi siyasi ve ideolojik görüş veya hangi

³¹¹ R. Chuck Mason, "Status of Forces Agreement(SOFA):What Is It, and How Has It Been Utilized?", Congressional Research Service, 18 Haziran 2009, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL34531.pdf> , Erişim: 2 Nisan 2010.

³¹² Text of Strategic Framework Agreement and Security Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq, The White House, <http://www.georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/11/20081127-2.html> , Erişim: 2 Nisan 2010.

³¹³ "Cumhurbaşkanı Gül Türkmen Kanaat Önderleri ile Bir Araya Geldi", <http://www1.haberler.com/cumhurbaşkanı-gul-turkmen-kanaat-onderleri-ile-bir-haberi/> , Erişim:28 Mart 2010.

kimliğe sahip olursa olsun Irak parlamentosundaki Türkmen sayısını artırmak ve bir grup oluşturmak hedeflenmiştir.³¹⁴

Yapılan toplantının ardından bazı Türkmen partileri büyük gruplar tarafından oluşturulan koalisyonlara dâhil olmuştur. Irak Türkmen İslami Birliği ve Türkmen Karar Partisi, Başbakan Nuri El Maliki başkanlığındaki Kanun Devleti Koalisyonu, Türkmen Vefa Hareketi ve Türkmeneli Partisi Ammar El Hekim liderliğindeki Irak Ulusal İttifakıyla, Türkmen Adalet Partisi Irak Ulusal Uzlaşma Cephesi ile, Irak Türkmen Cephesi ise Iyad Allavi başkanlığındaki Irak Ulusal Listesiyle, Türkmen Liberaller Cemiyeti, Türkmen Kardeşlik Partisi ve Erbil Türkmenleri Listesi ise Kürdistan İttifakı altında seçimlere katılmıştır. Buna ek olarak Irak Türkmen Cephesi, Süleymaniye ve Erbil’de ayrı listeyle tek başına, Erbil Türkmenleri listesi ise Kürt İttifakıyla seçimlere katılmıştır.

Açıklanan sonuçlara göre Irak parlamentosunda oluşan siyasi tablo ve koalisyonlar şöyledir:

-Kanun Devleti Koalisyonu: Başbakan Nuri El-Maliki’nin liderliğindeki İslami Dava Partisi’nin çevresinde toplanan çok sayıda küçük parti ve oluşumun bir araya getirdiği bir listedir. Genellikle Şiilerden oluşmasına rağmen içerisinde az miktarda Sünni, Kürt ve Türkmen gruplar mevcuttur. Koalisyonun temel vizyonunu merkezîyetçilik, milliyetçilik ve laiklik olarak özetleyebiliriz.³¹⁵ Yapılan seçimlerde %24,02 oy ile 89 milletvekili çıkartmıştır.³¹⁶

-El-İrakiye Listesi: Sünni Araplar, eski Baasçılar ve milliyetçi Arapların oluşturduğu koalisyon listesidir. Koalisyonun başında işgalden sonra bir süre başbakanlık yapmış olan Iyad Allavi bulunmaktadır. Daha önceki seçimlerde boykot sebebiyle kendisini siyasi sistemin dışında bulunan gruplar genel olarak bu seçimlerde El-İrakiye listesini desteklemişlerdir. İçerisinde Laik Sünniler ile Laik Şiilerinde

³¹⁴ Bilgay Duman, 2003 Sonrası Irak Siyasetinde Türkmenler ve 2010 Seçimleri, Ortadoğu Analiz, Nisan 2010, Cilt:2, Sayı:16, s.62.

³¹⁵ Serhat Erkmen, Seçim Öncesi Irak’ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler, ORSAM, Rapor No:14, Şubat 2010, s.16.

³¹⁶ Mete Çubukçu-Taha Özhan, İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri, SETA Analiz, Nisan 2010, Sayı:20, s.19.

bulunduğu koalisyon kendisini mezhepler üstü bir politika izlediğinin özellikle üzerinde durmuştur.³¹⁷ Yapılan seçimlerde %24,48 oy oranı ile 91 milletvekili kazanmıştır.³¹⁸

-Irak Ulusal İttifakı : 2005 yılında seçimlere birlik olarak giren Birleşik Şii İttifakı'nın halefi olan Irak Ulusal İttifakı, Irak Yüksek İslam Konseyi (Ammar El-Hekim), Bedir Örgütü, Sadrcılar (Mukteda El Sadr) Fazilet Partisi ve Ulusal Reform Akımı gibi önde gelen Şii partilerin yanı sıra çok sayıda irili ufaklı politik grubu, partiyi ve önemli isimleri içermektedir.³¹⁹ Listedeki Şii partilerin önemli bir bölümü kuzeydeki federal bölge gibi tüm Şii vilayetlerini kapsayan büyük bir Şii federal bölgesi istemektedir.³²⁰ Yapılan seçimlerde %17,98 oy oranı ile 70 milletvekili elde etmiştir.³²¹

-Kürdistan İttifakı Listesi: Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani ile özerk yönetim lideri Mesud Barzani'nin başını çektiği IKDP, IKYB ve Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren irili ufaklı pek çok Kürt oluşumunu içinde barındıran koalisyondur. Kerkük'ün kuzeydeki hükümete bağlanması, kuzeyde çıkarılan petrolün gelirlerinin bu bölge tarafından kontrol edilmesi, merkezi hükümet ile bölgesel hükümet arasındaki ilişkilerin konsensüse dayanan bir politika doğrultusunda sürdürülmesi, güvenlik güçlerinin modern teçhizat ve eğitimlerle eğitilmesi, serbest piyasa ekonomisinin uygulanmasını savunmaktadır.³²² Yapılan seçimlerde %14.48 oy oranı ile 43 milletvekili çıkarmıştır.³²³

-Irak'ın Birliği İttifakı: Irak İçişleri Bakanı Cevad Bolani liderliğindeki ittifak seçimlere ilk kez katılmaktadır. İttifak içerisinde Sünni Vakfı Divanı Başkanı Ahmed Abdulgafur El Samarraı ve eski meclis başkanı Mahmud El Meşhedani bulunmaktadır.

³¹⁷ Furkan Torlak, "Irak Seçimleri ve Muhtemel Sonuçları", Dünya Bülteni, 9 Mart 2010, http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=107497, Erişim Tarihi: 2 Nisan 2010.

³¹⁸ Irak Parlamento Seçimleri Kesin Olmayan Resmi Sonuçları, ORSAM, 28 Mart 2010, <http://www.orsam.org.tr/tr/Secimler/ortadeta.aspx?ID=56>, Erişim: 2 Nisan 2010.

³¹⁹ "Irak Parlamento Seçimleri-2010:İstikrarın Oylanması", BÜSAM, Şubat 2010, s.17-18.

³²⁰ Serhat Erkmen, Seçim Öncesi Irak'ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler, ORSAM, Rapor No:14, Şubat 2010, S.19.

³²¹ "IHEC Announces Iraq-Wide CoR Election Results 2010", Republic of Iraq IHEC, 28 Mart 2010, http://www.ihedq.org/english/press_releases.aspx?id=2378, Erişim Tarihi: 2 Nisan 2010.

³²² Serhat Erkmen, Seçim Öncesi Irak'ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler, ORSAM, Rapor No:14, Şubat 2010, S.20.

³²³ http://tr.wikipedia.org/wiki/2010_Irak_parlamento_se%C3%A7imleri, Erişim Tarihi:15 Nisan 2013.

Partinin en güçlü olduğu bölge Anbar vilayetidir.³²⁴ Yapılan seçimlerde %2.70 oy oranı ile 4 milletvekili kazanmıştır.

-Irak Ulusal Uzlaşısı: Eski adı Irak Uzlaşma Cephesi veya Tavafuk olan oluşum, mevcut Irak Parlamentosu'nun başkanı İyad Samurai liderliğinde yoğun olarak Sünni İslamcılarının oluşturduğu bir koalisyonudur. Yapılan seçimlerde %2,61 oy oranı ile 6 milletvekili kazanmıştır.

-Goran (Değişim) Listesi: 2009 yılında IKYB'den koparak Neşirvan Mustafa liderliğinde kurulan Değişim Hareketi'nin merkezi Süleymaniye'dir. Goran Hareketi'nin temel politikası ise demokratikleşme, şeffaflık, idari reformlar, partilerin silahsızlanması, sivil toplumun geliştirilmesidir.³²⁵ Yapılan seçimlerde %4,18 oy ile 8 milletvekili elde etmiştir.

-Kürdistan İslami Birliği Listesi: Müslüman Kardeşler örgütü ile organik bağları olduğu bilinmektedir.³²⁶ Kuzey bölgesinde faaliyet göstermektedir. Listenin vurgu yaptığı konuları demokrasi, yolsuzlukla mücadele, basın özgürlüğü, bölgesel yönetimin güçlendirilmesi şeklinde sıralayabiliriz. Yapılan seçimlerde %2,27 oy oranı ile 4 milletvekili kazanmıştır.

-Kürdistan İslami Cemaati: Liderliğini Ali Bapir'in yaptığı hareket, şariat yasalarının uygulanmasını, faizin yasaklanmasını ve İslami kimliğin güçlendirilmesini istemektedir.³²⁷ Ayrıca Kerkük'ün Kuzey Irak yönetimine bırakılmasını ve peşmergenin düzenli ordu haline getirilmesini desteklemektedir. Yapılan seçimlerde %1,41 oy oranı ile 2 milletvekili kazanmıştır.

Erbil'de yayınlanan Hewler Post gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Rebwar Kerim, yapılan seçimleri şu şekilde yorumlamıştır.³²⁸

³²⁴ "Irak Seçimleri 2010", ORSAM.

³²⁵ Serhat Erkmen, Seçim Öncesi Irak'ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler, ORSAM, Rapor No:14, Şubat 2010, s.22.

³²⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Kurdistan_Islamic_Union, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2013.

³²⁷ <http://www.niviskar.com/1001/pik/tuzuk/tuzuk.html>, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2013.

³²⁸ Rebwar Kerim, Kürtler Irak'taki Haklarının Korunması İçin Türkiye'nin İkna Olması Gerekliğini Düşünüyor, ORSAM, 12 Mayıs 2010.

-Seçimler aslında Irak'ın kendisinin değil Irak'ın komşularının seçimi olmuştur. Bir taraftan İran, diğer taraftan Türkiye, Suudi Arabistan ve ABD yer almıştır. Sonuçta İran kazandı. İran Sünnilere geçit vermeyecek ve Şiiler hâkim olacaktır. Irak, Arap dünyasının kalesiydi ama İran bunu kırmıştır. Irak artık bir Şii devletidir.

-Seçimler öncesi Kerkük'te Kürtlerin beklentisi daha yüksekti. Kürtler arasındaki rekabet daha fazla sayıda sandalye kazanmalarına engel oldu. Musul'da oyların üçte birini almaları Kürtler açısından olumlu bir sonuçtur. IKDP'nin siyasi ağırlığının artacağı kesindir. Fakat IKDP laik rakibi IKYB'yi tamamen kaybetmek istemez. Çünkü esas korkusu İslamcılardır.

-IKDP'nin bölgesel yönetimin başkanlığı için IKYB desteğine ihtiyacı vardır. Çünkü bölgeyi temsil eden en güçlü makam bölge başkanlığıdır. IKDP Celal Talabani'nin ölümünü beklemektedir. IKYB'nin dağılıp dağılmaması Talabani'nin varlığına bağlıdır. Ancak Kürtler içinde IKDP'nin hâkimiyetine karşı artan bir direniş de vardır.

-Goran Hareketi'nin ortaya çıkışı Kürt siyasetine bir tepkiydi. Çok fazla lider odaklı bir harekettir. Neşirvan Mustafa sonrası hareketin geleceği belirsizdir. Goran, IKDP tarafından da kabul görmektedir. İslamcı rakiplerine göre Goran'ı tercih etmektedir.

Erbil'deki Sarenj Araştırmalar Merkezi'nin Türkiye Programı Direktörü Agit Kh. Zaher, Kürtlerin seçimlerden sonra Bağdat'ta eskisi gibi muhatap alınmayacağını düşünmeye başladıklarını, buna paralel olarak Türkiye'nin kendileri için öneminin arttığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Zaher, 7 Mart 2010 seçimleri ile ilgili değerlendirmeleri şu şekildedir:³²⁹

-Kürt siyasetinde tek otorite olarak yalnızca IKDP kalmıştır. IKDP, Kürtler için aynı zamanda Irak politikasında da tek güç durumuna gelmiştir. IKYB ve İslamcı partilerin Bağdat'ta temsil gücü azalmıştır. Son gelişmelerin IKDP-IKYB arasındaki yüzde 50-50 şeklindeki eşit paylaşıma dayanan stratejik ittifakı etkileyebilir.

³²⁹ Agit Kh. Zaher, Son Seçimler Kürtleri Bağdat'a Karşı Ankara'ya Yaklaştırdı, ORSAM, 11 Mayıs 2010.

-Kürt liste ve partileri, aralarındaki anlaşmazlığa rağmen Bağdat'taki parlamentoda ortak hareket etme kararı almıştır. İmzalanan 4'lü anlaşmayla Kerkük meselesi, petrol yasası, 140. Maddenin uygulanması, peşmergenin durumu gibi ulusal meselelerde ortak hareket edeceklerdir.

-Kürtler Irak'ın genel dengeleri dikkate alındığında, seçimlerden zayıflayarak çıktıklarını, bu nedenle Irak genelindeki önemlerinin azaldığını düşünüyorlar. Bu durum Türkiye ile ilişkileri olumlu etkilemiştir. Kürtlerin Bağdat'ta muhatap alınmayacaklarını düşünmeleri Türkiye'nin önemini artırmıştır. Bağdat'tan istediğini alamıyorsa Türkiye ile ilişkileri bir kart olarak kullanabilirim ve bu şekilde aynı zamanda Ankara yönetimi Kerkük konusunda bana daha olumlu yaklaşır düşüncesi güçlenmiştir.

-Kürt partileri Kerkük'teki sonuçları kendileri için olumsuz bulmuştur. Araplarla Kürtlerin baş başa gidişi Kürtleri olumsuz etkilemiştir. Musul'daki durum da Kerkük'e benzemektedir. Açıkçası tartışmalı bölgeler, Kürtler tarafından eskisi kadar hareketli tartışılmamaktadır.

-Kürt halkı en büyük tehdidi Türkiye'den algılamaktadır. Kürtler kendileri için en olumlu gelişmelerin de, en olumsuz gelişmelerin de kaynağının Türkiye olabileceğini düşünüyor. Çünkü Türkiye tüm bölgeye oynayan bir güçtür. Türkiye'nin Bağdat'la anlaşması Kürt yönetimini devre dışı bırakacaktır. Diğer taraftan, seçim sonuçları Kürt partilerinin ulusal meselelerde daha güçlü hareket etmek için Bağdat'ta birlik olma düşüncesini güçlendirmiştir.

Yapılan seçimler Türkmenler açısından geçmiş seçimlere nazaran daha başarılı sayılabilir. Çünkü Türkmenler daha önceki seçimlere göre daha fazla sandalye elde etmişlerdir. Mart 2010'da yapılan seçimlerin ardından Irak Türkmen Cephesi, Musul'da üç (İzzettin Devle, Nebil Harbo, Müdrike Ahmet), Kerkük'te iki (Erşat Salihi, Jale Neftçi) ve Diyala'dan bir (Hasan Özmen) milletvekili olmak üzere 6 milletvekili kazanarak Türkmen hareketi içerisinde en fazla milletvekiline sahip olmuştur. Yine Irakiye listesinden seçime katılan Mahmut Osman, Diyala'dan milletvekili seçilirken Irak Ulusal İttifakı listesinden Musul'dan aday olan Taki El-Mevla ve Kanun Devleti Koalisyonu içerisinde Bağdat'tan Abbas El Beyati milletvekili seçilmiştir. Ayrıca

Kanun Devleti ile seçimlere katılan ve milletvekili seçilebilmek için yeterli oyu alamayan Muhammed Casim Cafer milli bakiyeden milletvekili olmuştur.³³⁰

Her türlü şiddet, etnik ve mezhepsel gerilimler, dış faktörler ve işgal ortamına rağmen seçimlerin başarıyla tamamlanmış olması Irak'ın demokratik sisteme geçiş çabası açısından olumlu bir aşamadır. Seçim sonuçlarına bakıldığında dini ve ayrılıkçı partilerin düşüşte olduğunu görmekteyiz. Irak seçmeni tercihini genel olarak milliyetçi ve merkezîyetçi bir tavırla ortaya koymuştur. Seçim sonuçlarının galibi kuşkusuz Başbakanlık görevini yürüten Nuri El Maliki liderliğindeki Kanun Devleti Listesi olmuştur. Maliki listesi 14 vilayetin 9'unda ipi göğüsleyen taraf olmuştur.

Seçimlerden sonra Irakiye listesinden meclise giren Usame Nuceyfi meclis başkanlığına, Celal Talabani ise meclis tarafından cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.³³¹ Yapılan uzun uğraşlar sonucu Nuri El Maliki başkanlığındaki hükümet 21 Aralık 2010 tarihinde meclisten güvenoyu aldı. Koalisyon anlaşması çerçevesinde Irakiye listesinin başkanı Iyad Allavi ise dış ve güvenlik politikaları ile ilgili işleri yürütecek olan konseyin başına getirildi.³³² Kurulan 42 kişilik kabinede Türkmenler 3 bakanlık elde ederek kurulan hükümetler içerisinde ilk defa bu kadar fazla sayıda temsil hakkı bulmuşlardır. Oluşturulan hükümette Irak Türkmen Cephesi listesinden Musul milletvekili seçilen İzzettin Devle Tarım Bakanlığına, yine Irak Türkmen Cephesi listesinden Kerkük milletvekili seçilen Turhan Müftü Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanlığına, Kanun Devleti Koalisyonundan Selahaddin vilayetinden aday gösterilen Casim Muhammed Cafer ise Gençlik ve Spor Bakanlığına getirilmiştir.

3.12. Irak Türkmenlerinin Irak Siyasetinde Başarısız Olmasının Nedenleri

Seçim sonuçları değerlendirildiğinde Türkmenler açısından önemli bir ilerlemenin olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Çünkü Türkmenlerin seçimlerde aldıkları oy miktarı ile nüfuslarının karşılaştırması yapıldığında Türkmenlerin

³³⁰ Bilgay Duman, “2003 Sonrası Irak Siyasetinde Türkmenler ve Yeni Hükümette Türkmenlerin Durumu”, Ortadoğu Analiz, Ocak 2011, Cilt:3, Sayı:25, S.27.

³³¹ http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1421:irakta-secim-suereci-yeni-huekuemet-ve-stikrar-&catid=168:ortadogu-analizler, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2013.

³³² <http://haber.gazetevatan.com/irakta-hukumet-sonunda-kuruldu/348078/30/dunya>, Erişim: 15 Nisan 2013.

nüfuslarına oranla çok daha az oy aldıkları görülmektedir. Bu sonuçlar Irak Türkmenlerinin seçimlerde göstermiş olduğu çaba ve gayretin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Türkmenlerin iradesinin sandığa tam olarak yansımaması ve seçimlerde istenilen başarıyı elde edememesinin başlıca sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

-Türkmenlerin seçim öncesi başlatılan ve devam ettirilen usulsüzlük ve hileler Türkmen iradesine gölge düşürmüştür. Özellikle statüsü tartışmalı halde olan Kerkük üzerinde Kürt gruplar eliyle yapılan bu usulsüzlükler seçimlerde Türkmenlerin şikâyet ettiği önemli konulardan birisi olmuştur.³³³

-Türkmenlerin seçimlerde pasif kalmasının bir diğer sebebi ise güvenlik sorunları ve bölgede yaşanan istikrarsızlıklardır. Bu durum Türkmenlerin sandığa gitmesinin önünde ciddi bir engel oluşturmuş, özellikle merkezi yönetimin güvenliği sağlayamaması ciddi bir meşruiyet sorunu yaratmıştır.

-Türkmenlerin bir başka sorunu ise coğrafi bütünlük konusunda yaşadıkları zorluklardır. Birbirinden tamamen kopuk bir coğrafyada yaşıyor olmaları siyasi ve kültürel açıdan bütünlük oluşturmalarını engelleyen önemli bir faktör olmuştur. Dağınık coğrafyada yaşamak Türkmenlerin nüfus güçlerini etkin şekilde kullanmalarını engelleyen temel bir faktördür.³³⁴

-Türkmenler arasında oluşan yaygın kanı seçimlere olan inancın düşüklüğüdür. Halkın seçimlere inanmadığı, bölgedeki yönetimi değiştirmenin seçimle mümkün olmadığı anlayışı Türkmenlerin sandığa gitmesinin önünde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

-Önemli bir diğer faktör ise, kamuda görev yapan Türkmenlerin görevlerini kaybetmemek adına IKDP ve IKYB listelerine oy vermesidir. 1991'den bu yana birçok

³³³ “El Turkman Yutalibun Bi Riaset El Cemiiye El Vataniye ve %25 Min Naft Kerkük ve Yettehimune El Akrad Bi El İtidaa Ala Mekkaratihim”, El Kuds El Arabi, 17 Şubat 2005.

³³⁴ Hasan Mazin-Şükrü Soran, “Irak’ta Demokrasi Provası”, Stratejik Analiz, Mart 2005, Cilt:5, Sayı:59, s.22.

Türkmen Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetim idaresindeki kuruluşlarla çalıştıkları bilinmektedir.³³⁵

-Türkmenlerin dini ve siyasi reflekslerle oy davranışı göstererek dini ve mezhep eğilimli partilere yönelmesi, özellikle Şii Türkmenlerin Şii eksenli koalisyonlara yönelmesi Irak Türkmenlerinin seçim sonuçlarını etkileyen bir başka faktör olmuştur.

-Musul'da Türkmen adayların şansını azaltan diğer bir unsur Türkmenler açısında oy deposu konumundaki Telafer'den çıkan aday sayısının son derece fazla olmasıdır. Bu adayların neredeyse hiçbirinin tek başına kazanma şansı bulunmazken oyların bölünmesine neden olmaktadır.³³⁶

³³⁵ Bilgay Duman, "Irak'ın kuzeyindeki Türkmenlerin Siyasal Durumları: Saha Çalışmasına Dayalı Bir Analiz", Ortadoğu Analiz, Aralık 2009, Cilt:1 Sayı:12, s.26.

³³⁶ Serhat Erkmen, "Seçim Öncesi Irak'ta Siyasi Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler", ORSAM, Rapor No:14, s.32, Şubat 2010.

4.BÖLÜM :IRAK'IN GELECEĞİNE YÖNELİK SENARYOLAR VE TÜRKMENLERİN UYGULAMASI GEREKEN STRATEJİLER

ABD'nin çekilmesinden kısa bir süre sonra Irak'ta başlayan siyasi kriz bir süredir Arap baharı çerçevesinde gelişen olayların gölgesinde kalmıştır. Fakat coğrafyanın jeopolitik düzenlemeye tabi tutulması ve Ortadoğu'da farklı bir yöntemle, yani araçlarla topyekun alt üst oluşlar Irak'ı yeniden gündeme taşımıştır. Siyasi gelişmeler, iç çatışmalar, dini-etnik merkezli hesaplaşmalar Bush'un “Özgürleşen Irak” sloganını düşürmektedir. Irak'taki siyasi gelişmelerin yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Hem Türkiye'de hem de bölgesel çıkarlarını korumak isteyen küresel güçler nezdinde Irak'ın geleceğine yönelik pek çok olasılık masaya yatırılmıştır. Irak coğrafyasında meydana gelebilecek olayların bölgesel ve küresel yansımaları göz önünde bulundurulduğunda bölge ülkelerinin Irak politikasında oldukça dikkatli davranması gerekmektedir.

Baas rejimi gibi bir dikta yönetiminden kurtulan Irak halkı maalesef rejimin yıkılmasıyla oluşan otorite boşluğunu demokratik bir rejimle doldurma konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Kerkük'ün statüsünün belirsizliği, Kuzey Irak sorunu, seçimlerin güvenilirliği ve yaşanan şiddet olayları bu süreçteki en önemli problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Irak'ın geleceğine ilişkin senaryolar, Irak'ta merkezi yönetimin devam etmesi ve parçalanmış Irak senaryoları muhtemel durumlara göre siyasi-stratejik seçenekler olmak üzere üç ana başlık etrafında ele alınacaktır.

4.1. Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Devamına İlişkin Senaryolar

Irak'ın bütünlüğü her şeyden önce merkezi hükümetin ülke genelindeki kontrolü sağlamasına, Sünni Arapların sisteme entegre edilmesi ve Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi'nin yayılmacı ve federalizm yanlısı gayretlerinden vazgeçirilmesi ve Irak'ın kuzeyindeki yapının unsurlarının etkisiz hale getirilerek Irak bütünlüğünün ülkede tamamen sağlanmasına bağlıdır.

Irak coğrafyasında merkezi yönetimi zayıflatan pek çok olumsuz gelişme olmasına rağmen 2010 yılında yapılan seçimlerde merkeziyetçi 3 listenin (Kanun

Devleti Koalisyonu, El-İrakiye Listesi, Irak Ulusal İttifakı) zaferiyle sonuçlanmıştır. Ne var ki merkezîyetçi karakter taşıyan üç liste kendi içlerinde homojen bir yapıya sahip değildir. Ayrıca partiler arasındaki güç mücadelesi merkezî otoritenin güçlü olma iradesini zayıflatmaktadır. Irak seçimlerine yaklaşık 200 partinin girdiği göz önünde bulundurulursa Irak siyasetinin doğası gereği koalisyona mahkûm olduğu görülür. Siyasi-içtimai kırılmalara, iç çatışmalara sürüklenmiş bir ülkede koalisyona dayalı hükümetlerin hassas dengelere dayanması nedeniyle kırılgan oldukları bir gerçektir.

Kendisini merkezî yönetimden dışlanmış hisseden etnik ve mezhebî gruplar, merkezî otoriteye karşı açıktan tavır almışlardır. Bu karşı çıkışın öncülüğünü Kürtler yapmış ve Kuzey Irak'ta kendi federal bölgelerini kurmuşlardır. Son zamanlarda Irak'taki merkezî yapının Şiileşmesiyle beraber kendisini merkezî idareden dışlanmış hisseden ve Baas rejimi döneminde olduğu gibi ülke yönetiminde söz sahibi olamayan Iraklı Sünniler, sayıca azınlıkta oldukları ve demokratik yollarla Irak'taki merkezî yönetimde söz sahibi olamayacağı endişesi ile nüfus olarak çoğunlukta oldukları bölgelerde federasyon arayışlarına gitmeye başlayabilirler.

ABD'nin Irak'ta yaşadığı krizi aşmak amacıyla çözüm yolları bulmak için 15 Mart 2006 tarihinde ABD'de Cumhuriyetçi Parti'den eski Dışişleri Bakanı James Baker ve Demokrat Parti'den Hamilton başkanlığında 10 kişiden oluşan Kongre üyelerinin 9 ay süren çalışmaları sonucunda 6 Aralık 2006 tarihinde “79 Tavsiye Kararı”nı Bush yönetimine sunmuştur. Bu tavsiyelerin başında ABD'nin askeri güçlerinin 2008 yılından itibaren belirli bir program dâhilinde geri çekilmesi, İran ve Suriye ile diplomatik görüşmelerin başlatılması, Kerkük'teki durumun tehlikeli olduğu ve çözümlenmesi için uluslararası tahkimin gerekliliği ve referandum ile ilgili 140. Maddenin ertelenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak Bush yönetimi Irak ile ilgili yeni politikasında bu raporun aksine kararlar almış, yalnızca Kerkük konusu ile ilgili oluşan uluslararası konjonktürel nedenlerden dolayı söz konusu madde ileri bir tarihe ertelenmiştir.³³⁷

³³⁷ Cüneyt Mengü, “İşgal Sonrası Irak'ın Yapılanmasına Dair Tasarılar”, KÖKSAV, 29 Nisan 2008.

Rapor, İran ve Suriye hariç birçok Ortadoğu ülkesini rahatsız etmiştir. Özellikle Kerkük konusunda makul sayılabilecek önerilere rağmen rapora Irak'taki grupların tepkisi farklı olmuştur. En şiddetli tepki Kürt gruplardan gelmiştir. Irak'ın üçe bölünmesi suretiyle istikrarın sağlanabileceği görüşünü reddeden ve dolayısıyla Irak'ın parçalanmasına karşı çıkan rapor, Kürt grupların savunduğu federasyon sistemi ile ters düşmektedir. Kürtlerin nihai hedefleri bağımsız bir devlet kurmak olduğu için en önemli ekonomik ve stratejik avantajlarını yitirmeleri anlamına gelen 28. Maddedeki "Irak petrollerinin merkezi hükümet tarafından kontrol edilmesi" önerisine karşı çıkmışlardır. Kürt grupların en şiddetli tepkisi Kerkük konusundaki önerilere karşı olmuştur. Raporun 2. Maddesinde Kerkük konusunda "karşılıklı olarak kabul edilebilir uzlaşma" önerilmektedir. 30. Madde ise, Kerkük'te 2007 sonuna kadar yapılması planlanan referandumun ertelenmesi ve sorunun uluslararası platformda çözülmesini tavsiye etmekteydi.³³⁸

Baker-Hamilton Raporu'na karşı büyük bir kampanya başlatan Kürtler raporu tamamen reddettiklerini vurgulamışlardır. Çünkü 2006 yılına gelene kadar Kürtler, ABD'nin her türlü siyasi, askeri ve mali desteğini arkalarına alarak, bağımsız bir devletin sahip olabileceği her türlü kolaylığı, imkânı ve rahatlığı elde etmişlerdir.

ABD'nin Irak ve Kuzey Irak ile ilgili ilişkilerine bakışı ve çıkarları şu şekilde özetlenebilir:³³⁹ "Irak'ta bölünme hala mümkündür ve sivil savaş Türkiye ve Ortadoğu ülkelerine sıçrayan stratejik sonuçlar doğurmak yanında acil insani yardım faaliyetlerini de gerektirebilir. Irak'taki çöküş ABD'nin gücü ve otoritesi ile ilgili prestijini azaltır. ABD, müttefik olarak Türkiye ile Iraklı Kürtler arasında bir seçim yapmak durumunda kalmamalıdır. Türkiye, Kore'de ABD ile savaşmış Soğuk Savaş boyunca ittifakın doğu kanadını tutmuş değerli bir NATO üyesidir. Türkiye, Afganistan'da iki kez ISAF'a liderlik etti ve bu ülkedeki NATO faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Türkiye'nin işbirliği ABD birlikleri ve malzemelerinin Irak'a kuzeyden ulaştırılmasında da önemlidir. Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi ise Irak'taki terörle mücadelede ABD hızla reaksiyon kuvvetlerini barındıracak askeri üsler önermektedir. Bu öneri ülkenin

³³⁸ Sait Yılmaz, a.g.e., s.266.

³³⁹ David L. Philips, Confidence Building Between Turks and Iraqi Kurds, The Atlantic Council, Washington DC, 2009.

tümünde egemenlik sağlama niyetindeki Iraklıları sinirlendirirken, ABD için stratejik değerini kaybetmek isteyen Türkiye'yi de kızdırmaktadır. Kullanılmamış enerji kaynakları ile Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi hem ABD hem Irak enerji güvenliği için önemlidir. Kerkük, Irak'tan Batı pazarına Ceyhan boru hattı ile petrol taşıyan önemli bir şehirdir. Şaşamal, Süleymaniye'nin doğusu ve Kerkük'te Qader Karam ise doğal gazı ile Avrupa pazarı için alternatif kaynaklardır. Irak, NABUCCO boru hattının karlılığına da katkıda bulunabilir.’’

Demokratik açıdan Irak siyasetinde merkezi yönetimin güçlendirilmesi açısından 2010 seçimleri oldukça önemlidir. Bu seçimlerde merkezîyetçiliği savunan partilerin zaferle ayrılmasının yanı sıra 2005 seçimlerini boykot eden Sünnilerinde parlamentoda temsil edilmesi önemli bir gelişmedir. Ancak Irak'ta güçlü bir merkezi hükümetin kurulması Kuzey Irak'ta çok sert reaksiyonlara neden olabilir. Çünkü güçlü bir merkezi hükümet, bağımsız bir devlet olma yolunda ilerleyen Kuzey Irak Bölgesel Yönetimini potansiyel bir tehdit olarak görecektir. Kendisini ayrılıkçı Kürt hareketi karşıtlığı ortak paydası üzerine inşa eden bir merkezi hükümetin Kuzey Irak ile Irak merkezi arasındaki ayrışmayı derinleştirmesi kaçınılmazdır.

Irak'ta güçlü bir merkezi otoritenin kurulmasının önündeki bir başka büyük engel ise mezhep faktörünün siyaset üzerindeki etkisidir. İran İslam Devrimi ile birlikte din olgusu devletlerin yönetiminde etkili bir unsur olmaya başlamış ve zaman içerisinde bu olgu mezhepçi bir bakış açısına doğru evrilmiştir. Bu durum bütün bölge ülkelerini etkilediği gibi Irak coğrafyası da bu dalgadan nasibini almıştır. Mezhep kimliğinin ön plana çıkması ile beraber Irak siyaseti, mezhepçiliği arka plana atarak Iraklılık ya da en azından Araplık kimliği üzerinden bir siyasi dil geliştirememiştir.

Irak'ta merkezi otoritenin sağlanmasına imkân sağlayacak askeri gücün bulunmaması merkezîyetçiliğin önündeki bir başka engeldir. Bütün çabalara rağmen şiddet ortamı devam etmekte ve ülkede istikrar sağlanamamaktadır. Meclis'te legal siyaset yapan ve önemli güce sahip olan partilerin içinde ayrıca bir silahlı yapılanmaları mevcuttur. Bedir Tugayları, Sadr grubuna bağlı milisler ve Kuzey Irak'taki peşmerge grupları bu duruma verilebilecek başlıca örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Irak

merkezi hükümetine bağlı askeri güçler, özellikle Musul ve Kerkük'te Barzani'ye bağlı peşmerge kuvvetleriyle sıcak çatışmalar yaşanmış ve her iki taraf da kayıplar vermiştir. Bu duruma ilave olarak bölgede bazı aşiretlerin silahlanması, Kuzey Irak'taki PKK varlığı ve ülkenin önemli bir kısmında eylem yapma gücüne sahip olan El-Kaide varlığı göz önünde bulundurulduğunda Irak'taki merkezi hükümetin, ülke topraklarının tamamında otorite sağlaması oldukça zor görülmektedir.³⁴⁰

Irak'taki siyasi istikrarı bozan bir başka faktör ise Kerkük sorunudur. Tek başına dünyadaki petrol rezervlerinin %3'ünü karşılayan Kerkük, Irak'taki gruplar arasında paylaşılamamaktadır. Irak'taki siyasi gruplar arasındaki çatışmaların en önemli kaynaklarından birisi Irak'taki ekonomik kaynakların paylaşımı meselesidir. Her siyasi grup elde edecekleri ekonomik gücü en üst seviyeye çıkarma mücadelesi vermektedir. Bu noktada Irak'taki tüm grupların üzerinde anlaşarak Kerkük sorununu çözmeleri mümkün görünmemektedir.

Irak'ın güvenlik ve istikrarının sağlanmasında göz ardı edilmemesi gereken bir diğer faktör ise bölge ülkelerinin alacakları pozisyonudur. Bölge ülkeleri Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda ne kadar sistemli bir tutum alacağı soru işaretidir. İlk aşamada bu ülkeler Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasından yana tavır alacak olsalar bile Irak'ta patlak verebilecek bir iç savaş ve istikrarsızlık durumunda bölge ülkeleri Ortadoğu coğrafyasındaki nüfuslarını genişletmek adına Irak'ta destekledikleri siyasi gruplar vasıtasıyla Irak'ın parçalanmasını derinleştirecek bir rol oynayabilirler. Bu durum kuşkusuz bölgedeki Şii-Sünni çatışmasının daha aktif hale gelmesiyle sonuçlanabilir. Özellikle Irak'ın parçalanmasıyla ortaya çıkacak bir Şii devleti, Suudi Arabistan başta olmak üzere bölgedeki bazı ülkelerin olumsuz tepkiler ile karşı karşıya kalacaktır. Böylece kurulacak Şii devleti İran'a yaklaşacak ve mezhep eksenli bir bölgesel çatışmanın temelleri atılmış olacaktır.

³⁴⁰ Serhat Erkmen, Irak Hangi Şartlar Altında, Nasıl Parçalanabilir?: En Kötüye Hazırlıklı Olmak, ORSAM, Rapor No: 102,S.8, Ocak 2012.

4.2. Parçalanmış Irak Senaryoları

Parçalanmış bir Irak'ın büyük bir kaos ve iç savaşın sonucunda meydana geleceği aşıkardır. Ancak parçalanmış Irak'ın kaç bölüneceği ve bölünmenin sınırlarının nasıl olacağı büyük ölçüde kaos ortamının hangi argümanlar üzerinden çıkacağı ile doğru orantılıdır. Böyle bir durumda gerçekleşme olasılığı yüksek olan etnik temelli ve mezhep temelli bölünmelerin Irak'ta oluşturacağı yankıyı göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

ABD'nin Irak işgalini tarihsel emellerini gerçekleştirmek için büyük bir fırsat olarak gören Kürt gruplar, etnik temelli bir bölünmenin başat unsuru olmaya aday bir görüntü vermektedirler. Böyle bir durumda Irak'ın ikiye bölünmesi söz konusu olabilir. Ülkeyi Arap ve Kürt etnik gruplara göre ikiye bölebilecek bir süreçte Musul, Kerkük, Selahaddin vilayetleri pek çok çatışmaya gebe olabilecek durumdadır. Bölgedeki çatışmanın Kürtler ve Araplar arasında olması muhtemel iken bölgede yaşayan Türkmenlerin bu çatışmadan çok zarar görecekleri tahmin edilmektedir. Kerkük'ün statüsü, Kürt yönetimine merkezi hükümetten ayrılacak olan bütçenin durumu ve Kuzey Irak yönetiminin bölgesinden çıkarttığı petrolü merkezi hükümetin onayını almadan uluslararası arenada pazarlamaya çalışması bölgedeki gerilimi artırarak sıcak çatışmaya sebep olabilecek başlıca faktörlerdir.

Bugün, Irak'taki Kürt grupların en büyük arzusu bağımsız bir Kürt devleti kurmaktır. Irak, Kürt milliyetçiliğinin doğduğu yer ve Kürtlerin bağımsızlık hayaline en fazla yaklaştıkları ülkedir.³⁴¹ Zaman zaman çatışan ve yeri geldikçe işbirliği yapan, ancak aralarındaki güç mücadelesi hiçbir zaman sona ermeyen IKDP ve IKYB'nin üzerine tereddütsüz uzlaştıkları temel hedef, şartlar el verdiği takdirde bağımsız Kürt devleti kurulmasıdır. ABD'nin eski Hırvatistan Büyükelçisi ve bir öncesi Saddam Hüseyin rejiminin Iraklı Kürtlere yaptığı katliamı belgeleyerek Irak'a ambargo konulmasına önderlik eden ve Iraklı Kürtlerin "akıl hocası" olarak bilinen Peter Galbraith, Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde yaptığı bir konuşmada, "Onlar, tek bir Kürdistan parlamentosu ve hükümeti isteyeceklerdir. Polisi kontrol ettikleri, kendi doğal

³⁴¹ Peter Galbraith, Irak'ın Sonu Ulus Devletlerin Çöküşü Mü?, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s.142.

kaynaklarına ve kendileri savunma gücüne sahip oldukları bir hükümet isteyecekler” demiştir.

Irak’taki Kürt grupların, merkezi hükümetle girişeceği herhangi bir çatışmada pek çok avantaja sahiptir. Öncelikle Saddam rejiminden arta kalan ağır silahların önemli bir bölümü Kürt grupların eline geçmiştir. Örgütledikleri peşmerge birlikleri ile adeta düzenli bir ordu görünümü vermekte, ayrıca PKK terör örgütünden de bu peşmerge gruplarına katılımların olduğu bilinmektedir. Ayrıca Kürt gruplar, bölgedeki olası bir çatışmayı uluslararası arenaya taşıyarak başta Birleşmiş Milletler ve NATO olmak üzere uluslararası örgütlerin duruma müdahale etmesini sağlayarak kendileri açısından krizi fırsata çevirmeleri söz konusu olabilir. Böyle bir durumda Kürtler Batı’nın desteğini alarak BM şemsiyesi altında ikinci bir Kosova modelini Kuzey Irak’ta hayata geçirme potansiyeline sahiptir.³⁴² Buna karşılık Araplar kendilerini ister istemez İran-Rusya-Çin eksenli bir ittifakın içerisinde kendilerini bulacaklardır. Böyle bir siyasi sürecin Kuzey Irak’ta bağımsız bir Kürt devleti kurulmasıyla sonuçlanması kuvvetli bir ihtimaldir.

Irak’ın bölünmesine yönelik gösterebileceğimiz bir başka senaryo ise mezhep temelli bir bölünmedir. Bu bölünmenin ortaya çıktığı alan daha çok Necef, Kerbela, Bağdat gibi Irak’ın daha merkezi yerleri olabilir. Böyle bir bölünmede merkezi yönetimin zayıflama süreci çok daha kısa bir süreçte olabilir. Bu çatışmayı fırsat bilen ayrılıkçı Kürt gruplar tarihi emellerine çok daha az kayıp vererek ulaşma imkânına sahip olacaklardır. Çünkü bu durumda Kuzey Irak bölgesinin bağımsızlığına karşı çıkacak potansiyele sahip olan gruplar birbirleri arasında çatıştıklarından dolayı ayrılıkçı Kürt grupların karşısında yekpare bir blok olmayacaktır. Irak’taki mezhep temelli bölünmeden en fazla zararlı çıkacak kesim ise şüphesiz Sünni gruplardır. Hem nüfus olarak azınlıkta olmaları hem de Baas sonrası dönemde Şiilerin devlet aygıtına egemen olması nedeniyle Sünnilerin Şiiler karşısında üstünlük sağlaması mümkün görülmemektedir.

³⁴² Serhat Erkmen, a.g.m., S.15.

4.3. Muhtemel Durumlara Göre Siyasi-Stratejik Seçenekler

Post-modern toplumsal durumun “dinî-etnik” farklılıklar üzerinden tasarlanması ve bunun “özgürleşme” olarak sunumu Irak’ta yaşanması muhtemel durumlar hakkında önemli ipuçları vermektedir. Yaşanan fiili duruma, politik aktörlere, ayrışma ve öteki oluşturma kalıplarına bakılırsa “parçalanma” sürecinin hangi modeller etrafında şekilleneceği görülür. Böyle bir sosyo-politik zeminde Türkmenlerin hangi siyasi-stratejik seçeneklere sahip olduğu açığa çıkmaktadır.

Irak coğrafyasında Türkmenlerin yoğunlukta olduğu Musul, Kerkük, Diyala gibi bölgelerin Irak’taki grupların güç mücadelesine ev sahipliği yapma olasılığı kuvvetle muhtemeldir. Özellikle Irak’ın minyatürü olarak adlandırabileceğimiz Kerkük’te yaşanacak bir çatışmanın kısa sürede bütün Irak’a yansması ihtimaller arasındadır. Bölgenin petrol açısından zengin olması nedeniyle bütün etnik ve mezhebi grupların kendisinden olmayana karşı bir imha politikası uygulamak istemesi kaçınılmazdır. Türkmenlerin bölgeden tamamen diskalifiye edilme çabaları, Sünni Araplar ile Kürtler arasındaki güç mücadelesi ve bölgedeki petrol rezervleri en hassas konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Kerkük’te doğabilecek herhangi bir çatışmanın dindirilmesi oldukça zor görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı Irak’ın merkezileşmesi Türkmenler açısından oldukça önemlidir.

Ülkede çıkabilecek olan Arap-Kürt eksenli bir etnik çatışma sonucunda bölgede en fazla zarar görecektir kesim şüphesiz ki Türkmen toplumdur. Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi’nin Irak’tan ayrılma senaryosu gerçekleştiği takdirde Türkmenlerin bir kısmı bölgesel yönetimin sınırlarında, diğer bir kısmı ise merkezi hükümetin sınırlarında kalmak üzere ikiye bölünecek olup, her iki kesimde de azınlık statüsünde kalacaklardır. Türkmenler böyle bir süreçte Araplar veya Kürtlerin yanında yer aldığı takdirde sıcak çatışmanın tarafı olacaklarından önemli ölçüde kayıp verme ihtimalleri bulunmaktadır. Ayrıca Sünni Araplar Kürtleri bölgeden çıkarttığı takdirde Türkmenler ile yaptığı işbirliğinin ömrünün ne kadar olacağı belli değildir.

Irak Türkmenleri ise mezhep temelli bir ayrışmadan nasibini alacak ve mezhep temelli ayrışmanın Türkmenlerin birliğini zedeleyecek bir unsur olarak karşımıza

ıkacaktır. Arap ve Kürtler arasında sıkışıp kalan Türkmenler kendi içlerinde de böyle bir ayrışma yaşadıkları takdirde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır.

SONUÇ

ABD, tıpkı Roma İmparatorluğu, İngiliz İmparatorluğu gibi bir pax-Amerikan dünya modeli kurma arayışındadır. Amerika'nın hayati çıkarları Hindistan'ın batısından Akdeniz'e uzanır. Bu coğrafyayı kontrol edemediği takdirde zamanla Avrasya'nın kenarında bir ada devleti haline gelecektir. Bu süreçte Ortadoğu coğrafyası genelde, Irak coğrafyası ise özelde küresel güç dengeleri için oldukça önem taşımaktadır.

Arap dünyası modern tarihte ilk defa içeriden ve dışarıdan gelen müdahalelerle bir değişime gitmektedir. Arap dünyasının yeniden şekillenmesi ABD'nin klasik Batı kolonizasyonundan farklı olarak toplumları kendi stratejisi çerçevesinde özgürlük ve demokrasi söylemlerini kullanarak şekillendirmektedir. Bu çerçevede ABD, Ortadoğu'da Soğuk Savaş döneminden farklı olarak kalıcı bir hegemonik güç olmayı amaçlamaktadır.

Ortadoğu coğrafyasında gelişen süreçle beraber artık Kürt olgusu küresel anlamda siyasî bir destek bulmuştur. Bugün Kuzey Irak'ta geri dönüşümü olmayan fiilî bir oluşum söz konusudur. Türkiye ise sürekli olarak çevresindeki değişimlere karşı tavır ve tepki gösterebilecek politikalar geliştirme kabiliyetine sahip olmalıdır. Fakat bu noktada belirtmemiz gerekir ki Türkiye'nin Irak'ta ortaya çıkan yeni yapılanmaya müdahale etmesi 1 Mart tezkeresinden sonra pek mümkün görülmemektedir. Söz konusu oluşum devletleşme yolunda ilerlemeye hızla devam etmektedir.

Türkiye'nin Kuzey Irak'ta bağımsız bir devlet olma yolunda olan oluşumun bağımsızlığını kazanması durumunda nasıl bir model içerisinde ilişkilerini geliştireceği üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu noktada kurulacak olan devletle ilişkilerin ne düzeyde olacağı ve Türkmenlerin güvenlik ve haklarının nasıl korunacağı iki temel sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkmenlerin bölgedeki varlığı Türkiye için sadece tarihî ve kültürel bir olgu değildir. Ortadoğu coğrafyasının zorlu koşulları göz önüne alındığında bu coğrafyada bulunan bir ülkenin güvenliğini kendi sınırlarından sağlaması mümkün gözükmemektedir. Yani bir ülkenin güvenliği sınırlarının ötesinde başlar. Bu nedenden dolayı Irak Türkmenleri, Türkiye açısından aynı zamanda bir güvenlik meselesidir.

Çünkü Irak, Türkiye, İran ve Suriye devletlerinin herhangi birisinde patlak veren bir Kürt hareketi, tıpkı Arap Baharında olduğu gibi domino etkisi yaratarak diğer komşu ülkelere yayılması kuvvetle muhtemeldir. Bu açıdan bakıldığında Türkmenlerin hem Kürt hareketini dengelemesi, hem de bölgedeki PKK varlığına karşı bir denge unsuru olması bakımından son derece önemlidir.

Kuzey Irak'taki yönetim için bağımsız bir Kürt devletinden farklı olarak uygulayabilecekleri Quebec modeli mevcuttur. Quebec Kanada'nın 10 eyaletinden birisidir, ancak nüfusun %15'ini oluşturan ve sonsuz bir otoriteye sahip olan bir eyalettir. Fransızca'nın tek dil olduğu bu eyalet, dışarıda konsolosluk açma yetkisine sahiptir ve kendilerine özgü silahlı birimleri ve emniyet güçleri mevcuttur. Fransız kültürünün hakim olduğu bu eyalet kendilerini Frankofon birliğinin bir parçası olarak görmektedir. Özetle belirtmek gerekirse bağımsızlıklarının ilanı ve BM tarafından egemen bir devlet olarak tanınmaları haricinde bağımsız bir devlet görüntüsü vermektedir. Bağımsız olmaları halinde bölge ülkelerinin ve Irak içindeki unsurların tepkisinden çekinen Irak Kürtleri, federal Irak içerisinde böyle bir modeli benimseyebilirler. Quebec meclisinde Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin temsilcileri mevcuttur.

Kürt sorunu Ortadoğu'nun içinden geçtiği süreçte bir bölge sorunu halini almıştır. Türkiye'nin bu sorunu çözerken bölge ülkeleri ile koordineli bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Eğer bu sorun uluslararası bir durum arz ederse Türkiye'nin önünü alamayacağı bir takım sonuçlar doğurabilir. Eğer sorun uluslar arası bir hal alırsa yeniden eski haline çevirmek oldukça zordur. Sosyo-politik dinamiklere bakılırsa sürecin belirtilen duruma doğru evrildiği söylenebilir.

Irak'ta meydana gelen pek çok belirti önümüzdeki süreçte bir iç savaş olabileceği izlenimi vermektedir. Bu durumda Türkiye'nin alacağı pozisyon son derece önemlidir. Irak'ta yaşayan Arap, Şii, Sünni, Türk, Kürt gibi unsurların hepsi Türkiye'de de mevcuttur. Dolayısıyla Irak'ta meydana gelecek bir iç çatışmanın Türkiye'ye sıçrama olasılığı son derece yüksektir. Bu açıdan baktığımızda Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda son derece ısrarcı davranması önem arz etmektedir.

Irak seçmeninin oy verme davranışları ve Irak'ta sahip oldukları nüfus göz önüne alındığında Şiiilerin Irak'ın merkezi yönetiminde söz sahibi olmaya uzun süre devam edeceği görülmektedir. Bu kapsamda bakıldığında Türkiye'nin mezhep merkezli gerilimlere, ayrışmalara, çatışmalara dayalı politikalara karşı tutum geliştirmesi gerekmektedir. Sünni-Şii merkezli ayrışmayı ima ederek Şii karşıtı bir politika geliştirmek hem Irak'ın ve Irak Türkmenlerinin çözülmesine hem de Irak'ta yaşanan sorunun Türkiye'ye taşınmasına yol açabilir. Birlikte yaşama dokusunu bozmak için üretilmiş mezhep merkezli siyasetin etkisini düşünerek politikalar geliştirmek birlikte yaşamanın ön koşuludur.

Türkmenlerin Irak'taki nüfusları ve içerisindeki farklılıkları nedeniyle Irak siyasetinde etkili olması için zamanın diline uygun yeni bir söylem geliştirmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Türkmenlerin ağırlıkta olacağı yeni bir siyasî oluşumun temellerinin atılması gerekmektedir. Irak Türkmenleri, 1990 sonrası sürecin beklediği ayrıştırmacı siyasî dili aşmak için ulusal ittifakı sağlayan bir dil geliştirmeli, bu temel üzerine siyaset yapan yapıları desteklemesi ve bunlarla ittifak kurması Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlama konusunda katkı sağlayabilir. Ayrıca Irak Türkmenlerinin geliştirdikleri siyasi oluşumlar içerisinde Irak'ın demografik yapısını oluşturan dini ve etnik unsurların yer alması sağlanabilir. Böyle bir oluşumda Kürtler, Araplar, Süryaniler, Yezidiler de yer almalıdır. Özellikle Asuriler ve Yezidiler açısından da önemli bir siyasî mecra olabilir. Böylelikle Kurulacak ulusal temelli bir siyasi parti Irak'ın toprak bütünlüğüne de hizmet etmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

A. ARAŞTIRMA VE ARŞİVLER

BAĞBOZAN, Şeref, Baas Yönetimi Altındaki Irak Türkleri, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007

BAŞBAKANLIK DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Musul Kerkük ile ilgili arşiv belgeleri, Ankara, 1993, Yayın No:11

ÇUBUKÇU, Mete, ÖZHAN, Taha, İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri, SETA Analiz, Sayı:20, Nisan 2010

DUMAN, Bilgay, Irak'ta Türkmen Varlığı, Rapor No: 33, ORSAM, Mart 2011

DUMAN, Bilgay, Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2007

DUMAN, Bilgay, Irak'ta Türkmen Varlığı, ORSAM, Rapor No: 33, Mart 2011

DUMAN, Bilgay, Irak'ta Bektaşilik (Türkmenler-Şebekler-Kakailer), ORSAM, Rapor No: 88, Kasım 2011

DUMAN, Bilgay, Geçmişten Günümüze Irak Türkmen Cephesi'nin Yapısı ve İdari Durumu, ORSAM, Rapor No:86, Kasım 2011

ERKMEN, Serhat, Seçim Öncesi Irak'ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler, ORSAM, Rapor No:14

ERKMEN, Serhat, Irak'ta Mevcut Siyasi Durum ve Önemli Siyasi Gelişmeler, ORSAM, Rapor No: 35, Mart 2011

ERKMEN, Serhat, Irak Hangi Şartlar Altında Nasıl Parçalanabilir? En Kötüye Hazırlıklı Olmak, ORSAM, Rapor No:102, Ocak 2012

HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI, Irak'ta Türkmen Varlığı, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 2000

KANBOLAT, Hasan, ERKMEN, Serhat, DUMAN, Bilgay, Musul'da Yerel Siyaset ve Irak Siyasetinde Yeni Dinamikler, ORSAM Rapor No: 121, Mayıs 2012

KAYILI, A. Gökhan, The Iraqi Turkmen (1921-2005), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005

KOÇAK, İnan, ABD Ülke Raporu, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Dairesi Başkanlığı (KOSGEB) , Mart 2004

MAZİN, Hasan, Dünden Bugüne Irak Türkmenleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

PHILIPS, L. David, Confidence Building Between Turks and Iraqi Kurds, The Atlantic Council, Washington DC, 2009

Şen, Osman Emre, Irak'taki Türkmenlerin Irak Siyasetine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

B. KİTAPLAR

ARI, Tayyar, Irak, İran ve ABD-Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004

BALBAY, Mustafa, Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri, İstanbul, 2004

BEYATLI, Abbas, El Şuheda El Turkman, Safahat Min El Tarih El Siyasi El Muasır Li Turkman El Irak, (Türkmen Şehitleri, Irak Türkmenlerinin Çağdaş Siyasi Tarihinden Kesitler), Dar El Delil Yayıncılık, 1999

BÖLÜKBAŞI, Deniz, 1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası, Doğan Kitap, İstanbul, 2008

CEVİZOĞLU, Hüseyin, Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi: Belgeler, Form Yayınları, İstanbul, 1991

ÇAKMAK, Haydar, Türk Dış Politikasında 41 Kriz 1924-2012, Kripto Yayınları, Ankara, 2012

- DEMİRCİ, Fazıl, Irak Türklerinin Dünü-Bugünü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1982
- DEMİRCİ, Güçlü, Irak'taki Türkler, Irak Dosyası, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2003
- DEMİRCİ, Nefi, Dünden Bugüne Kerkük, Ey Dizgi Matbaacılık, İstanbul, 1990
- EDMONDS, C.J, Kürtler, Türkler ve Araplar, Çev. Serdar Songül- Serap Ruken Songül, İstanbul, 2003
- FALK, Richard, Yırtıcı Küreselleşme-Bir Eleştiri, 2. Baskı, İstanbul, 2002
- GALBRAITH, Peter, Irak'ın Sonu-Ulus Devletlerin Çöküşü Mü?, Çev. Mehmet Murat İnceayan, İstanbul, 2007
- HÜRMÜZLÜ, Habib, Irak'ın Hukuki Yapısında Türkmenlerin Yeri, Irak Dosyası, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2003
- HÜRMÜZLÜ, Erşat, Irak Türkleri, Ankara, 1994
- HÜRMÜZLÜ, Erşat, Türkmenler ve Irak, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2003
- HÜRMÜZLÜ, Habib, PAMUKÇU, Ekrem, Irak'ta Türkmen Boy ve Oymakları, Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2005
- KAYAR, Mustafa, Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu, IQ Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul, 2003
- KERKÜKLÜ, Ali, Oyun İçinde Oyun Kerkük, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2006
- KÜZECİ, Şemsettin, Kerkük Soykırımları, Tekno Ed Yayınları, Ankara, 2004
- LAÇİNER, Sedat, Irak Küresel Meydan Savaşı ve Türkiye, Roma Yayınları, Ankara, 2004
- MAZİN, Hasan, Irak'ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler-Irak Krizi (2002-2003), ASAM Yayınları, Ankara, 2003

- NAZMÎ, Wamiz, El-Tataur El-Muasir Fi El Irak, (Irak'ta Çağdaş Gelişim), Bağdat, 1982
- NAKÎP, Mahir, Kerkük'ün Kimliği, Ankara, 2007
- ORAN, Baskın, Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1996
- ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası Cilt-1, İstanbul, 2001
- ÖZDAĞ, Ümit, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi, Ankara, 1991
- ÖZDAĞ, Ümit, Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi (1998-2006), Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2007
- ÖZDAĞ, Ümit, Bir Türkmen Kentinin ABD Ordusu ve Peşmergeye Karşı Direnişi, Fark Yayınları, İstanbul, 2008
- ÖZBUDUN, Ergün, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Kitapevi
- ÖZMEN, Hasan, Irak ve Türkmen Dosyası, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Kasım, 2001
- ÖZMEN, Hasan, El Turkman Fi El Irak ve Hukuk El İnsan, (Irak'ta Türkmenler ve İnsan Hakları), Ankara, 2002
- POLK, William, Irak'ı Anlamak, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul, 2007
- SAATÇI, Suphi, Geçmişten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul, 2003
- SİLLELİ, Turan, Büyük Oyunda Türkiye-Irak İlişkileri, İstanbul, 2005
- ŞEN, Yunus, Saddam'ın Irak'ı ve Bir Çöküşün Öyküsü-Babil Yanarken, Ümit Yayınları, Ankara, 2004
- ŞİMŞİR, Bilal, Türk-Irak İlişkilerinde Türkmenler, Bilgi Yayınları, Ankara, 2004

TİKRİTİ, Taha Selim, Neşet El-Irak El-Hadis, (Yeni Irak'ın Oluşması), Birinci Baskı, Fecir Yayınevi, Bağdat, 1989

TURAN, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1967

YENERER, Vedat, Düşman Kardeşler, Bulut Yayınları, İstanbul, 2004

YILDIZ, Yavuz Gökâl, Oyun İçinde Oyun-Büyük Ortadoğu, İstanbul, 2004

YILMAZ, Murat, Irak-Baas Diktatörlüğünden Amerikan Hegemonyasına İnsani Durum, İ.H.H. Yayınları, İstanbul, 2003

YILMAZ, Sait, Irak Dosyası, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011

C. MAKALELER

ARSLAN, Muzaffer, Irak Milli Türkmen Partisi'nin Görüşleri, Avrasya Dosyası, Cilt:3, Sayı:1, 1996

AYMAN, S.Güliden, Türk Dış Politika Seçkinlerinin Ortadoğu Algılamaları ve Irak Savaşı, Akademik Ortadoğu, Cilt:1, Sayı:1,,2006

BARLEY, Henry, LAIPSON, Ellen, Iraqi Kurds and the Future of Iraq, Middle East Policy, Vol.12, No.4, December 2005

DUMAN, Bilgay, Irak'ın Kuzeyindeki Türkmenlerin Siyasal Durumları: Saha Çalışmalarına Dayalı Bir Analiz, Cilt: 1, Sayı:12, Aralık 2009

DUMAN, Bilgay, İstikrarsızlık Batağındaki Irak'ta Türkmenlerin Durumu, 2023 Dergisi, Sayı:141, 15 Ocak 2013

DUMAN, Bilgay, 2003 Sonrası Irak Siyasetinde Türkmenler ve Yeni Hükümette Türkmenlerin Durumu, Ortadoğu Analiz, Cilt:3, Sayı:25, Ocak 2011

- DUMAN, Bilgay, 2003 Sonrası Irak Siyasetinde Türkmenler ve 2010 Seçimleri, Ortadoğu Analiz, Sayı:16, Nisan 2010
- DUMAN, Bilgay, 17. Yılında Türkmen Cephesi ve Irak Siyasetinde Türkmenler, Ortadoğu Analiz, Mayıs 2012, Cilt:4, Sayı:41
- ERKMEN, Serhat, Irak Anayasası ve Türkiye, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı:66, Ekim 2005
- ERKMEN, Serhat, Irak Parlamento Seçimi ve Sonuçları: Seçim İstikrar Mı Yoksa Kaos Mu Getirecek?, Ortadoğu Analiz, Nisan 2010, Cilt:2, Sayı:16
- HÜRMÜZLÜ, Habib, Türkmen Şehri Telafer ve Yabancı İşgaline Karşı Irak'ta İlk Ayaklanma, Ortadoğu Analiz, Mayıs 2009, Cilt:1, Sayı:5
- HÜRMÜZLÜ, Habib, Kerkük'ün Demografik Yapısı ve Bu Yapıyı Değiştirme Çabaları, 2023 Dergisi, Sayı:47, 15 Mart 2005
- HÜRMÜZLÜ, Habib, Irak'taki İl Meclisleri Seçiminin Analizi ve Türkmenler, Ortadoğu Analiz, Cilt:1, Sayı:3, Mart 2009
- KAFESOĞLU, İbrahim, Türkmen Adı-Manası ve Mahiyeti, Kardeşlik Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 9-10, Ocak-Şubat 1971
- KAZANCI, Hicran, Irak'ın Siyasal Süreçleri ve Türkmenler, Ortadoğu Analiz, Cilt:1, Sayı: 7, Temmuz-Ağustos 2009
- KÖNİ, Hasan, Körfez Savaşı Sonrası Türkiye ve Ortadoğu, Avrasya Dosyası, Cilt:3, Sayı:1, 1996
- MAZİN, Hasan, Türkmenler, Türkiye ve Irak: Körfez Savaşı'nda n Irak'ın İşgaline Türkmenlerin Durumu, Avrasya Dosyası, Cilt:9, Sayı:4, 2003
- MAZİN, HASAN, Savaş Sonrası Irak Kürtlerinin Tutumu, Stratejik Analiz, Cilt:4, Sayı:38, Haziran 2003

- MAZİN, Hasan, SORAN, Şükrü, Irak'ta Demokrasi Provası, Stratejik Analiz, Cilt:5, Sayı:59, Mart 2005
- MAZİN, Hasan, SORAN, Şükrü, Irak'ta Seçim: Güvenlik Sorunları ve Seçim İttifakları, Stratejik Analiz, Cilt:5, Sayı:57, Ocak 2005
- ÖZDAĞ, Ümit, Saddam Sonrası Planlar, Kardeşlik Dergisi, Sayı:16, Ekim-Aralık 2001
- ÖZDAĞ, Ümit, Coğrafi ve Siyasi Kuzey Irak, Yeniçağ Gazetesi İnternet Sayfası
- PAMUKÇU Ekrem, Irak Türklerine Uygulanan Katliamlar, Kerkük Dergisi Özel Sayısı, Sayı:25, Temmuz 1999
- SALİHİ, Erşat, Irak'ta Türkmenler Bitirilmek İsteniyor, 2023 Dergisi, Sayı:141, 15 Ocak 2013
- SİRKECİ, İbrahim, Irak'ta Türkmen Gerçeği ve Göç Eğilimleri, Global Strateji Enstitüsü, Temmuz 2005
- SORAN, Şükrü, MAZİN, Hasan, Irak'ta Seçim: Güvenlik Sorunları ve Seçim İttifakları, Stratejik Analiz, Cilt:5, Sayı:57, Ocak 2005
- TERZİOĞLU, Süleyman Sırrı, Tarihsel Süreç Çerçevesinde 2005 Irak Anayasasına Göre Irak Türklerinin Hukuksak Konumları, Akademik Ortadoğu, Cilt:1, Sayı:1, 2006
- YALÇIN, Emrullah, Irak'ın Geleceği, 2023 Dergisi, Sayı:141, 15 Ocak 2013
- YILMAZ, Hasan, İstanbul'da Gerçekleşen Irak Zirvesinin Sonuçları ve Arapların Tepkisi, Stratejik Analiz, Cilt:3, Sayı:35, Mart 2003
- YILMAZ, Hasan, Irak'ın Gizlenen Gerçeği, Türkmenler, Stratejik Analiz Dergisi
- ZİYA, Mustafa, Irak Türklerinde Dini İnançlar, Yeniçağ Strateji, 9 Aralık 2005

D. DERGİLER

2023 Dergisi

21. Yüzyıl Dergisi

Akademik Ortadoğu Dergisi

Aksiyon Dergisi

Global Strateji Dergisi

Kardaşlık Dergisi

Kerkük Dergisi

Stratejik Analiz Dergisi

E. GÖRÜŞMELER

DUMAN, Bilgay, Türkmen İslami Hareketi Başkanı Mustafa Ali Kamber ile Yapılan Röportaj, 2 Ağustos 2010

DUMAN, Bilgay, Irak Sivil Toplum Örgütleri Başkanı Kasım Kazanç ile söyleşi, 4 Ekim 2010

DUMAN, Bilgay, Türkmen Kardeşlik Ocağı Başkanı Mehmet Ömer Kazancı ile röportaj, 12 Mayıs 2011

DUMAN, Bilgay, İhsan Doğramacı Erbil Vakfı Genel Sekreteri Nesrin Erbil ile yapılan söyleşi, 22 Temmuz 2010

DUMAN, Bilgay, Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya ile yapılan mülakat, 15 Haziran 2007

MAZİN, Hasan, ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı ile Mülakat, 17 Aralık 2006

ERKMEN, Serhat, ORHAN, Oytun, Türkmen Vefa Hareketi Başkanı ve Irak İslam Konseyi Eski Milletvekili Feryat Ömer Abdullah ile röportaj, 4 Nisan 2011

F. GAZETELER VE AJANSLAR

Akşam Gazetesi

Anadolu Ajansı

Associated Press

Bugün Gazetesi

Doğuş Gazetesi

Erbil Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

İran Daily

Kerkük Gazetesi

Milliyet Gazetesi

New York Times

Sabah Gazetesi

Radikal Gazetesi

Türkmeneli Gazetesi

Türkiye Gazetesi

Vatan Gazetesi

Washington Post

Yeniçağ Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi

Zaman Gazetesi

G. İNTERNET SİTELERİ

www.avrupagazete.com

www.araahurra.com

www.alsumaria.tu

www.arem.gov.tr

www.bilgesam.org

www.bizturkmeniz.com.tr

www.bbc.co.uk

www.cablegatesearch.net

www.camegieendowment.org

www.cnnturk.com

www.daccessdds.un.org

www.dünyabülteni.com

www.esam.org.tr

www.fas.org

www.globalsecurity.org

www.haber.mynet.com

www.haberturk.com

www.hurarsiv.hurriyet.com.tr

www.iraqiturkmen.org.tr

www.ityad.org

www.itkad.com

www.ieciraq.org

www.ihec.iq

www.kerkukvakfi.com

www.kerkukgazetesi.com

www.kdp.info

www.ntvmsnbc.com

www.niviskar.com

www.nysun.com

www.orsam.org.tr

www.radikal.com.tr

www.sabah.com.tr

www.setav.org

www.trt.net.tr

www.turkmenadalet.com

www.turkmeneliparty.com

www.turkmenelim.com

www.turkiyegazetesi.com

www.turksam.org.tr

www.voanews.com

www.whitehouse.gov

www.zaman.com.tr

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Gaziantep’te doğdum. 2001 yılında başladığım orta öğrenimimi 2005 yılında Fitnat-Nuri Tekerekoğlu Anadolu Lisesi’nde tamamladım. Aynı yıl Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde lisans öğrenimime başladım. 2011 yılında buradan mezun olarak, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans yapmaya hak kazandım ve halen öğrenimime devam etmekteyim. Lisans eğitimim süresince Ortadoğu coğrafyası ile ilgili çeşitli düşünce kuruluşlarında çalışmalarda bulundum. Yüksek Lisans dönemimde ise çalışmalarımı genelde Irak, özelde ise Türkmenler konusunda ağırlık verdim. Bölge ile ilgili çalışmalarına devam etmekteyim.

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ASAM : Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi

Bkz. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

BÜSAM : Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi

Çev. : Çeviren

CNBC : Tüketici Haberleri ve İş Kanalı

Dr. : Doktor

GHK : Geçici Hükümet Konseyi

Haz. : Hazırlayan

IECI : Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu

IKDP : Irak Kürdistan Demokratik Partisi

IKYB : Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği

IMTP : Irak Milli Türkmen Partisi

ITAP : Irak Türkmenleri Adalet Partisi

ITBP : Irak Türkmen Birlik Partisi

ITC : Irak Türkmen Cephesi

ITKP : Irak Türkmen Kardeşlik Partisi

MGK : Milli Güvenlik Kurulu

MTT : Milliyetçi Türkmenler Topluluğu

ORSAM : Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi

PKK : Kürdistan İşçi Partisi

S. : Sayfa

Sa. : Sayı

SETAV : Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

SOFA : Kuvvetlerin Statüsü Antlaşması

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TBH : Türkmen Bağımsızlar Hareketi

TİB : Irak Türkmen İşlam Birliğı

TİH : Türkmen İşlamî Hareketi

TMH : Türkmen Milliyetçi Hareketi

ÖZET

Türk dış politikası açısından Irak coğrafyası tarihi ve kültürel arka planı çerçevesinde önemli bir yere sahiptir. Ortadoğu coğrafyasındaki güç dengesinin değiştiği şu günlerde Irak, Ortadoğu’da yaşayan halkların önemli bir kısmını içerisinde barındıran bir laboratuvar niteliğindedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bu önemi katlanarak devam etmiştir. Gerek Türk dış politikasındaki önemi, gerekse Türk Dünyası açısından bulunduğu konum itibarıyla yüksek lisans tezimde “1990 Sonrası Dönemde Irak Türklerinin Siyasi Durumu” konusunu çalışmaya karar verdim.

Çalışma Giriş bölümü ile başlamış ve Birinci Bölüm’de Irak Türkmenlerinin tarihî, siyasî ve hukukî arka planı incelenmiştir. Bu bölümde Türkmen kelimesinin anlamı ve kökeni, Türkmenlerin Irak içerisinde yaşadıkları coğrafya, Irak’ın hukukî yapısında Türkmenlerin yeri ve Birinci Körfez Savaşı’na kadar Türkmenlerin var olma mücadelesine yer verilmiştir.

Çalışmanın İkinci Bölümü’nde ise Birinci ve İkinci Körfez Savaşı arasındaki zaman dilimi ele alınmış olup bu zaman diliminde gerçekleşen bölgesel gelişmeler, bu gelişmelerin Türkmenlere etkisi ve Türkmenlerin meydana getirdiği oluşumlar ile Türkmenlerin teşkilatlanma çalışmalarına yer verilmiştir.

Üçüncü Bölümde ise İkinci Körfez Savaşı’nın Irak’ta oluşturduğu tablo çerçevesinde Irak’taki demokratikleşme çabalarında Türkmenlerin var olma mücadelesine yer verilmiştir. Irak’ta oluşan siyasi tablo analiz edilmiş ve günümüze kadar yapılan seçimler ele alınmıştır.

Dördüncü Bölüm’de Irak’ın geleceğine yönelik bazı öngörülerde bulunularak muhtemel gelişmeler değerlendirilmiş ve Türkmenlerin bu süreçte izlemesi gereken stratejiler üzerinde durulmuştur. Muhtemel gelişmelere karşı nasıl bir siyasi-stratejik tutum geliştirmesi gerektiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise bu çalışmayı yaparken neyin amaçlandığı ve çalışma tamamlandıktan sonra hangi sonuçlara ulaşıldığı sorularına cevap aranmıştır. Irak Türkmenlerinin ve Türk Dış Politikası’nın geleceğine yönelik gelişmeler ve

izlenmesi gereken politikalar konusunda yaptığımız çıkarımlar önermelere çevrilmiştir. Tezimiz “1990 Sonrası Dönemde Irak Türklerinin Siyasi Yapısı” adını taşımaktadır. Irak Türkleri yerine çok yaygın bir kullanım olarak “Irak Türkmenleri” ifadesini kullandık. Gelişmeler ve izlenmesi gereken politikalar konusunda yaptığımız çıkarımlar önermelere çevrilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Türkiye, Irak, Körfez Savaşı, Kerkük, Irak Anayasası, Kuzey Irak

ABSTRACT

Geography of Iraq, Extremely has an important place in terms of Turkish foreign policy within the framework of the historical and cultural background. In these days which balance of power has been changed in Middle East geography. In these days which balance of power has been changed in Middle East geography. Iraq is a laboratory which contains a significant portion of people living in the Middle East. Especially, after the Cold War period, its importance have exponentially continued. The reason why decided to study on my MA dissertation “Political Situation of Iraqi Turkmen After 1990 Period” is both it’s importance in Turkish foreign policy and it’s place in terms of the Turk geography.

It has begun by being written the opening chapter and in the first chapter, it has been examined that Iraqi Turkmen’s historical, political and juridical background in this chapter. It has been mentioned that origin and meaning of “Turkmen” word, the geography which Turkmen’s live around the Iraq, the point that they stand in the juridical structure of Iraq and Turkmen’s struggle for existing until the First Gulf War.

In second chapter the period between First and Second Gulf War has been covered. Furthermore, regional developments which was accrued has been covered in this period. Effect of this developments to the Turkmen’s and creation which generated by Turkmen and Turkmen’s effort of organise has been covered.

In the third chapter, it has been given place to Turkmen’s struggle for existing in Iraq’s democratisation struggle within the framework that Second Gulf War made in Iraq. Political statement occurred in Iraq has been analyzed and all elections have been examined.

In the fourth chapter, first thing that has been done is to try to designate how the Turkmen establish a new political and strategic attitude to wards potential developments. Moreover, some predictions have been made and some current development have been valued.

In conclusion chapter, answers of what was the aim and were the results of this study have been put forward. Deductions which we made about possible developments of Iraqi Turkmen and Turkish foreign policy in future and political line that should be followed have been turned into suggestions. Our dissertation name is “Political Situation of Iraqi Turkmen After 1990 Period”. We used “Iraqi Turkmen” statement which is also so common, instead of “Iraqi Turks”. Inferences made about the need to monitor developments and policies are translated into propositions.

KEY WORDS

Turkey, Iraq, Gulf War, Kirkuk, Iraq Constitution, North Iraq